

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

MAGISTRSKO DELO

**SOLČAVSKO KOT PRILOŽNOST ZA USTVARJANJE
ZELENIH DELOVNIH MEST: PRIMER SOCIALNEGA
PODJETJA FAROVŠKI VRT V SOLČAVI**

MONIKA BOROVIK

VELENJE, 2016

VISOKA ŠOLA ZA VARSTVO OKOLJA

MAGISTRSKO DELO

**SOLČAVSKO KOT PRILOŽNOST ZA USTVARJANJE
ZELENIH DELOVNIH MEST: PRIMER SOCIALNEGA
PODJETJA FAROVŠKI VRT V SOLČAVI**

MONIKA BOROVIK

Varstvo okolja in ekotehnologije (2. stopnja)

Mentorica: doc. dr. Natalija Špeh

VELENJE, 2016

Priloga 2: Sklep o magistrskem delu

Številka: 727-1/2014-2

Datum in kraj: 23. 10. 2014, Velenje

Na podlagi Diplomskega reda

izdajam

SKLEP O MAGISTRSKEM DELU

Študent-ka VŠVO

Monika Borovnik

lahko izdela magistrsko delo:

Naslov magistrskega dela v slovenskem jeziku: Solčavsko kot priložnost za ustvarjanje zelenih delovnih mest.

Naslov magistrskega dela v angleškem jeziku: Solčavsko as an opportunity for creating green jobs.

Mentor-ica: doc. dr. Natalija Špeh

Somentor-ica: _____ / _____

Magistrsko delo je potrebno izdelati skladno z Navodili za izdelavo magistrskega dela.

Pravni pouk: Zoper ta sklep je možna pritožba na Senat v roku 3 delovnih dni.

Dekan
doc. dr. Boštjan Pokorny

Izjava o avtorstvu

Podpisani/a _____ **MONIKA BOROVIK** _____, z vpisno številko _____ **34122001** _____,

študent/ka dodiplomskega / **podiplomskega** (obkrožite) študijskega programa Varstvo okolja in ekotehnologije,

sem avtor/ica diplomskega dela z naslovom

SOLČAVSKO KOT PRILOŽNOST ZA USTVARJANJE ZELENIH DELOVNIH MEST:

PRIMER SOCIALNEGA PODJETJA FAROVŠKI VRT V SOLČAVI _____,

ki sem ga izdelal/a pod mentorstvom _____ **DOC. DR. NATALIJE ŠPEH** _____ in

somentorstvom _____ / _____.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo delo moje avtorsko delo, torej rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- oddano delo ni bilo predloženo za pridobitev drugih strokovnih nazivov v Sloveniji ali tujini;
- so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu z navodili VŠVO;
- so vsa dela in mnenja drugih avtorjev navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu z navodili VŠVO;
- se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo dejanje;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in moj status na VŠVO;
- je diplomsko delo jezikovno korektno in da je delo lektoriral/a **ANJA RAMŠAK** _____;
- dovoljujem objavo diplomskega dela v elektronski obliki na spletni strani VŠVO;
- sta tiskana in elektronska verzija oddanega dela identični.

V Velenju, dne _____

_____
podpis avtorja/ice

Izvleček

Solčavsko kot priložnost za ustvarjanje zelenih delovnih mest: primer socialnega podjetja Farovski vrt v Solčavi

V magistrskem delu smo obravnavali odmaknjeno in razvojno dejavno gorsko območje Solčavsko, ki predstavlja lep primer trajnostnega razvoja. V težko dostopnih dolinah sredi visokih gora je samooskrba že od nekdaj osnova za preživetje. Specifični naravni pogoji so pripomogli predvsem k ohranjenosti naravnega okolja in prilagoditvi človeka nanje. Naravnim pogojem se je človek prilagodil s svojim načinom življenja in dejavnostmi, predvsem kmetovanjem in rabo gozda. Solčavske kmetije sodijo med največje v alpskem prostoru. Solčavsko smo obravnavali kot območje za ustvarjanje zelenih delovnih mest na področju trajnostnega turizma, ekološkega kmetijstva in sonaravnega gozdarstva. Poleg zelenega turizma predstavljajo velik potencial za nova zelena delovna mesta predelava lesa, trženje izdelkov iz lesa ter volne in lokalna proizvodnja hrane. Za aktiviranje zelenih delovnih mest je potrebno razumeti trajnostni vidik razvoja. Varstvo okolja in trajnostni razvoj nasploh nista oviri za gospodarski napredek, ampak ravno nasprotno. Na Solčavskem je veliko možnosti za dodatni vir dohodka in nova ali vsaj ozelenjena delovna mesta. Socialno podjetništvo obeta zelene zaposlitve, vendar je na Solčavskem trenutno to področje še dokaj nepoznano. Izpostavljeni model socialnega podjetja Farovski vrt je dobro strukturiran, izvedljiv in lahko postane v praksi zelo uspešen. Glavni cilj je razvoj in zagon modela podeželskega socialnega podjetništva oz. izdelava študije primera izobraževalne ekonomije na podeželju.

Ključne besede: zeleno gospodarstvo, zelena delovna mesta, Solčavsko, podeželsko socialno podjetje

Abstract

Solčavsko as an opportunity for creating green jobs: the social enterprise case study Farovski vrt in Solčava

Master's thesis considered remoted and development active mountain area Solčavsko, which presents fine example of sustainable development. In hardly accessible valleys in the middle of high mountains sustainable agriculture has always been the basis for survival. The specific natural conditions have contributed notably to the conservation of the natural environment and human adaptation to them. Man has adapted natural conditions with his lifestyle and activities, especially farming and use of forests. Farms of Solčavsko are among the largest in the Alpine region. Solčavsko was seen as an area for creating green jobs through sustainable tourism, organic farming and sustainable forestry. In addition to green tourism a large potential for creating green jobs represents wood processing, marketing of wood and wool products and local food production. For activation of green jobs the sustainability of development is very important. Environmental protection and sustainable development in general are not an obstacle to economic progress, but quite the opposite. Solčavsko has lots of options for additional sources of income and new or at least greener jobs. Social entrepreneurship promises green jobs, but this area is currently still quite unknown in Solčavsko. Highlighted model social enterprise Farovski vrt is well structured, achievable and may become in practice very successful. The main goal is to develop and launch a model of rural social entrepreneurship or case study of educational economics in rural areas.

Keywords: green economy, green jobs, Solčavsko, rural social enterprise

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	7
1.1. Namen, cilji in osnovne trditve	8
2. POSEL 21. STOLETJA: ZELENO GOSPODARSTVO	10
2.1. Smernice za uveljavljanje zelene politike v Evropi in svetu	10
2.2. Zelene razprave in strategije	12
2.3. Ekonomska rast ali trajnostni razvoj?	13
2.4. Od zelenega k modremu gospodarstvu	15
2.5. Koncept bioekonomije/biogospodarstva	17
2.6. Zelena delovna mesta kot trajnostna alternativa	19
2.6.1. Stanje zelenih delovnih mest v Sloveniji	21
2.7. Integralna zelena Slovenija	25
2.8. Strategija Evropa 2020	27
2.9. Civilizacijski obrat k ekosocializmu	30
3. USTVARJANJE ZELENIH DELOVNIH MEST: PRIMER SOLČAVSKEGA	33
3.1. Oris Solčavskega	33
3.2. Opredelitev raziskovalnega vprašanja	39
3.3. Metode dela	42
3.4. Potek terenskega dela	43
3.5. Povzetki anket, izvedenih na Solčavskem	43
3.6. Analiza intervjujev	46
3.6.1. Življenje in delo na solčavski ekološki kmetiji	46
3.6.2. Tradicionalnost in potencial zelenih delovnih mest na Solčavskem	49
3.6.3. Preteklost in sodobnost solčavskih vrtov in njiv	51
3.6.4. Farovski vrt v Solčavi: začetki in prenova	55
3.6.5. Vloga farovškega vrta v prihodnje	56
3.7. Revitalizacija farovškega vrta v Solčavi	60
3.7.1. Opis farovškega vrta	60
3.7.2. Idejna zasnova farovškega vrta	62
3.7.3. Socialno podjetje Farovski vrt	63
4. OBRAVNAVA HIPOTEZ	68
5. SKLEP	73
6. POVZETEK	75
7. SUMMARY	76
8. SEZNAM LITERATURE IN VIROV	77
9. PRILOGE	86

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Statistika biogospodarstva v Evropski uniji	18
Preglednica 2: Potencial zelenih delovnih mest v Sloveniji.....	24
Preglednica 3: Starostna struktura prebivalcev občine Solčava v letu 2015	34
Preglednica 4: Namen kmetijske pridelave v občini Solčava	36
Preglednica 5: Dopolnilne dejavnosti na kmetijah v občini Solčava.....	36
Preglednica 6: Delovno aktivno prebivalstvo v občini Solčava	40
Preglednica 7: Organigram možne organiziranosti socialnega podjetja Farovski vrt	67
Preglednica 8: Stanje prioriternih področij za zelena delovna mesta v Sloveniji	68
Preglednica 9: Zelena delovna mesta (ZDM) na Solčavskem	70
Preglednica 10: SWOT analiza socialnega podjetja Farovski vrt v Solčavi.....	74

KAZALO SLIK

Slika 1: Sončnica kot simbol stranke Zeleni	11
Slika 2: Ekološki model treh okoljskih funkcij: (a) pribl. 1900; (b) sedanje razmere	14
Slika 3: Shematski prikaz definicije zelenih delovnih mest (vsa delovna mesta znotraj črkanega območja)	20
Slika 4: Zaposleni v sektorju okoljskega blaga in storitev po dejavnosti za leto 2011	22
Slika 5: Integralni model (osnove)	27
Slika 6: Tri možnosti za Evropo do leta 2020	29
Slika 7: Izjemne krajine na Solčavskem	33
Slika 8: Središče Solčave	35
Slika 9: Trajnostni razvoj Solčavskega kot model integralne zelene ekonomije	38
Slika 11: Ocena trenutnega stanja in prihodnjega potenciala zelenih delovnih mest v Sloveniji	69
Slika 12: Zasajen farovski vrt	90
Slika 13: Obiskovalci ob farovškem vrtu.....	91

KAZALO PRILOG

Priloga A: Vprašalnik.....	86
Priloga B: Idejna zasnova farovškega vrta v Solčavi	89
Priloga C: Urejen in zasajen farovski vrt.....	90

1. UVOD

O zelenem gospodarstvu se govori kot o poslu 21. stoletja. O tovrstni tematiki razpravljajo ključni akterji držav Evropske unije in jo redno obravnavajo v svojih korporativnih poročilih. Zeleno gospodarstvo zagotavlja gospodarski razvoj ob hkratnem varovanju okolja in povečevanju socialne kohezije, konkurenčnost pa gradi na energetske in snovni učinkovitosti (Karba in sod. 2014). Predstavlja priložnost za dolgoročen izhod iz svetovne gospodarske krize in obrat k ekosocialni trajnostni paradigmi.

Zelena delovna mesta so rezultat trajnostne razvojne vizije. Strokovnjaki in nevladne organizacije so prepričani, da bo z ozelenjevanjem delovnih mest poskrbljeno za okolje, zaposlenost ljudi in družbeno blaginjo (Strietska-Ilina *et al.* 2011). Za prehod v zeleno gospodarstvo bodo potrebne tudi strukturne spremembe, učinkovito ravnanje z razpoložljivimi naravnimi viri in spoštovanje človeka do narave.

Slutnja potenciala zelenih delovnih mest je v Sloveniji navdihujoča. Izpostavljene so gospodarske dejavnosti, ki svojo konkurenčnost trajnostno gradijo na lokalnih, naravnih in človeških virih. Med slednje prištevajo ekološko kmetijstvo, učinkovito rabo naravnih virov, gozdno-lesno verigo, proizvodnjo energije iz obnovljivih virov, povečanje energetske učinkovitosti ter trajnostni turizem. Kot presečno temo se v sklopu zelenega gospodarstva omenja tudi socialno podjetništvo. Naštete dejavnosti hkrati dejavno prispevajo k doseganju ambicioznih podnebnih in zaposlitvenih ciljev, ki jim je Slovenija kot članica Evropske unije zavezana (Karba in sod. 2014).

Do leta 2020 je razviden potencial za skoraj 260.000 zelenih delovnih mest, na področju socialnega podjetništva pa je ocenjen na 80.000 delovnih mest (Ministrstvo za kmetijstvo ... 2013). Ukrepi za spodbujanje zelenih delovnih mest so za zdaj še maloštevilni, tudi prepoznavnost in razvojne priložnosti, ki jih prinašajo tovrstna delovna mesta, so v Sloveniji premalo poudarjena. Vendar pa trg zelenih delovnih mest in podjetja, ki si že utirajo prehod v zeleno gospodarstvo, pospešeno spodbujajo politike zelene rasti.

V magistrskem delu je v ospredju Solčavsko, ki spada med izjemne krajine Slovenije. Krajina je območje, kot ga zaznavajo ljudje in katerega značilnosti so dosežek delovanja in medsebojnega vplivanja naravnih in človeških dejavnikov, medtem ko pod terminom pokrajina opisujemo večje ozemlje Slovenije, s svojskim značajem ali videzom in raznolikimi pokrajinskimi prvini. Omenjamo predvsem naravno in kulturno krajino. Naravna krajina se razvija skladno z naravno dinamiko, na bolj odmaknjenih območjih, kjer je človekov razvoj omejen zaradi prevladujočih naravnih značilnosti in dinamičnih naravnih procesov. Za kulturno krajino je značilen preplet gozda, kmetijskih krajinskih vzorcev in poselitvene strukture. Še posebej izstopajo izjemne krajine, ki imajo zaradi svoje raznovrstnosti, edinstvenosti, vidne izpostavljenosti, stavbnih členov, simbolike, zgodovine in doživljajske vrednosti velik pomen in so prepoznavne tudi v širšem merilu (npr. značilna krajinska zgradba, skladna prostorska razmerja, ustrezen delež naravnih prvin, poseben naselbinski vzorec) (Delovno gradivo 2014).

V težko dostopnih dolinah sredi visokih gora je samooskrba že od nekdaj osnova za preživetje. Specifičnim naravnim pogojem se je človek prilagodil s svojim načinom življenja in dejavnostmi, predvsem kmetovanjem in rabo gozda. Solčavske kmetije sodijo med največje v alpskem prostoru. Solčavsko obravnavamo kot priložnost za ustvarjanje zelenih delovnih mest na področju trajnostnega turizma, ekološkega kmetijstva in sonaravnega gozdarstva. Turizem je prepoznan kot gospodarska dejavnost, ki pospešuje ustvarjanje novih zelenih delovnih mest in lokalni razvoj. Za številna, predvsem visokogorska območja, predstavlja včasih izmed vseh edino razpoložljivo platformo, ki omogoča prebivalcem, da živijo in delajo v svoji regiji. Trajnostni razvoj tega sektorja je zato velik izziv, ko gre za doseganje trajnosti brez nevarnosti spreminjanja osnovnih virov (Stalni sekretariat ... 2013).

Poleg zelenega turizma predstavljajo na Solčavskem velik potencial za nova zelena delovna mesta predelava lesa, trženje izdelkov iz lesa ter volne in lokalna proizvodnja hrane. Možnosti za zelene zaposlitve so tudi na področju obnovljivih virov energije, ravnanja z odpadki, trajnostne mobilnosti in socialnega podjetništva.

Odmaknjena in razvojno dejavna gorska krajina Solčavsko je lep primer trajnostnega razvoja. Prilagojen način življenja lokalnih prebivalcev in prispevek k naravi predstavljata eno izmed zelenih alternativ, ključen in viden zgled ter dodatno upanje izzivom nadaljnjega globalnega razvoja. Z urejenostjo, določeno identiteto prostora in obstojem prvin, ki pričajo o razvojni kontinuiteti, Solčavani ohranjajo bogato kulturno krajino. Zgolj ekonomska logika tujih vlagateljev, brezposelnost in demotiviranost mladih za vzdržan razvoj ter odseljevanje mladih izobraženih domačinov so zaskrbljujoča dejstva, ki jih skušajo na Solčavskem blažiti z različnimi lokalnimi projekti in delavnicami o novih delovnih mestih v domačem okolju, vendar je nujen še strokoven pogled od zunaj.

1.1. Namen, cilji in osnovne trditve

Namen magistrskega dela je najprej ponuditi interpretacijo določenih teoretskih konceptov, z empirično obravnavo konkretnega primera socialnega podjetja Farovski vrt pa želimo prispevati k izboljšanju razumevanja, poznavanja in možnosti širjenja zelenega gospodarstva ter razvojnih priložnosti, ki jih zelena delovna mesta prinašajo v lokalno okolje. Cilj magistrskega dela je raziskati priložnosti oz. že obstoječa in (ne)prepoznana zelena delovna mesta ter njihov nadaljnji razvojni potencial na območju Solčavskega. Za uresničitev cilja je pomembna metodološka obravnavo spodaj postavljenih hipotez:

1. **V Sloveniji so zelena delovna mesta v porastu.**
2. **Razvoj Solčavskega temelji na strategiji zelenega gospodarstva in trajnostnih principih.**
  - 2.1. Na Solčavskem največ zelenih delovnih mest zagotavljajo predelava lesa, izdelki iz volne in lokalna pridelava hrane.
  - 2.2. Sektor socialnega podjetništva je na Solčavskem perspektiven glede vzpostavljanja novih zelenih in trajnih delovnih mest ter glede razvojnih produktov, ki prispevajo h kvaliteti bivanja v lokalnem okolju.

Za doseg zastavljenega cilja smo izbrali dva metodološka pristopa:

1. Teoretski del temelji na **kvantitativni metodi dela**, natančneje analizi virov in literature ter analizi statističnih podatkov. S temeljitim preučevanjem zbranega gradiva in podatkov najprej oblikujemo teoretično podobo magistrskega dela. Na podlagi teoretsko utemeljene podobe lahko podpremo ali nasprotujemo preverljivim trditvam oz. hipotezam. Z analizo dosedanjih znanstvenih spoznanj se najprej osredotočamo na vzpon zelenega gospodarstva. Omenjamo zeleno politiko, ki se je začela oblikovati v zahodnih državah v 70-ih letih 20. stoletja, vendar njeni pravi začetki segajo v obdobje razsvetljenstva, ko so o odnosu človeka do narave razpravljali takratni veliki filozofski misleci (Rousseau, Thoreau). Kot glavni razlog za "zelena" srečanja na mednarodni ravni navajamo racionalno reflektivnost, ki se je pojavila kot posledica družbene zaznave okoljskih in industrijskih tveganj. Predvsem s konceptom trajnostnega razvoja so javno in znanstveno potrdili okoljske probleme. S pomočjo statističnih podatkov sledi razprava o modri ekonomiji in biogospodarstvu, ki spodbujata zelena delovna mesta. Nova družbenoekološka gibanja obljublajo stabilno gospodarstvo in podjetništvo, zeleno zaposlovanje, močan socialen sistem, zadostno prehransko, vodno in energetsko samooskrbo ter zaščito ekosistemske raznovrstnosti.
2. Po obravnavi teoretskih konceptov o zelenem gospodarstvu in razvojnih potencialih zelenih delovnih mest je v empiričnem delu uporabljena **kvalitativna metoda dela**. Tudi v empiričnem delu se ne moremo izogniti temeljitemu preučevanju literature in s tem upoštevanju dosedanjih spoznanj. Najprej s pomočjo statističnih in drugih podatkov orisujemo sociogeografske značilnosti Solčavskega ter navajamo dosedanje raziskave in strokovne članke o izbranem območju. Za kvalitativno raziskovanje so relevantne mehke metode preučevanja oz. etnološke metode dela, s katerimi se raziščejo značilnosti in posebnosti v načinu življenja lokalnega prebivalstva. V magistrski nalogi je zato uporabljena terenska raziskava, natančneje metoda opazovanja in metoda poglobljenega intervjuja. Slednja omogoča podrobnejši in bolj poglobljen vpogled intervjuvancev o izbrani tematiki.

V posebnem poglavju obravnavamo postavljene raziskovalne hipoteze, katerih verifikacija je razvidna tako iz teoretskega (prva hipoteza) kot tudi empiričnega dela (druga hipoteza). V sklepu želimo razglabljati o razvojnih priložnostih zelenega gospodarstva ter ustvarjanju zelenih delovnih mest na odmaknjenih, varovanih in turistično zanimivih območjih Slovenije.

Zeleno gospodarstvo in z njim povezano socialno podjetništvo zagotavljata vrsto sinergijskih gospodarskih, okoljskih in socialnih učinkov, vendar se je treba zavedati tudi problematike, ki lahko zeleni razvoj zavira. Pri raziskovanju potenciala zelenega oz. trajnostnega gospodarstva na obravnavanem območju je zato treba upoštevati socialnogeografske značilnosti oz. naravne, družbene in materialne vire, predvsem demografsko strukturo, delovno aktivnost in aktualne razvojne dejavnosti ob upoštevanju globalnih trendov in sprememb.

Prepričani smo, da je raziskovanje o aktualnih konceptih, kot so zeleno in modro gospodarstvo, bioekonomija, zelena delovna mesta in socialno podjetništvo, za sodobno družbo velikega pomena, sploh v času, ko pomembni teoretiki in profesorji razpravljajo o uresničitvi že dolgo opevanega trajnostnega razvoja oz. trajnostnega razvojnega podviga, o spremenjenem odnosu do narave, ki vključuje duhovno in ekocentrično razumevanje, trajnostne alternative, obrat k družbenoekološki trajnostni paradigmi (Latouche 2009, Kos 2011, Žakelj 2012, Kirn 2012, Plut 2014a). Obenem se zavedajo, da se brez reforme vrednot oz. ekocentričnega razumevanja okolja in narave kot celote ne bodo mogli uresničevati cilji trajnostnega razvoja.

2. POSEL 21. STOLETJA: ZELENO GOSPODARSTVO

2.1. Smernice za uveljavljanje zelene politike v Evropi in svetu

Zaradi razvoja in rabe tehnologije, ki narašča od renesanse naprej, ter eksploatacije naravnih virov, ki vodi v izražanje moči in prilaščanje, se narave ne dojema kot neodvisne od človeka. Hiter vzpon kapitalizma je privedel do vodilnega ekonomskega sistema z industrijsko tehnologijo, postal pa tudi največji krivec za onesnaževanje, izčrpavanje naravnih virov in odtujitve ljudi od naravnega sveta. Antropocentrizem se je s kapitalističnim odnosom do sveta spremenil v antropocentrični ekonomizem, v okviru katerega človekov odnos do narave ni bil zavezan nikakršnim moralnim pravilom (Kirn 1992). Narava je s tem postala reducirana na svet surovin, s katerimi razpolaga človek, kot to ustreza njegovim kratkoročnim prehranskim in proizvodno-pridobitniškim interesom (Ošljaj 2000). Tudi Beck (2001) je na prvih straneh knjige *Družba tveganja* v zvezi z naravo omenil besede *obvladovati, ignorirati, podrejena, izrabljena*. "V pohodu svojega tehnično industrijskega spreminjanja in svetovnega trženja je narava postala del industrijskega sistema" (prav tam).

Nevarnosti, ki so ogrožale življenje v 19. stoletju, so obvladali ekspertni oz. znanstveni sistemi (Mol in Spaargaren 1994). Znanost je dajala odgovore na vsa vprašanja, deležna je bila zaupanja s strani pripadnikov družbe in je predstavljala edino temeljno resnico. Ob nekaterih večjih okoljskih katastrofah 20. stoletja, tj. z dolgoletnimi negativnimi posledicami za naravo in človeka, se je začela razvijati kritika do znanosti, refleksivnost oz. samozavedanje posameznikov o nevarnostih, tveganjih in negotovostih pa je prineslo spoznanje, da narava ni ustvarjena le za potrebe in interese človeka.

Černobilska jedrska nesreča leta 1986 predstavlja pomembno prelomnico v dojemanju (ne)varnosti in zaupanja v znanost. Černobil je bil odmaknjen iz centra moderne družbe, nahajal se je tako rekoč v periferiji, vendar se je radioaktivno sevanje razširilo vse tja do Afrike in Britanskega otočja. S tem je postalo jasno, da ima lahko jedrska nesreča globalne posledice, njihov končni proizvod je "globalni strah". Povečala sta se zaskrbljenost in zavest o sodobni družbi kot družbi tveganja. Malnarjeva (2002) pravi, da se je z naraščajočo popularizacijo znanstvenih podatkov o okoljskih spremembah pojavila transnacionalna narava ekoloških vprašanj.

Na začetku 70-ih 20. stoletja se je v zahodnem svetu začel razvijati koncept okoljskih tveganj. Pojavila sta se ekologizem kot politični projekt in ideologija varovanja okolja. Zeleno politiko označujemo kot politično ideologijo, ki za uresničevanje ekološke trajnostne družbe v ospredje postavlja varovanje okolja, socialni liberalizem in predvsem osnovno raven demokracije, kjer državljani sodelujejo v politiki, njihov interes pa je pomembnejši od interesa korporacij. V Evropi so bila v porastu okoljska gibanja s strani prostovoljnih organizacij ter vladnih in mednarodnih agencij, prisotna je bila tudi skrb javnosti zaradi takratnega stanja okolja (Malnar 2002).

Catton in Dunlap (v Hannigan 2005) pojasnujeta, da je prišlo v 90-ih letih prejšnjega stoletja do vrhunca nove paradigme – "zelenega mišljenja", ki je manj antropocentrično in vse bolj ekocentrično orientirano. V evropskem in tudi svetovnem prostoru so postale zelo opazne

stranke zelenih, ki so dosegle zadovoljive odstotke volilnega uspeha. Zagovorniki zelene politike so si delili ideje o varovanju in ohranjanju okolja, feminizmu, socializmu, anarhizmu, gibanju za mir in enake možnosti, ukvarjali so se z vprašanji socialne pravičnosti ter svobode državljanov. Zelena politika je tako povezovala različne ekocentrično-politične ideologije, kar je po mnenju Martella (1994) postavljalo pod vprašaj njen resnični pomen.

Izmed zelenih političnih strank je bila v 90-ih letih 20. stoletja najbolj prepoznavna nemška stranka Zeleni. Bila je prva stranka, ki je uporabila izraz "Die Grünen" oz. Zeleni (Wall 2010). Za simbol stranke so določili sončnico, ki je kmalu postala mednarodni simbol za zeleno politiko (slika 1).

Slika 1: Sončnica kot simbol stranke Zeleni

(Vir: European Green Party)

Stranka Zeleni je bila ustanovljena leta 1980. Veljali so za nekakšno nestransko stranko. Pripravljali so množična protestna gibanja v času, ko se je družba soočala s posledicami industrijskega razvoja in tveganji, povezanimi z jedrsko energijo. Zeleni so nasprotovali gradnji jedrske elektrarne na jugozahodu Nemčije in oboroževanju Zahodne Nemčije v času blokavske konfrontacije. Leta 1983 so na zveznih volitvah v nemškem parlamentu zasedli 27 sedežev (Wall 2010).

S prebojem v deželni parlament so Zeleni šokirali s svojo podobo. Za njih so bili značilni dolgi lasje in pleteni puloverji. Joschka Fischer je kot prvi nemški deželni minister za okolje prisegel v športnih copatih. Politični tekmeci so jih razglašali za notranjepolitične zmedence, toda njihov vzpon se je hitro nadaljeval. Sodelovali so v vladi Gerharda Schröderja v letih 1998–2005, kjer so morali zagovarjati napade Nata na tedanjo Zvezno Republiko Jugoslavijo. To je bilo v nasprotju z njihovimi mirovniškimi prepričanji, vendar stranka kljub temu ni izgubila na popularnosti med svojimi podporniki. Pravi vzpon Zelenih se je začel po nesreči v jedrski elektrarni Fokušima (Žerjavič 2011).

Zeleni odbori v ZDA so leta 1984 med temeljna načela zelene politike dodali še vrednote, kot so decentralizacija, post-patriarhalne vrednote (ali feminizem), svetovno odgovornost, pogled v prihodnost. Med pobudnice nastanka kanadske zelene stranke Majhna stranka sodi

Elizabeth May, ki je še danes uveljavljena okoljevarstvenica in politična aktivistka. Majhna stranka je šla na volitve s predlogom, s katerim bi ukinili jedrsko energijo. Mednarodno Zeleno gibanje je leta 2001 na globalno Zeleno listino dodalo ekološko modrost, trajnost in spoštovanje raznolikosti. Leta 2004 je pozornost javnosti pritegnila Latvija, ki je dobila prvega zelenega politika. Poleg tega, da je bil predsednik vlade, je opravljal tudi funkcijo vodje Zelene stranke in bil član Zveze zelenih in kmetov (Wall 2010). S temi aktivnostmi so se jasno zarisale smernice za uveljavljanje zelene politike v Evropi in po svetu. Menimo, da je k nastanku zelenih strank in razprav o sodobnih tveganjih na žalost največ prispevala kakšna večja industrijska ali jedrska nesreča z večletnimi okoljskimi in družbenimi posledicami.

Procese ekologizacije družbe so celostno in sistemsko v svoje programe vključile stranke evropske (nove) leve, s tem da so zagovarjale socialistično, družbeno-okoljsko transformacijo, v določenem časovnem obdobju tudi socialnodemografsko inačico reforme kapitalizma. Prenovo gradijo na "zelenem dogovoru", vendar v ospredje premalo postavljajo nujnost oblikovanja novega decentraliziranega in sonaravnega industrijskega modela (Plut 2014a).

2.2. Zelene razprave in strategije

Razprava o tveganjih visoko moderne družbe je z izidom *Družbe tveganja* (Beck 2001) postala izredno popularna. Do temeljev je zamajala dotedanje prevladujoče predstave o sodobni družbi (Lukšič 1999). Delo je nastalo v 90-ih letih 20. stoletja, s svojo rizično tezo pa je pripeljalo do napetosti in vznemirjanja med ljudmi (Kos 1997). V svetovni družbi tveganja se je tako rekoč čez noč javno spregovorilo o temah, o katerih se je prej pogajalo za zaprtimi vrati, npr. o gospodarskih investicijskih odločitvah, kemičnem sestavu proizvodov, znanstveno-raziskovalnih projektih, razvijanju novih tehnologij ipd. (Beck 2003). Podobno je bilo z delom *Meje rasti* (Meadows *et al.* 1972), v katerem so izpostavili pomembno vprašanje o fizični zmogljivosti planeta ob eksponentni rasti svetovnega prebivalstva. Že takrat so predvideli, da gospodarska rast ne more trajati v nedogled, teorijo so obnovili s ponovnim izidom knjige leta 2004 (Meadows *et al.* 2004).

Zeleni zbor je mednarodna mreža zelenih strank in političnih gibanj. Prva, sicer neuradna, zelena srečanja so potekala leta 1992 v Rio de Janeiru pred znano konferenco Združenih narodov o okolju in trajnostnem razvoju. Leta 1993 so ustanovili Svetovno zeleno mrežo. Povezali so se v štiri kontinentalna združenja. Leta 2001 je v avstralski Canberri potekal prvi uradni Zeleni zbor z več kot 800 udeleženci iz 72 držav. Drugi Zeleni kongres je bil leta 2008 v Sao Paulu. Tretjega kongresa v Dakarju leta 2012 se je udeležilo okoli 600 predstavnikov iz 76 držav. Na tem zadnjem uradnem srečanju so razpravljali o solidarnosti, demokraciji, biotski raznovrstnosti, podnebnih spremembah in prihodnjem razvoju gibanja Zelenih (Global Greens). Svetovna zelena srečanja so izkoristili za neformalna mreženja, njihov rezultat so bile razne kampanje po vsem svetu.

Po dobrih 30 letih je ideja o tveganju še vedno prisotna, saj sta vsak nov razvoj ali sprememba povezana s tveganjem. Beck (2003) pravi, da je družba, ki sama sebe vidi kot družbo tveganja, v stanju grešnika, ki priznava svoje grehe, da bi lahko vsaj malo "filozofiral" o možnostih boljšega življenja. Modernistično samoopazovanje ali racionalna refleksivnost je nadomestila predhodne religiozne družbe. V ljudeh se je ob raznih okoljskih in industrijskih nesrečah prebudil strah za lastno življenje. Izvor nevarnosti ni več v zunanjem in nečloveškem, temveč v pridobljeni sposobnosti ljudi za spreminjanje, preoblikovanje in

uničevanje pogojev življenja na Zemlji. Družba se je zazrla v to, kar je sama ustvarila in začela presojeti o koristnosti ali nevarnosti lastnih proizvodov. Gre za definicijo in porazdelitev "samopovzročenih" napak in tveganj (Beck 2001).

V ospredju je ekološka odgovornost vseh, skrb za naravo, zavedanje posledic modernizacijskih tveganj ter prehod iz kapitalistične v družbo trajnosti. Danes so globalni okoljski problemi postali prioriteta vlad in okoljskih gibanj. Mednarodni sporazumi so v ospredju postavili razvoj nacionalnih strategij za trajnostni razvoj, podnebne spremembe in upravljanje okolja. Allen (2012) opozarja, da večina držav še nima splošne nacionalne strategije za zeleno gospodarstvo, kljub temu da se zelena politika pospešeno oblikuje in izvaja v razvitih državah in državah v razvoju. Za spodbujanje zelene ekonomije države uporabljajo ekonomske instrumente, kot so posojila z nizkimi obrestmi, mikrofinanciranja, davčne ali carinske oprostitve. Za države v razvoju so značilna manjša financiranja, zavarovanja, donacije, vladna posojila, popusti. Države v razvoju ne morejo slediti bolj kompleksnim fiskalnim reformam, medtem ko razvite države tovrstne ekonomske instrumente uporabljajo za internalizacijo zunanjih stroškov v svoje strategije, kot so davki, prispevki, dajatve na onesnaževanje in na porabo virov.

Družbeni, politični in kulturni procesi so pravzaprav tisti, ki določajo, katere so "prave" grožnje za okolje (Hannigan 2005). Zelo pomembna je tudi medijska pozornost in dramatizacija problema s pomočjo simbolov ter drugih vizualnih orodij (Drevenšek 2002). Pripadniki družbe postanejo dovzetni za družbene in okoljske probleme. Njihova zaznava sprememb okolja, v katerem bivajo, sproži nadaljnje socialnoekološke odzive, ki na koncu privedejo do zelenih srečanj in razprav na globalni ravni.

2.3. Ekonomska rast ali trajnostni razvoj?

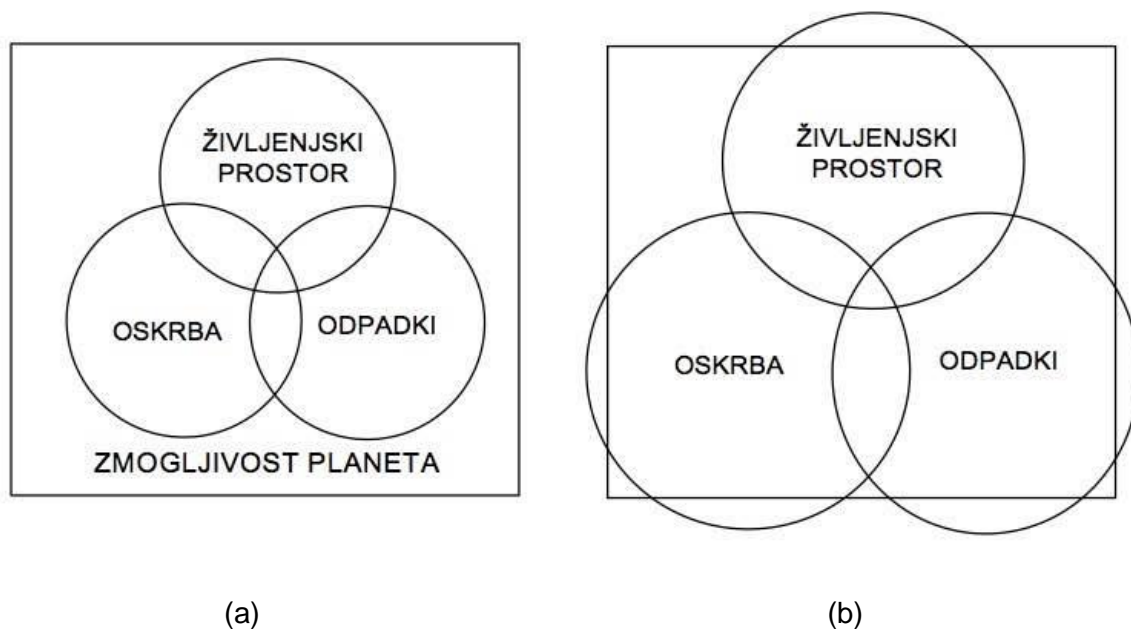
O trajnostnem razvoju razpravljajo od 90-ih let prejšnjega stoletja. Pomembna prelomnica je bila prav gotovo konferenca v Riu de Janeiru leta 1992, s katero so nakazali na resno obravnavanje okoljskih problemov. Izdali so akcijski načrt Agenda 21, v katerem so zbrani napotki za doseg trajnostnega razvoja družbe (Meadows *et al.* 2004). Istega leta so izdali tudi definicijo trajnostnega razvoja, ki je potrebovala kar nekaj časa, da jo je družba sprejela. "Trajnostni razvoj pomeni zadovoljevanje potreb sedanje generacije, ne da bi s tem ogrozili sposobnost prihodnjih generacij za zadovoljevanje njihovih potreb" (World Commission ... 1987).

Obstaja soglasje o treh vidikih vzdržnega razvoja: gospodarska, okoljska in družbena vzdržnost. Omenja se še četrta, tj. kulturna vzdržnost (Barbič 2005). Zagovorniki šibkega koncepta trajnosti pravijo, da je mogoče naravni kapital v nedogled nadomeščati s tehničnim, zagovorniki močnega pa, da predstavljajo obnovljivi in neobnovljivi viri narave v okviru Zemlje ter ekološke posledice njihove rabe meje za rastočo ekonomsko-tehnično prilaščanje narave (Kirn 2011). Kljub temu da je družba koncept trajnostnega razvoja z leti sprejela, se postavlja vprašanje, ali ga je tudi resnično ponotranjila oz. ali razume pomen trajnostnega razvoja glede na njegove številne interpretacije in definicije. Trajnost oz. trajnostni razvoj pomeni različnim ljudem različno (White 2013).

S konceptom trajnostnega razvoja so javno in znanstveno potrdili okoljske probleme. Plut (2011) ocenjuje, da se (še) ne uresničujejo pomembne zahteve trajnostnega modela razvoja,

tj. odgovornega načina dviga blaginje do prihodnjih generacij. Po njegovem mnenju je trajnostni razvoj teoretično dodelana razvojna alternativa, ki ima zelo različne definicije in vse bolj številne zlorabe. Namesto uresničevanja ciljev trajnostnega razvoja je večina ukrepov za izhod iz gospodarsko-finančne krize v podporo oživljanja modela trajne oz. količinske rasti. Ekonomska rast in z njo svetovno gospodarstvo pa sta vedno bolj odvisna od antropogenih obremenitev okolja oz. zmogljivosti planeta. Pritiski na vire, surovine, energijo, biotsko raznovrstnost in ekosisteme presegajo meje trajnosti in se bodo ob naraščanju svetovnega prebivalstva še krepili. Za doseganje okoljske trajnosti je zato potrebna sonaravna organizacija bivanja in gospodarstva, dosledno zasnovana na družbeni pravičnosti in ekološkem ravnovesju. Temeljni cilj je doseganje blagostanja, ki se nanaša na zdravje, varno okolje in varovanje narave ter dobre medčloveške odnose.

Plutovo (2011) razmišljanje o upoštevanju biofizikalnih omejitev za uresničitev zelene trajne rasti lepo prikazuje Cattonov in Dunlapov ekološki model (Hannigan 2006). Model pojasnjuje tri okoljske funkcije oz. tri kroge, ki vplivajo drug na drugega ter služijo človekovim potrebam. Prvi je oskrba, pod katero spada skladiščenje obnovljivih in neobnovljivih virov (zrak, voda, gozdovi, fosilna goriva), ki so bistvenega pomena za življenje. Prekomerna poraba virov vodi do njihovega pomanjkanja. Drugi krog predstavlja življenjski prostor človeka. Posledica prekomerne uporabe življenjskega prostora je prenatrpanost, kar lahko pripelje do uničenja nekaterih drugih pomembnih habitatov. Tretji krog predstavlja odlagališče odpadkov, ki jih proizvede človek, ter z njimi povezano industrijsko onesnaževanje. Preseganje zmoglosti ekosistema za razkroj ali primerno ponovno uporabo odpadkov se posledično zrcali v zdravstvenih problemih (strupenost odpadkov) in motnjah celotnega ekosistema. Vsi trije krogi med seboj nenehno tekmujejo za večji prostor in so se od leta 1900 konstantno večali (slika 2). Vedno večje prekrivanje krogov med seboj vodi do konflikta človeka z okoljem in do kompleksnih okoljskih problemov.

Slika 2: Ekološki model treh okoljskih funkcij: (a) pribl. 1900; (b) sedanje razmere (Vir: Dunlap v Hannigan 2006)

Namen modela treh okoljskih funkcij je izraziti skrb za življenjski prostor, ki se je v zadnjih nekaj desetletjih močno zmanjšal, čeprav ostaja površina Zemlje še vedno ista. Pri omenjenem modelu je izpuščen človeški dejavnik oz. način, kako človek prekomerno

zlorablja okoljske vire. Rešitve pri odpravi okoljskih problemov bi morali poiskati pri človeku, saj je njegov odnos do okolja najbolj problematiziran.

Etika Hansa Jonasa temelji na prihodnosti, vendar pri tem ne gre za neko novo, bodočo etiko, ampak zdajšnjo, "ki bo skrbela za prihodnost in ki jo bo za naše potomce varovala pred posledicami našega zdajšnjega delovanja" (Jonas v Ošljaj 2000). Jonas je kritičen do tradicionalne etike, ki naj bi imela omejene razsežnosti in po kateri je etično relevanten samo neposredni odnos človeka do človeka. Vse ostalo naj bi bilo iz etičnega vidika nerelevantno. Kje je tukaj omenjeno razmerje človeka do okolja in narave? O tem se sprašuje tudi Jonas (prav tam) in poudari, da je tradicionalna etika omejena na neposredno polje delovanja s predvidljivimi posledicami in ne na dolgoročne posledice tega delovanja. Razprostirala se je na neposredno bližnjo sfero človekovega delovanja, pri čemer je šlo samo za medčloveške odnose. Človek kot delujoče bitje pa je odgovoren za prihodnjo bit – nagovarja ga "samoreflektivno najstvo".

Medčloveški odnosi so vsekakor pomembni, vendar niso edina sestavina trajnostnega razvoja. Z dolgoročnimi razsežnostmi človekovega delovanja z ozirom na naslednje generacije in pojmom odgovornosti je Jonas (v Ošljaj 2000) nakazal na pomembne značilnosti trajnostnega razvoja. Individuum oz. razmerje človek/človek zamenja kolektivna skrb, usmerjena v prihodnost razmerja človek/okolje. Pri tem bodo potrebni temeljiti premiki na področju gospodarstva, tehnologije, podjetništva, vrednostnega sistema, življenjskega sloga prebivalstva in obnašanja potrošnikov.

2.4. Od zelenega k modremu gospodarstvu

Številne razprave o post/modernih tveganjih so pripeljale do novih družbenih in okoljskih vprašanj. Martin Heidegger (v Kirn 2011) je o tveganjih oz. bolj o krizi človeške eksistence razpravljal že pred 75-imi leti. Po njegovem mnenju je večja nevarnost za človeka rastoča volja po obvladovanju bivajočega in ne uporaba atomske bombe ali ekološki učinki tehnike. Nekateri teoretiki (Ehrlich, Malthus) so opozarjali na hitro rast človeške populacije, ki vodi v okoljsko krizo, in napovedali, da bo v prihodnosti na milijone ljudi umrlo zaradi lakote. To se (do sedaj) ni uresničilo, saj je skupaj s prebivalstvom rasla tudi proizvodnja hrane. Z razvojem kmetijstva se je namreč začela pospešena uporaba umetnih gnojil in pesticidov. Na omejene zmogljivosti okolja oz. celotnega planeta ter z njimi povezana okoljska tveganja so opozarjali že pred stoletjem, vendar so na družbeni ravni postala definirana šele pred dobrimi 40-imi leti (v 70-ih letih 20. stoletja), in sicer kot posledica razvijanja posameznikove moderne refleksije.

Zeleno gospodarstvo je že dodobra znano celotni Evropski uniji. V ospredje postavlja učinkovito ravnanje z viri in ustvarjanje delovnih mest v sožitju z naravo. Temelji na zeleni energiji oz. okolju prijazni tehnologiji (pridobivanje energije z vetrnimi turbinami in biogorivom), zelenem podjetništvu in industriji, v kmetijstvu se omenja zelena revolucija ... V strokovnih krogih in na konferencah razpravljajo o temeljnih strukturnih spremembah modela, ki temelji na izkopavanju, proizvodjanju in odmetavanju odpadkov. Nov model mora temeljiti na ponovni uporabi in sistematiziranju odpadkov nazaj v surovine. Modra ekonomija je nov koncept, ki ga je zasnoval Pauli (2010) s knjigo *Modra ekonomija: 10 let – 100 inovacij – 100 milijonov delovnih mest*. Modra ekonomija sloni na ideji, da so stranski produkti določenega proizvodnega procesa lahko surovine za neko drugo obliko proizvodnje. To vodi do

povečanja izkoristkov in profitabilnosti celotnega sistema produkcije. S tem je proizvodni krog uspešno zaključen.

Cilj modre ekonomije je prehod od družbe pomanjkanja do družbe lokalne samozadostnosti. Pauli (2010) odpira vprašanja okoljskih problemov na povsem nov način. Povezuje na videz nezdržljiva okoljska tveganja, ki temeljijo na fizikalnih procesih, podobnih tistim, ki se odvijajo v naravi. Rešitve tveganj predstavljajo okoljske, finančne in širše družbene koristi. Sedmo poglavje njegove knjige npr. obravnava možnosti nadomestitve titana s posebno zlato svilo. Za proizvodnjo titana porabijo velike količine magnezija, klora, argona in energije. Naravni polimer svile, ki ga proučujejo na Univerzi v Oxfordu, služi kot nadomestek titana v proizvodih, kot so različni letalski deli ali britvice. Namen knjige je spodbuditi podjetja k ustvarjanju novih delovnih mest, zmanjšanju porabe energije in povečanju prihodkov z vsakim proizvodnim korakom posebej, istočasno pa so vključene tudi koristi skupnosti (Paradigm Publications).

Bogdan s sodelavci (2014) razpravlja, da spodaj navedena načela modre ekonomije sovpadajo s temelji bioekonomije. Kapitalistični model primerja z naravnimi procesi, s katerimi povezuje in zagovarja modro gospodarstvo:

- Narava se odziva na osnovne potrebe. Proces narave poteka od zadostnosti do izobilja, medtem ko sedanji model ekonomije temelji na pomanjkanju kot osnovi za proizvodnjo in porabo.
- Narava deluje v sožitju z lokalnimi viri, ki so na voljo. Trajnostno gospodarjenje vključuje tudi kulturo in tradicijo.
- Narava je del procesa razvoja od nekaj vrst do bogate biotske raznovrstnosti, medtem ko je proces industrijske standardizacije ravno obraten.
- Naravni sistemi postopoma vsebujejo hranila, snov in energijo – odpadkov ni, ampak je vsak stranski proizvod vir novega proizvoda.
- V naravi ustvari en postopek vrsto novih koristi. Narava je učinkovita, zato je dovoljeno maksimiziranje razpoložljive snovi in energije.

Modra ekonomija zajema že znana dejstva ekonomije. Za nek nov proizvod so potrebni viri, s tem da končni rezultat ni odlagališče oz. odpadki ali za okolje in ljudi nevarne emisije. Stranski produkti in odpadki gredo nazaj v proces obdelave istega proizvoda ali neke druge oblike proizvodnje. Rezultat je čista proizvodnja. Bistagnino (Studio 12 2014) je predstojnik magistrskega študija systemskega oblikovanja na politehnični Univerzi v Torinu in zagovornik modre ekonomije. V svojih predavanjih o modri ekonomiji najbolj izpostavlja močne povezave med akterji oz. celotno skupnostjo. Pravi, da bistvo modre ekonomije ni v denarju, ampak v povezani skupnosti. V modri ekonomiji nihče ne prevladuje, ampak imajo vsi enake možnosti. Zaradi tega prihaja do vzajemnega sodelovanja, nesebične medsebojne pomoči in pozitivnih socialnih mreženj. Krepi se identiteta skupnosti, družba se zaveda svojega bogastva in izkoristka naravnih virov, lokalno znanje postaja cenjeno. Velik pomen ima lokalna distribucija, ki deluje na kratke razdalje, ustvarjena so nova zelena delovna mesta, ljudje se počutijo srečne in zadovoljne v zdravem okolju. Pomembno je, da ima vsaka skupnost (družba, država, prostorska entiteta) dolgoročne cilje in skupno vizijo, kar samo še dodatno krepi medsebojno solidarnost in skupni interes. Lokalno prebivalstvo postaja manj odvisno od velikih centrov politične moči, lokalno proizvaja dobrine in storitve ter jih hkrati prodaja globalno. Uspešna lokalna mikroekonomija ima nadalje regionalne, mednarodne in globalne razsežnosti. Gre za povsem naraven sistem, na katerega je sodobni človek že malo

pozabil. A vendarle predstavlja modra ekonomija v 21. stoletju velik premik zaradi spremenjene kulture človeštva in odnosa človeka do narave.

2.5. Koncept bioekonomije/biogospodarstva

Zelena ekonomija ne zagovarja kapitalističnega sistema zaradi spodbujanja razvoja in nenehne gospodarske rasti, kar se posledično izraža v okoljski škodi in zniževanju kakovosti življenja. Politika zelene ekonomije postavlja v ospredje varovanje okolja in se zavzema za lokalne ravni političnega delovanja. Zelena ekonomija danes predstavlja pomembno orodje za doseganje trajnostnega razvoja, zelenega zaposlovanja, izkoreninjenje revščine ter hkrati prispeva k vzdrževanju raznovrstnosti ekosistemov na Zemlji (Allen 2012). Spodbuja etično potrošništvo, tarife na fosilna goriva, omejevanje gensko spremenjenih organizmov ter zaščito ekoloških regij (Wall 2010). Ključnega pomena je medsebojno sodelovanje in izmenjava informacij ter izkušenj.

Koncept bioekonomija je bil predstavljen maja 2010 na konferenci v Evropskem parlamentu kot nova priložnost za Evropo. Izpostavili so pomen povezovanja med znanstveniki in različnimi sektorji ter potrebe po inovacijah v industriji. S področja bioekonomije so npr. omenjali nove načine proizvodnje prehranskih dodatkov in vitaminov, ki ne potekajo več kemijsko, ampak s fermentacijo naravnih surovin. Govorili so o industriji polimerov, plastičnih vrečkah iz predelave bioloških odpadkov, novih vrstah detergentov, ki potrebujejo pranje pri nižji temperaturi, s čimer prispevajo k varčevanju z elektriko (Jordan 2010). Omenjeni ukrepi posledično vodijo do boljših zdravstvenih pogojev, trajnostnega gospodarstva in večje konkurenčnosti evropskih industrij, kar so tudi temeljni cilji bioekonomije.

Biogospodarstvo v ospredje postavlja naslednje ključne vidike: razvoj novih tehnologij in procesov za biogospodarstvo, razvoj trgov in povečanje konkurenčnosti v sektorjih biogospodarstva ter spodbujanje tesnejšega sodelovanja med oblikovalci politike in zainteresiranimi stranmi (European Commission 2012). Gre za vse večji svetovni trend, pri katerem je začetnica pravzaprav Evropa. Pojem biogospodarstvo je leta 1931 prvič uporabil romunski akademik in znanstvenik Grigore Antipa (v Bogdan *et al.* 2014) na Mednarodni konferenci o ribogojstvu v Parizu. Leta 1933 je razpravljal o biosociologiji in biogospodarstvu Črnega morja. Biološke in ekološke pristope je povezal s socialnimi in ekonomskimi ter proučeval njihov vpliv na odnose med človekom in naravo. Med začetnike t. i. svetovne bioekonomije uvrščamo tudi dva ameriška znanstvenika. Prvi je Nicholas Georgescu-Roegen (*ibid.*), prav tako z romunskimi koreninami, ki je bil za svoje raziskovanje večkrat predlagan za Nobelovo nagrado, še večkrat pa so bile njegove ideje in koncepti biogospodarstva izpostavljeni v različnih znanstvenih revijah. Drugi znanstvenik je Lester R. Brown (*ibid.*), sicer tudi član Romunske Akademije. V letu 2001 je izdal knjigo o ekoekonomiji in velja za pionirja nove paradigme, ki se je s prevodom knjige v 25 jezikov hitro razširila po Evropi in svetu. Izpostavil je pomen kmetijstva in hrane.

Biogospodarstvo je danes uradni izraz Evropske komisije za gospodarstvo. Z njim opredeljujejo gospodarstvo, ki kot surovine za hrano in krmo tako v industrijski proizvodnji kot tudi pri proizvodnji energije, uporablja biološke vire s kopnega in iz morja ter tudi odpadke. Med drugim zajema uporabo bioprocsov za trajnostne industrijske panoge. Pri tem ne izključuje odpadkov, predvsem bioodpadkov, ki predstavljajo velik potencial kot alternativa kemičnim gnojilom ali kot pretvorba v bioenergijo. Ocenjujejo, da se lahko z njimi izpolnita 2 % cilja Evropske unije na področju obnovljive energije. Biogospodarstvo vključuje

kmetijstvo, ribištvo, gozdarstvo, prehrano, proizvodnjo celuloze in papirja ter dele kemične, biotehnoške in energetske industrije. Združuje najrazličnejše znanosti, tj. od agronomije, ekologije, socialnih in drugih družboslovnih znanosti do biotehnologije, nanotehnologije, informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Poseben pomen pripisuje tudi tihemu ali skriteму znanju majhnih lokalnih družb (European Commission 2012).

Strategijo za preusmeritev evropskega gospodarstva k večji in bolj trajnostni uporabi obnovljivih virov je Evropska komisija sprejela leta 2012. K temu sta prispevala zavedanje o rasti svetovnega prebivalstva, ki se bo leta 2050 približalo devetim milijardam, in grožnja izčrpanosti naravnih virov. Po podatkih Evropske komisije (2012) je biogospodarstvo Evropske unije v letu 2012 ustvarilo več kot 2 bilijona evrov prometa in zaposlovalo več kot 22 milijonov ljudi (9 % celotnega zaposlovanja v EU) (v preglednici 1 so povzete ocene Evropske komisije za letni promet in zaposlovanje na področju biogospodarstva). Vsak evro, investiran v raziskave in inovacije na področju biogospodarstva, financirane s strani Evropske unije, naj bi do leta 2025 prinesel 10 evrov dodane vrednosti v sektorjih biogospodarstva. Biogospodarstvo se ocenjuje kot področje, ki bo imelo v prihodnjih letih najhitrejšo rast.

Preglednica 1: Statistika biogospodarstva v Evropski uniji

Sektor	Letni promet (bilijon €)	Zaposlitev (tisoč)
Prehrana	965	4400
Kmetijstvo	381	12.000
Papir/celuloza	375	1800
Gozdarstvo/gozdovi	269	3000
Ribištvo in akvakultura	32	500
Bioindustrija		
<i>Biokemikalije in plastika</i>	50	150
<i>Encimi</i>	0,8	5
<i>Biogorivo</i>	6	150
Skupaj	2078	22.005

(Vir: European Commission 2012)

Med bioekonomijo in biogospodarstvom ni bistvenih razlik. Menimo, da je biogospodarstvo nadgradnja, zanj pa je značilno širše razumevanje inovativnega gospodarstva z manj emisijami in neodvisnost od fosilnih goriv, in sicer s ciljem zadostiti potrebam po trajnostnem kmetijstvu, varnosti hrane, uporabi obnovljivih virov in bioproizvodov, skratka ohranjati okolje in biotsko raznovrstnost ter zagotavljati zelena delovna mesta.

2.6. Zelena delovna mesta kot trajnostna alternativa

Prehod na biogospodarstvo prinaša nova zelena delovna mesta. V ključnih proizvodnih in energetskih sektorjih so v ospredju znanstveni in tehnični poklici. Zeleno delovno mesto danes zahteva delavca z različnimi kvalifikacijami in izkušnjami. Pojavlja se potreba po strokovnjakih, ki s svojim znanjem obvladajo različna področja, spremljajo ekonomske in družbene spremembe, spodbujajo sodelovanje med različnimi sektorji in upoštevajo zahteve javnosti po transparentnosti ter odgovornosti (European Commission 2012).

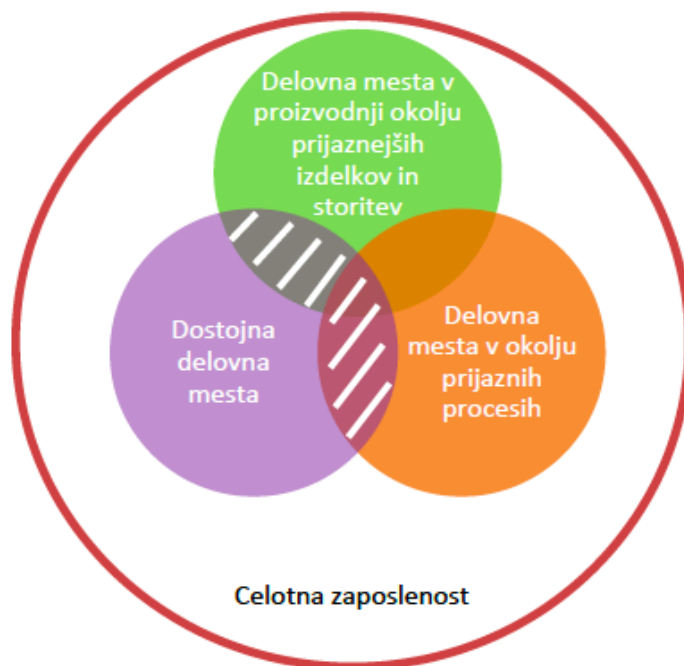
Za prehod v zeleno gospodarstvo so potrebne vsaj tri glavne spremembe. Najprej je potrebno **ozeleniti ekonomske aktivnosti** (povečati energetsko učinkovitost z obnovljivimi viri energije, zmanjšati emisije CO₂). Razvoj novih tehnologij in praks prinaša strukturne spremembe, in sicer **nova poklicna področja** (zelena delovna mesta). Tretje področje se navezuje na **ozelenjevanje že obstoječih delovnih mest** v industriji in ostalih sektorjih, za kar bodo potrebne prekvalifikacije poklicev in izobraževanja delavcev. Omenjene spremembe so odvisne od hitrosti in obsega tehnološkega razvoja ter razmer na trgu (Strietska-Ilina *et al.* 2011). Hughes (2011) opozarja, da je potrebno biti previden, saj je lahko ustvarjanje novih delovnih mest v prvi vrsti strošek in ne korist. Novo delovno mesto vključuje vire, porabljene na takšne načine, ki bi izboljšali okolje in blaginjo družbe.

Zelena delovna mesta so politično vroča tema. Konference Združenih narodov o trajnostnem razvoju (Rio +20) se je v letu 2012 udeležilo več kot 100 voditeljev držav in vlad ter več kot 400 ministrov. Izid dokumenta Rio +20 določa vizijo trajnostnega razvoja s poudarkom na socialni vključenosti in nujnosti upoštevanja treh stebrov: gospodarskega, družbenega in okoljskega. Zeleno gospodarstvo je ključno za uresničitev trajnostnega razvoja s ciljem ustvarjati nova dostojna delovna mesta za vse družbene skupine (International Labour ... 2013).

Okoljski in družbeni izzivi so neločljivo povezani. Gospodarska rast, ustvarjanje delovnih mest in dobička so odvisni od naravnih virov in sistemov. Glede na obseg in nujnost izzivov jih je potrebno obravnavati celovito in komplementarno. Trajnostno oz. zeleno gospodarstvo ponuja priložnosti za nova zelena delovna mesta. Prihodnja gospodarska rast z dostojnim delom, ugodnim življenjskim standardom in izboljšano človeško blaginjo bo vplivala na ohranjanje, upravljanje in obnavljanje naravnih vrednot, od katerih je odvisno življenje na Zemlji (*ibid.*).

Trenutno ne obstaja nobena splošno dogovorjena definicija zelenih delovnih mest. Številne nacionalne in mednarodne organizacije so pripravile poročila in publikacije. Evropska unija zelena delovna mesta pogosto opredeljuje kot delovna mesta v sektorju okoljskega blaga in storitev, Evropska komisija pa kot vsa delovna mesta, ki so odvisna od okolja ali pa so ustvarjena, nadomeščena ali na novo opredeljena v procesu prehoda na bolj zeleno gospodarstvo (Karba in sod. 2014).

Med zelena delovna mesta prištevamo dostojna delovna mesta, povezana z okoljskimi cilji in politikami (slika 3). Mednje spadajo tudi zaposlitve v okolju prijaznejših procesih – takšne vrste lahko najdemo v tradicionalnih sektorjih (rudarstvo, jeklarstvo), ki onesnažujejo okolje, vendar obenem povečujejo energetsko učinkovitost z okolju prijaznejšo tehnologijo (Bowen in Kuralbayeva 2015).

Slika 3: Shematski prikaz definicije zelenih delovnih mest (vsa delovna mesta znotraj črkanega območja)

(Vir: Karba in sod. 2014)

Mednarodna delovna organizacija opredeljuje zeleno delovno mesto kot katerokoli dostojno delo, ki prispeva k ohranjanju ali obnavljanju kakovosti okolja v kmetijstvu, industriji, storitvenih sektorjih ali upravi. Zelena delovna mesta v praksi zmanjšujejo porabo energije in surovin, omejujejo emisije toplogrednih plinov, zmanjšujejo količine odpadkov in onesnaževanje, varujejo in obnavljajo ekosisteme ter pomagajo podjetjem in skupnostim pri prilagajanju na podnebne spremembe (International Labour ... 2013). Delovna mesta morajo biti dostojna, kar pomeni, da so produktivna in zagotavljajo ustrezne dohodke, varnost na delovnem mestu, spoštovanje pravic delavcev, socialno varstvo in socialni dialog (Strietska-Illina *et al.* 2011).

Zaradi metodoloških razlik beleženja zelenih delovnih mest so mednarodne primerjave skoraj nemogoče. Primeri posameznih evropskih držav kažejo, da je v sektorju okoljskega blaga in storitev v državah z najbolj zelenimi gospodarstvi manj kot 10 % celotnega števila delovnih mest. Delež zelenih delovnih mest je večji v malih in srednjih podjetjih (Karba in sod. 2014).

V iskanju zaposlitvenih priložnosti vstopa na globalni trg delovne sile v prihodnjem desetletju 400 milijonov mladih. Več kot tretjina jih bo brezposelnih. Če želimo ustvariti trajnostno rast ob ohranjanju socialne kohezije, bo potrebno v naslednjem desetletju oblikovati približno 600 milijonov produktivnih delovnih mest. S spodaj navedenimi političnimi orodji lahko spodbudimo zelena delovna mesta in naložbe v nove zelene proizvode:

- tržni instrumenti (davki, dajatve, trgovanje z dovoljenjem, zagotovljene cene, subvencije, posojila pod ugodnimi pogoji) lahko spodbudijo povpraševanje po zelenih proizvodih; tehnološke inovacije in konkurenčnost;

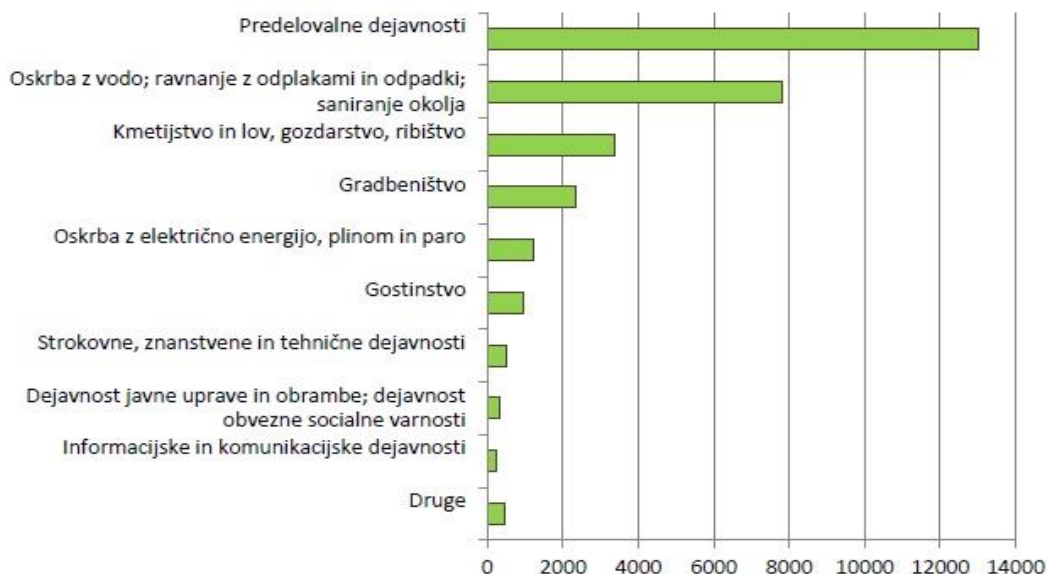
- instrumenti (norme in standardi) za zmanjševanje emisij; pooblastila; nacionalni/regionalni zakoni in predpisi;
- javne naložbe v razvoj infrastrukture za preprečevanje negativnih vplivov na okolje in okoljske sanacije gozdov, rek ali obalnih območij;
- politika javnih naročil, ki daje prednost okolju prijaznih izdelkov;
- informacijski instrumenti (okoljsko označevanje, osveščanje, javna razkritja);
- prostovoljne iniciative, ki lahko zmanjšajo administrativne stroške (International Labour ... 2013).

Pojavljajo se polemike, ali trajnostno zelena rast ustvarja ali uničuje delovna mesta. V tem trenutku naj bi bilo nemogoče oceniti kvaliteto in kvantiteto že obstoječih in nastajajočih zelenih delovnih mest. Spremembe bi bilo potrebno uvesti v zaposlitvenih panogah, kjer so v ospredju okoljsko blago in storitve. S primernim pristopom bi bilo potrebno zagotoviti tudi skupne statistične standarde za merjenje in razvrščanje delovnih mest v podjetjih, ki so uvedla tehnologije z manjšim onesnaževanjem okolja. Oba pristopa sta lahko koristna za ocenjevanje neposrednega vpliva na delovna mesta in obseg strukturnih sprememb, ki jih zahteva prehod v zeleno gospodarstvo. Poleg tega je potrebno upoštevati t. i. rjava delovna mesta, značilna za industrijo, ki negativno vpliva na okolje. Posledice uvajanja zelene ekonomije so pogosto prezrte. Celovita analiza vpliva zelene rasti in razvoj strategij za spopadanje z izgubo delovnih mest je potrebna predvsem v državah v razvoju (Bowen in Kuralbayeva 2015).

Seveda se proces ozelenjevanja ekonomije delovnih mest od države do države razlikuje. Kitajska od leta 1978 doživlja izjemno gospodarsko rast, ki ima tudi negativne plati. Čeprav naj bi Kitajska še v naslednjem desetletju ohranjala najhitreje rastoče gospodarstvo na svetu, se še dolgo ne bo približala zelenemu ali trajnostnemu gospodarstvu. Za prispevek k izboljšanju globalnih podnebnih sprememb (zaradi splošnega znanstvenega soglasja) kitajska vlada sicer porabi milijarde dolarjev za gradnjo lastne industrije obnovljivih virov energije. Tudi število zelenih delovnih mest (vodna, vetrna in sončna energija) naj bi v nekaj desetletjih strmo naraslo. Kljub napredku in pomenu ustvarjanja zelenih delovnih mest pa se postavljajo vprašanja glede ustreznih delovnih pogojev (plače, varnost in zdravje pri delu). To področje ostaja na Kitajskem še dokaj neraziskano (King-chi Chan in Ching Lam 2012).

2.6.1. Stanje zelenih delovnih mest v Sloveniji

Po podatkih statističnega urada Republike Slovenije je bilo v sektorju okoljskega blaga in storitev leta 2011 zaposlenih 30.254 ali 3,2 % vseh zaposlenih. Področja, kot so predelovalne dejavnosti, upravljanje z vodami in odpadki, kmetijstvo in gradbeništvo, so predstavljala največji delež vseh delovnih mest, tj. 88 % (slika 4) (Karba in sod. 2014).

Slika 4: Zaposleni v sektorju okoljskega blaga in storitev po dejavnosti za leto 2011

(Vir: Karba in sod. 2014)

Prepoznavnost zelenih delovnih mest in razvojnih priložnosti je v Sloveniji še vedno premajhna. Premalo je zavedanja, da prinašajo spremembe na poti v zeleno gospodarstvo vrsto sinergijskih učinkov.

Ekološko kmetijstvo je najbolj trajnostna kmetijska praksa, ki temelji na trajnostnem gospodarjenju z naravnimi viri. Potrebno se je zavedati moči in prednosti lokalne/regionalne pridelave. Le tako bomo lahko izboljšali in povečali prehransko samooskrbo ter posledično znižali uvoz ekoloških živil in pridelkov iz tujih držav. Povpraševanje po ekoloških pridelkih celo presega ponudbo na trgu (Slabe in sod. 2010), medtem pa je slovensko kmetijstvo zaradi razmeroma težkih pridelovalnih pogojev, razdrobljenosti posesti, kritične omejenosti kmetijskih zemljišč (komaj 32 % v strukturi celotne rabe je kmetijskih zemljišč), strukture porazdelitve kmetijskih zemljišč (prevladujejo travinje, sploh na Koroškem in Savinjskem) in slabe tržne organiziranosti nekonkurenčno.

Ne smemo mimo nepredvidljivih naravnih ujm, ki so vsaj v določenem obsegu že rezultat podnebnih sprememb. Poletna suša najbolj ogroža pridelavo strateških pridelkov (žito, zelenjava). Kljub temu da so subvencije za ekološko kmetovanje razmeroma visoke, so slovenski ekološki kmetje še vedno negotovi glede same ekonomičnosti pridelave. Premalo je še zavesti, da lahko prav ekološko kmetijstvo zagotovi večjo prehransko varnost ob zagotavljanju večje okoljske funkcije kmetijstva in ob manjših okoljskih vplivih. Poleg tega ponuja tudi tržno priložnost in ohranjanje delovnih mest na podeželju. Vse to v končni fazi prispeva k trajnostnemu razvoju slovenskega kmetijstva in države.

Slovenija spada zaradi geografskih, predvsem podnebnih značilnosti med bolj ogrožene države zaradi podnebnih sprememb, ki bodo vplivale zlasti na kmetijstvo. Toda v obdobju do leta 2030 je dobesedno eksistenčno prisiljena, da bistveno poveča kmetijske, zlasti njivske površine in se s tem približa zeleni, visoki stopnji prehranske samooskrbe kot pomembnemu elementu preživetja in nacionalne varnosti (Plut 2014b). Prehranska samooskrba s poudarkom na ekološki pridelavi bo omogočila delovna mesta, revitalizacijo kmetijstva, podeželja in dvig kakovosti življenja (Tretji člen 2012).

Gozdno-lesna veriga zagotavlja veliko zelenih delovnih mest. Nega gozda je v Sloveniji v ospredju in s strani države spodbujeno področje. Med zelena delovna mesta spadajo tudi zaposlitve v lesnopredelovalni industriji in javne institucije, ki zagotavljajo trajnostno gospodarjenje z gozdom. V slovenskem gozdarskem in lesnopredelovalnem sektorju je približno 16.000 zelenih delovnih mest (Karba in sod. 2014). Lesnopredelovalno industrijo in obrt je treba povezati z energetske rabo lesne biomase. Izkoriščanje lesne biomase je treba podpreti kot vira energije v lokalno energetskih sistemih in za soproizvodnjo toplote ter električne energije (Plut 2014b).

Sektor, povezan z **ravnanjem z odpadki**, zajema tudi industrijske in gradbene odpadke. Največ oseb je bilo zaposlenih v dejavnosti zbiranja in odvoza nenevarnih odpadkov ter v pridobivanju surovin iz ostankov in odpadkov (razvrščanje ločeno zbranih frakcij in snovna predelava odpadnih surovin) (Karba in sod. 2014).

Obnovljivi viri energije (OVE) predstavljajo pomemben vir energije, ki jo človeštvo potrebuje za preživetje. So viri energije, ki izkoriščajo naravne procese in se v naravi nenehno pojavljajo v skoraj neomejenih količinah. Na splošno se tako iz fizičnih kot ekonomskih razlogov uporabljajo na mestih, kjer so ti viri na razpolago. Zaposlovanje v sektorju obnovljivih virov energije je v Sloveniji zelo pozitivno. Število delovnih mest se je v obdobju od 2008 do 2011 več kot podvojilo (prav tam). Najpomembnejši obnovljivi viri primarne energije so les, druga trdna biomasa in hidroenergija. Dolgoročno je zelo pomembna neposredna raba sončne in geotermalne energije, predvsem zaradi energetskega potenciala, regionalne razširjenosti in okoljske potencialno lažje obvladljivosti pričakovanih negativnih vplivov. Vetrna energija ima zaradi zatišne lege Slovenije manjši energetski potencial, ki pa regionalno in lokalno ni zanemarljiv (Plut 2014b).

Trajnostni turizem mora optimalno izkoriščati okoljske vire ob ohranjanju bistvenih procesov in podpiranju naporov za ohranjanje naravne dediščine, spoštovati mora družbeno in kulturno pristnost gostiteljskih skupnosti, ohranjati kulturo in tradicionalne vrednote, zagotavljati izvedljive, dolgoročne gospodarske aktivnosti, ki so enakomerno porazdeljene med vsemi deležniki, vključno s stalno zaposlitvijo in priložnostmi za ustvarjanje prihodka (Stalni sekretariat ... 2013). Turizem je pravzaprav okolju škodljiva dejavnost, vendar spada med sektorje zelenega gospodarstva predvsem zaradi zmožnosti povezovanja, promocije, integracije in množenja trajnostnih praks (Karba in sod. 2014). V okviru turizma je treba spodbujati sonaravne oblike, kot so ekoturizem, geoturizem, kulturni in izobraževalni turizem, oblike rekreacije, ki imajo minimalne negativne okoljske učinke (Plut 2014b).

Socialno podjetništvo prištevamo med zeleno gospodarstvo, kljub temu da ne zagotavlja nujno samo zelenih delovnih mest. Socialna podjetja imajo v Evropi več desetletno tradicijo uspešnega delovanja, zadruga in vaške ali pašne skupnosti tudi preko 100 let. Zakon o socialnem podjetništvu (2011) socialno podjetništvo opredeljuje kot trajno opravljanje dejavnosti socialnega podjetništva ali trajno opravljanje drugih dejavnosti pod posebnimi pogoji zaposlovanja, s proizvodnjo in prodajo proizvodov ali opravljanjem storitev na trgu, pri čemer ustvarjanje dobička ni izključni niti glavni cilj opravljanja dejavnosti (ZsocP 2011, 3. člen). Zakon opredeljuje družbeno solidarnost, sodelovanje ljudi, nova delovna mesta, socialno in poklicno vključevanje ranljivih skupin, spodbujanje prostovoljstva, Kovačeva (2010) pa k temu dodaja tudi družbeno-ekološke dodane vrednosti.

Pri ustanovitvi socialnega podjetja je zelo pomembno povezovanje s širšim lokalnim okoljem in prevladujočo kulturo. Homogeno socialno okolje lahko deluje omejujoče. Velik socialni in

ekonomski pomen imajo tudi lokacija socialnega podjetja, trg, znanje in usposobljenost sodelujočih ter podporno okolje. Tako v Sloveniji kot v Evropski uniji obstaja ugodna klima za razvoj socialnega podjetništva, vendar še marsikje ni ustreznega podpornega okolja za njegov širši razmah. V Evropi so področja, kjer se najpogosteje izvaja dejavnost socialnega podjetništva, otroško varstvo, varstvo na domu, storitve za gospodinjstva, razne storitve, povezane z razvojem lokalnega okolja, tudi kultura, umetnost, šport, turizem v povezavi s kmetijami in podeželjem, razne socialne varstvene storitve (Strategija razvoja ... 2011).

Leta 2010 je bilo v zadrugah in nevladnih organizacijah zaposlenih okoli 7.000 oseb ter v invalidskih podjetjih in zaposlitvenih centrih približno 13.000. Skupaj torej okoli 2 % vseh zaposlenih v Sloveniji (Karba in sod. 2014). V Sloveniji je trenutno uradno registriranih 119 socialnih podjetij. Nekaj več kot tretjina večinoma opravlja dejavnosti, v katerih bi lahko nastajala zelena delovna mesta. Gre za veliko število organizacij, ki so razdrobljene po različnih sektorjih in premalo vidne kot enotna skupina (Ministrstvo za gospodarski ... 2016). Socialno podjetništvo in z njim povezana številna nova delovna mesta (domovi za ostarele, varovana stanovanja, zadruga, javna dela) je treba v Sloveniji podpreti, ker zagotavljajo več kot potrebno socialno varnost in občutek potrebnosti (Plut 2014b).

Prihodnost zelenih delovnih mest v Sloveniji je po mnenju Karbe in sodelavcev (2014) navdihujoča. Gospodarske dejavnosti, ki obetajo največ in dejavno prispevajo k doseganju ambicioznih podnebnih in zaposlitvenih ciljev, so ekološko kmetijstvo, učinkovita raba naravnih virov, gozdno-lesna veriga, proizvodnja energije iz obnovljivih virov, povečanje energetske učinkovitosti in trajnostni turizem. Iz omenjenih dejavnosti je razviden potencial za skoraj 260.000 zelenih delovnih mest do leta 2020. Potencial na presečnem področju socialnega podjetništva je ocenjen na 80.000 delovnih mest (preglednica 2). V te ocene so vključena tudi ozelenjena obstoječa delovna mesta, kar v bistvu zmanjša potencial novih delovnih mest.

Preglednica 2: Potencial zelenih delovnih mest v Sloveniji

Sektor	Št. zaposlenih (ocena stanja)	Št. zaposlenih do leta 2020 (potencial)
Ekološko kmetijstvo	3100 (ocena polne delovne moči iz leta 2012)	85.000
Gozdno-lesna veriga	16.000	50.000
Trajnostni turizem	1000 (iz leta 2011)	100.000 +
Ravnanje z odpadki	4889 (iz leta 2012)	5600
OVE in URE	7600	22.000
Socialno podjetništvo	20.000 (iz leta 2010)	80.000
Skupaj	pribl. 52.000	pribl. 340.000 +

(Vir: Karba in sod. 2014)

Plut (2014b) poleg zgoraj naštetih med ozelenjena delovna mesta prišteva tudi področja okoljskih tehnologij, promet (tirni in javni, kolesarjenje) in gradbeništvo (energetske prenove, pasivna gradnja, domači gradbeni materiali). Po njegovem mnenju se Slovenija uvršča v elitno peščico držav sveta, ki zaradi geografske lege in mozaične pokrajinske sestave razpolaga s pisano mavrico ključnih naravnih virov na prebivalca (vodni viri, lesna biomasa, OVE, kmetijska zemljišča, turistični naravni in kulturni potenciali, ekosistemske storitve). Do leta 2020 se lahko odpre od 60.000 do 250.000 novih zelenih delovnih mest, kar Slovenijo uvršča med države z izjemnimi potenciali za trajnostno sonaravno gospodarstvo, doseganje modela polne zaposlenosti, skladnejšega regionalnega razvoja in zmanjšanja prekomernih okoljskih pritiskov.

V prihodnjih letih bodo sredstva iz evropskih skladov edina razpoložljiva razvojna sredstva za Slovenijo (več milijard evrov). Od vlade se pričakuje, da bo nova strategija usmerjena v zeleni razvojni preboj na sedmih družbeno pomembnih področjih: prehranska samooskrba, vrednostna veriga lesa, energetska prenova stavb, prehod na obnovljive vire energije, posodobitev železniškega omrežja in javnega prevoza, učinkovita raba naravnih virov in zeleni turizem. Programi zelenega razvojnega preboja se odzivajo na strateške priložnosti ter pri tem izhajajo iz domačih človeških in naravnih virov (Tretji člen 2012). Pomembno je, da bodo evropska sredstva porabljena za ustvarjanje zelenih delovnih mest. V Evropski uniji se načrtuje, da bodo določeni finančni programi bolj dostopni tudi za projekte s področja socialnega podjetništva (Strategija razvoja ... 2011).

V Sloveniji je od leta 2008 prisoten upadajoč trend zaposlenosti. Zaskrbljujoče je stanje med mladimi, vendar ne smemo prezreti zadnjih obetajočih podatkov o trgu dela. Ob koncu leta 2015 je bila brezposelnost v Sloveniji nižja kot leto pred tem. V letu 2015 je bilo registriranih v povprečju za dobrih 6 % manj brezposelnih oseb kot v letu 2014. Tudi napovedi delodajalcev, ki zaposlujejo skoraj 372.000 oseb so optimistične, saj napovedujejo 0,6 % rast zaposlenosti in do 4000 novih delovnih mest (Zavod Republike ... 2016).

Področje zelene ali bioekonomije in zelenih delovnih mest je eno izmed razvojnih priložnosti Slovenije. Poleg naravnih danosti in dobrih možnosti uporabe obnovljivih virov energije je med Slovenci tudi veliko obrtniškega in strokovno tehničnega znanja. Morda še največjo oviro predstavlja slovenski šolski sistem, ki obrtniško in tehnično znanje pušča v ozadju ter izpostavlja poklice, ki so glede na trenutne razmere težje zaposljivi. Plut (2014a) pravi, da je glavni razvojni problem Slovenije nizka produktivna učinkovitost in tehnološki zaostanek številnih podjetij. Tudi sistem ustvarjanja znanja in sodobne funkcionalnosti je po njegovem mnenju v ramsulu. Financiranje na študenta se je skrčilo, šole so postale komercializirane. Vrhunsko izobraževanje je rezervirano za ozek krog izbranih, ki si šolanje lahko privoščijo. Posledično sta prizadeti tudi identiteta in prepoznavnost slovenskega prostora.

2.7. Integralna zelena Slovenija

Za polnovredno, trajnostno družbo in gospodarstvo potrebujemo sodelovalni in povezovalni pristop. Nov integralni razvojni model bo mogoče implementirati z uveljavitvijo celostnega pristopa v razvojnem načrtovanju, ki upošteva gospodarske, družbene, okoljske in kulturne razsežnosti. Dr. Ronnie Lessem in dr. Alexander Schieffer (Trans4m, Lessem in Schieffer 2012) sta avtorja alternativne oz. integralne ekonomije in delujeta v okviru Centra za integralni razvoj Trans4m v Ženevi. Po celem svetu pomagata pri izpeljavi različnih projektov, ki zahtevajo preobrazbo družbe za namene dviga kakovosti življenja. Lessem je v Sloveniji

predstavil možnosti za implementacijo modela integralne ekonomije v povezavi z zelenim gospodarstvom, socialnim podjetništvom in družbeno odgovornostjo.

Lessem in Schieffer (prav tam) integralno ekonomijo delita na središče in štiri svetove (slika 5). Vsak socialni sistem mora za doseg in ohranjanje trajnosti najti dinamično ravnotežje med svojimi štirimi medsebojno podpornimi in neodvisnimi svetovi. Med primeri integralne ekonomije najdemo bangladeško "Banko za revne", biodinamsko poljedelstvo v egiptovski puščavi, trajnostna podjetja, ekokomune, ekovasi, koncept od Zibke do zibke idr., ki jim je skupno to, da temeljijo na jasno izraženih vrednotah. Piciga (2012) na modelu integralne ekonomije predstavi Slovenijo kot bodočo integralno nizkoogljično družbo:

- **središče: sfera ali kraljestvo vere in humanosti (moralni izvor ekonomije)**

SLO: leta 2050 je družba z razvitim sistemom vrednot ter celovito ozaveščenimi posamezniki in organizacijami (sprejemanje vrednot trajnostnega razvoja, visoka ozaveščenost o podnebnih spremembah in stopnja motivacije za ukrepanje v skupno dobro).

- **jug: sfera narave in skupnosti (samo-zadostna ekonomija)**

SLO: leta 2050 je družba blaginje in enakih možnosti z visoko stopnjo socialne kohezivnosti (ohranjena narava, s količino in kakovostjo vode, sonaravnimi gozdovi in biotsko pestrostjo, zagotavljanje ekosistemskih storitev, prilagajanje podnebnim spremembam preko naravnih procesov in sonaravnega upravljanja).

- **vzhod: sfera kulture in duhovnosti (razvojna ekonomija)**

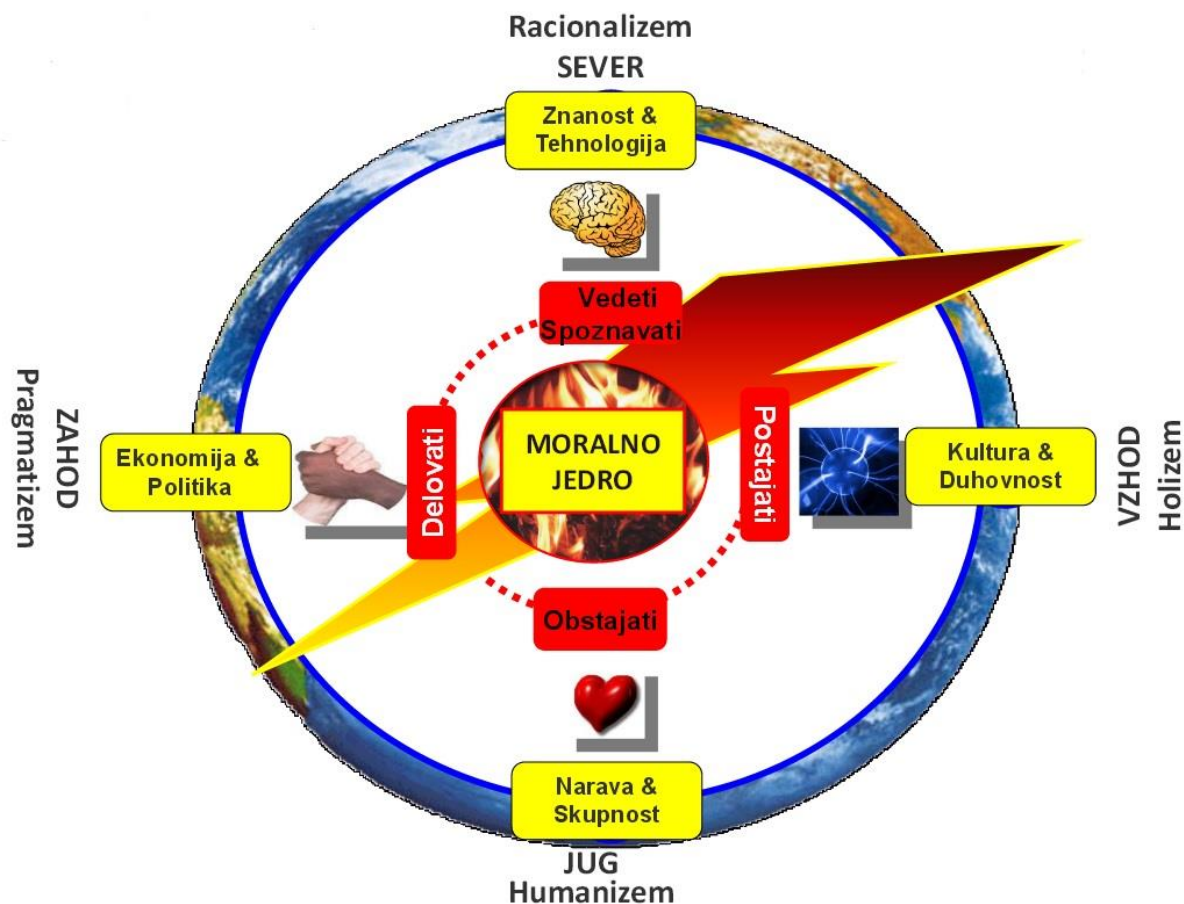
SLO: leta 2050 je družba z močnim socialnim kapitalom, vključena v mednarodne napore za trajnostni razvoj (dragocena kulturna in naravna dediščina ter bogata raznolikost kulturnih vplivov – povezane zdraviliška, rekreativna in gostinsko turistična dejavnost).

- **sever: sfera znanosti in tehnologije (socialna ekonomija)**

SLO: leta 2050 je družba z visoko stopnjo izobraženosti in visokim intelektualnim kapitalom (inovacije in investicije v trajnostne tehnološke in netehnološke rešitve).

- **zahod: sfera financ in podjetništva ("živa ekonomija")**

SLO: leta 2050 je privlačna za investicije in življenje ter vodilni razvijalec izbranih nizkoogljičnih tehnologij (obstaja vrsta sektorjev in tehnologij, ki so že ali pa bi se še lahko vključili v zeleno rast in "ozelenitev vseh sektorjev").

Slika 5: Integralni model (osnove)

(Vir: Piciga 2012)

Integralna perspektiva je uporabna za vse vrste socialnih sistemov, od posameznika do organizacije, od skupnosti do družbe. Slovenija je po mnenju Pluta (2014b) v prehodnem obdobju med razvojnim modelom kontrole onesnaževanja in šibke sonaravnosti. Okoljski pritiski na prebivalca so planetarno in lokalno čezmerni in netrajnostni, a vendar ima izjemne danosti in priložnosti za razvoj integralne zelene ekonomije ter da za to pridobi širšo mednarodno podporo. Koncepti, kot so zeleno gospodarstvo, socialno podjetništvo, zelena delovna mesta, so že poznani in uveljavljeni. Imamo znanje in izkušnje za integralno razvojno načrtovanje (priprava nizkoogljične strategije, sodelovanje z avtorjema integralne ekonomije), dobre primere in prakse integralnih modelov (Solčavsko) ter možnost vključitve integralnega pristopa v vzgojo in izobraževanje (Piciga 2012).

2.8. Strategija Evropa 2020

Evropa se danes sooča z različnimi izzivi, predvsem kako odpraviti visoke javne dolgove in brezposelnost. To je privedlo do tega, da so postale prioritete rešitve bank in ne temeljita prenova okolja, gospodarstva in družbe. Kljub temu je Evropska unija okoljsko še najbolj napredna makroregija sveta ter vodilna na področju prepoznavanja teže podnebnih sprememb, opozarja Plut (2014a).

Konference o biogospodarstvu so privedle do strategije Evropa 2020, pri kateri je glavni namen vztrajati na poti k družbi trajnosti oz. vzdržnosti. Evropska unija si je do leta 2020 zadala podnebno-energetski cilj 20-20-20, kar pomeni znižanje emisij toplogrednih plinov, povečanje deleža obnovljivih virov in učinkovitejša raba energije. Gre za desetletno strategijo Evropske unije za gospodarsko rast, ki obenem zagotavlja varna in zelena delovna mesta. Strategija Evropa 2020 se je izoblikovala kot odgovor na gospodarsko krizo, vendar ni namenjena le iskanju rešitev iz krize in okrevanju gospodarstva. Loteva se pomanjkljivosti modela gospodarske rasti ter ustvarja pogoje za razvoj treh prvin:

- **pametna rast** (Gospodarstvo, ki temelji na znanju in inovacijah. Potrebno je izboljšati kakovost izobraževanja, okrepiti raziskovalne dejavnosti, spodbujati prenos inovacij in znanja po celi Uniji ter zagotoviti preoblikovanje inovativnih zamisli v nove proizvode in storitve. Ob tem se je potrebno opreti na svet podjetništva in financ, upoštevati potrebe uporabnikov ter biti pozorni na tržne priložnosti.)
- **trajnostna rast** (Spodbujanje konkurenčnega in zelenega gospodarstva, ki gospodarno izkorišča vire, se opira na vodilni položaj Evrope pri razvoju novih procesov in tehnologij vključno z zelenimi tehnologijami, spodbuja postavitev pametnih omrežij s pomočjo informacijskih in komunikacijskih tehnologij, uporablja vseevropska omrežja, krepi prednosti podjetij ter ozavešča potrošnike o koristih gospodarnega izkoriščanja virov.)
- **vkjučujoča rast** (Utrjevanje gospodarstva z visoko stopnjo zaposlenosti, ki krepi socialno in teritorialno kohezijo. Potrebno je zmanjšati revščino, posodobiti trge dela, koristi gospodarske rasti je potrebno razširiti v vse dele Unije, tj. vključno z najbolj oddaljenimi regijami. Priložnosti morajo biti prisotne v vsem življenjskem ciklu.) (Evropska komisija 2010). Socialno podjetništvo je tako precej visoko na lestvici prioritet za prihodnost.

Evropska unija v poročilu o Evropi 2020 navaja pet krovnih medsebojno povezanih ciljev, ki služijo kot ključni kazalniki za napredek pri uresničevanju strategije:

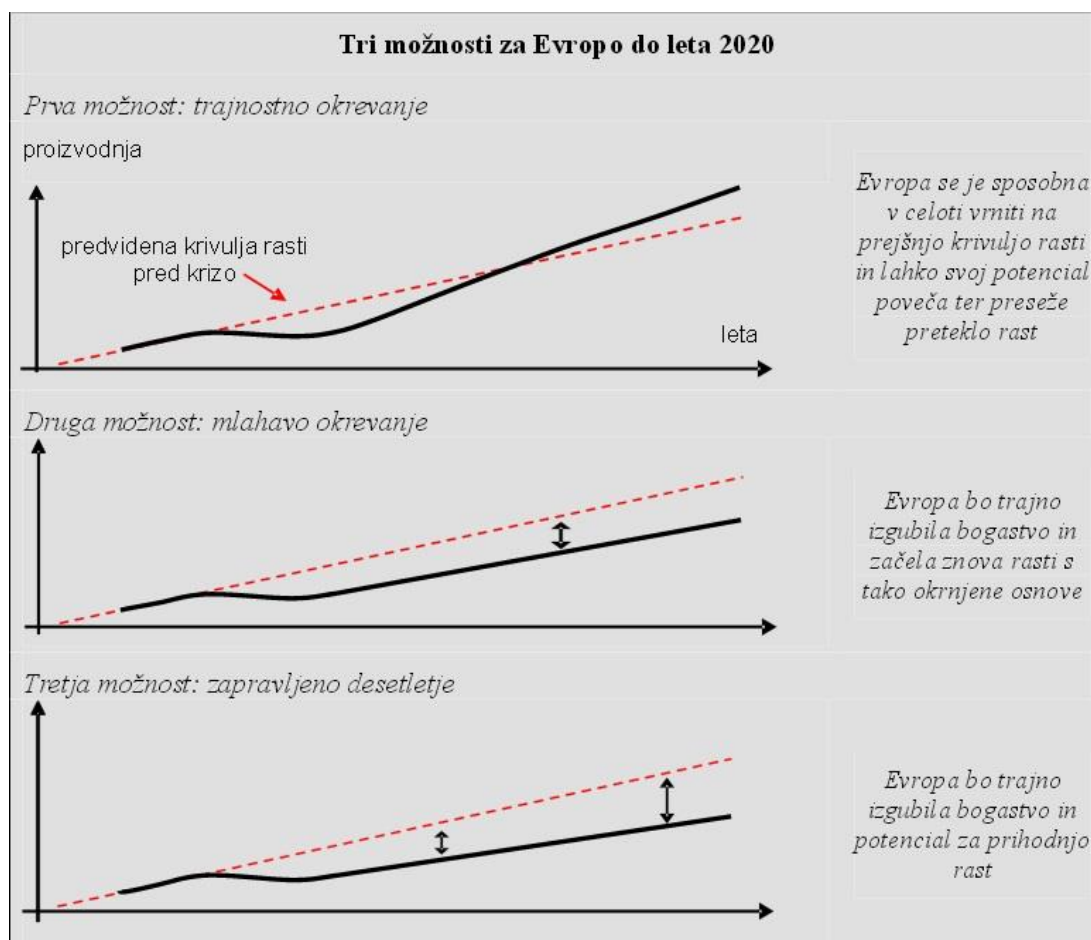
1. ZAPOSLOVANJE (75 % zaposlenost aktivnega prebivalstva, starega od 20 do 64 let)
2. RAZISKAVE IN RAZVOJ (3 % BDP Evropske unije)
3. PODNEBNE SPREMEMBE IN ENERGETSKA TRAJNOST (20 % manj izpustov toplogrednih plinov kot leta 1990; 20 % energije iz obnovljivih virov; 20 % večja energetska učinkovitost)
4. IZOBRAŽEVANJE (manj kot 10 % mladih, ki prezgodaj opustijo šolanje; vsaj 40 % oseb med 30. in 34. letom z visokošolsko izobrazbo)
5. BOJ PROTI REVŠČINI IN SOCIALNI IZKLJUČENOSTI (vsaj 20 milijonov manj revnih in socialno izključenih prebivalcev) (Evropska komisija).

Evropska komisija (2010) v poročilu zatrjuje, da se bo zavzemala za odprt in enoten trg v obliki pristne politične zaveze. Kljub temu se pojavljajo ovire pri čezmejnih dejavnostih in ostale težave, ki se navezujejo na nepovezana omrežja. Dostop do enotnega trga je potrebno zagotoviti tudi malim in srednjim podjetjem. Strategija Evropa 2020 prinaša nova delovna mesta in zagotavlja boljše življenje. Pri zasledovanju ciljev strategija poudarja verodostojno strategijo izhoda v zvezi s proračunsko in monetarno politiko, opira se tudi na podporo vlad gospodarskim sektorjem, še posebej finančnemu.

Proračun Evropske unije je za strategijo Evropa 2020 predlagal pripravo programa za raziskovanje in inovacije Obzorje 2020 (2014–2020) v vrednosti 87,7 milijona evrov. Cilj je

spodbuditi trajnostno rast, in sicer s povečanjem znanstvene odličnosti, spodbujanjem konkurenčnosti in reševanjem družbenih izzivov, opredeljenih v strategiji Evropa 2020. Obzorje 2020 obravnava več vidikov biogospodarstva: varnost hrane, trajnostno kmetijstvo, morske in pomorske raziskave ter druge izzive, kot so podnebni ukrepi, zadostnost virov in surovin, varna, učinkovita in čista energija, zdravstvo, demografske spremembe in vključujoča ter inovativna družba (European Commission 2012). Skratka, Obzorje 2020 ima velik potencial, da prispeva k napredku različnih sektorjev biogospodarstva ter obenem poveže nacionalne in regionalne raziskovalne programe s programi Evropske unije. Politični in gospodarski pritiski vse bolj vplivajo na časovno prestavitev okoljskih ciljev, in sicer do leta 2030, kar pomeni, da bi se cilji tudi dejansko omilili. Poraja se vprašanje, ali bomo zmožni do leta 2050 resnično zmanjšati pritiske na okolje do 80 ali 90 odstotkov in rešiti svet pred družbenookoljskim propadom.

V poročilu so zapisali, da so pred Evropo jasne izbire. Spodnji grafi (slika 6) prikazujejo tri možnosti za Evropo do leta 2020. Prva obravnava trajnostno okrevanje iz dolgoročnih težav (globalizacija, pritiski na vire, staranje prebivalstva). Evropo je potrebno vrniti na pot blaginje, obnoviti njeno konkurenčnost in spodbuditi produktivnost. Druga možnost ali mlahavo okrevanje predstavlja nadaljevanje počasnih in neusklajenih reform, kar lahko privede do trajne izgube bogastva, visoke stopnje brezposelnosti in socialne stiske. Oslabitev na svetovnem prizorišču prikazuje tretja možnost (zapravljeno desetletje). Evropi grozi trajna izguba potenciala za prihodnjo rast.

Slika 6: Tri možnosti za Evropo do leta 2020

(Vir: Evropska komisija 2010)

Evropska komisija s tremi možnostmi za Evropo do 2020 opozarja na neprijetne izide, ki se lahko končajo z izčrpanjem virov in trajno izgubo bogastva. Poročilo se zaključuje z optimistično razlago o številnih prednostih Evrope, ki jih je potrebno pravilno izkoristiti. Omenjajo nadarjenost in ustvarjalnost ljudi, močno industrijsko osnovo, visokokakovosten kmetijski sektor, močno pomorsko tradicijo, enoten trg, skupno valuto ... Dajejo upanje za obrat k ekosocialni trajnostni družbi, ki naj bi se z idejo trajnostnega razvoja že začel, vprašanje pa je, ali imamo še dovolj časa za njegovo dejansko izvršitev na planetarni ravni (Kirn 2012).

Plut (2014b) ostro obravnava pridevnike kot so trajnostna, pametna, vključujoča rast, ki pravzaprav zamegljujejo dejstvo, da se načrtuje vrnitev v predkrizno obdobje, v nadaljevanje razvojnega modela rasti, vendar z bolj sproščenimi socialnimi uzdami, povečanim obsegom snovno-energetskih tokov proizvodnje in porabe ter s tem povezano naraščajočo entropijo in onesnaženostjo planeta. Kljub opozorilom v ospredje prihaja obnova rasti, konkurenčnosti in visoke tehnologije. V Sloveniji to dokazujejo gradnja 6. bloka TE Šoštanj, okrepljeni glasovi za gradnjo drugega bloka JE Krško in pritiski za gradnjo novih plinskih TE. Trajnostnemu razvoju v Sloveniji stoji na poti vrsta ovir: slabi pogoji za trajnostno mobilnost, majhna podpora ekološkemu kmetijstvu, netrajnostna gradnja turističnih objektov, energetska neučinkovitost, pomanjkljivi sistemi ravnanja z odpadki, togost zakonodaje, splošno nepoznavanje trajnostnih praks. Zeleni turizem je v Sloveniji velika neizkoriščena razvojna priložnost.

Brez zmanjšanja porabe virov ni mogoče ohraniti kvalitete okolja in varovati narave. Energetski in materialni način življenja je treba sprejeti kot manj intenziven ter namesto visoko produktivne, energetske potratne in okoljsko zelo tvegane ceniti delovno-intenzivne tehnologije. Nova družbenoekološka paradigma nas bo učila, kako živeti s fizičnimi omejitvami biosfere (Kirn 2012).

2.9. Civilizacijski obrat k ekosocializmu

Naša vsakdanja življenjska opravila postajajo vse bolj kompleksna. V središču so modernizacijska tveganja, ki vsebujejo globalno tendenco. Pred njimi ne morejo pobegniti ne revni ne bogati. Težnja po transformaciji družbe iz kapitalističnega sistema, ki po mnenju nekaterih teoretikov gotovo vodi v propad, v družbo trajnosti in ekosocialnih vrednot je zato prioriteta vladnih, nevladnih ter prostovoljnih organizacij.

Herman Daly (v Plut 2014a) je že leta 1977 prepoznal konflikt med gospodarsko rastjo in varstvom okolja. Začel je razvijati koncept ekonomije ravnovesnega stanja (steady state economy). Ravnovesno ekonomijo označujeta ohranjanje stabilne porabe virov v okviru omejitev okolja in stabilno prebivalstvo. Namesto rasti ponuja stabilizacijo ekonomije ter zmanjšanje socialnega prepada med revnimi in bogatimi. Rešitev je torej v ravnovesnem, a dinamičnem gospodarstvu, ki namesto "več" ponuja "dovolj".

Z zanimivo analizo sta se nasproti tržnemu gospodarstvu postavila Nobelova nagrajenca Elinor Ostrom in Oliver E. Williamson (v Kovač 2009), ki sta poudarila pomen varovanja in upravljanja skupnih virov (polja, gozdovi, pašniki, voda, naftna polja) s strani ljudi, ki jih dejansko uporabljajo. S primerom namakalnih naprav kmetov v Nepalju in ameriških ribičev na obalah Pacifika dokazujeta, da ljudje presenetljivo dobro in učinkovito gospodarijo s skupnim dobrim. V tem primeru ne obvelja predstava, kako zunaj zasebne lastnine in

konkurence najraje privatizirajo lastne koristi. Ostromova in Williamson (prav tam) se zavzemata za skupno lastnino, aktivno participacijo, samoupravljanje, samoregulacijo, soodvisnost in medsebojno sodelovanje. Ravno samoupravljanje organizacij in skupna pravila od znotraj navzven ter od spodaj navzgor so zelena družbena oblika, takšna pravila pa so tudi demokratično in ekonomsko učinkovitejša. Ostromova in Williamson (prav tam) ponujata rešitev iz globalne krize ter nakazujeta na vračanje k oblikam sodelovanja, ki so utemeljene na tradicionalnih vrednotah.

Leta 2003 je v Parizu potekal mednarodni kolokvij o porazvoju z naslovom "Uničiti razvoj/obnoviti svet". Srečalo se je okoli 700 udeležencev, ki so pokazali navdušenje nad "novo", privlačno tematiko. Protirazvojni tok je danes navzoč že povsod po svetu (med nevladnimi organizacijami, ekološkimi gibanji, intelektualci), vendar je, kljub temu da ima nekaj močnih točk, vselej v manjšini (Latouche 2009).

Sožitna nerast je popolno nasprotje razvoju, gospodarski rasti in industrijski produktivnosti. Gre za avtonomno in ustvarjalno druženje med ljudmi in druženje ljudi z njihovim okoljem (Illich v Latouche 2009). Nerast ne bo smela biti namenjena samo ohranjanju okolja, temveč tudi vzpostavljanju družbene pravičnosti, kajti družbeno in biološko preživetje sta močno povezana. Za uresničitev družbe sožitne nerasti je treba zapustiti ekonomijo in potemtakem razvoj – v teoriji in praksi. V razpravah večkrat zasledimo, da svet potrebuje obnovo prvotne etike, ki bi temeljila na blaginji nerasti oz. sožitni nerasti, trajnostnem razvoju, ekosocializmu (Latouche 2009, Kirn 2011, Žakelj 2011, Plut 2014a), Heidegger (v Kirn 2011) pa pravi, da je potreben novi etos oz. nov način prebivanja na Zemlji, kar pomeni nove odnose med ljudmi ter drugačen odnos ljudi do narave, bivajočega in biti. V tehnični dobi je ključnega pomena človekovo razumevanje bistva tehnike, in sicer v smislu ekologizacije in upoštevanja načela previdnosti, kar je nasprotje njenemu preteklemu potrjevanju in izboljševanju (prav tam).

Kirn (2012) izpostavi entropijo kot postopno degeneracijo sistema proti kaosu. Znanstveno-tehnične družbe so kompleksne, dinamične in zato tudi vse bolj entropične. Entropična degradacija je neizbežna, pri tem pa boj za obstanek in življenjske vire predstavlja tekma za nizko entropijo, ki je sestavina vsakega življenja. Entropija je naravna nujnost, ne pa tudi hitrost njenega naraščanja in vrsta entropije. Na izbiri imamo dvoje: družbenoekološki obrat, njegovo bistvo je nemožnost trajne ekonomske rasti, ali propad sodobne civilizacije in človečnosti. Značilnosti obrata k ekosocialni trajnostni družbi so zmanjšanje socialnega razlikovanja, družbenoekološko tržno gospodarstvo ter intenzivna ekologizacija vseh področij: politike, znanosti, izobraževanja, medijev, tehnike, prometa, energetike, kmetijstva, turizma ipd.

Dejstvo je, da bo treba način človeškega življenja prilagoditi obnovljivim virom energije, spremeniti se bo moral odnos sodobne družbe do narave, spremembe pa se bodo morale začeti na lokalni ravni. Ključne bodo predvsem slednje – preobrazbe na lokalni ravni. S tem imamo v mislih manjše lokalne skupnosti ali občine. Bistagnino (Studio 12 2014) poudarja, da se revolucija začne od spodaj navzgor. Moči majhnih skupin ne smemo nikoli podcenjevati, saj lahko privedejo do ključnih sprememb na svetovni ravni. Do revolucije bo zagotovo prišlo, vendar še ne vemo, kakšna bo – gospodarska ali okoljska. Bodo prevladale gospodarsko-finančne težave ali zavedanje o postopni degradaciji okolja? Plut (2014a) govori o nujnosti tretje industrijske revolucije, ki naj bi močno zmanjšala dolgoročni visoki entropijski učinek dvesto let trajajočega obdobja fosilnih goriv in obeh industrijskih revolucij. Ta velik prehod bo zahteval rekonstrukcijo ekonomske infrastrukture vseh držav, ustvaril bo milijone delovnih mest, nove proizvode in storitve. Nosilni stebri tretje velike revolucije so

obnovljivi energetski viri, sonaravno gradbeništvo, vodik kot univerzalni medij shranjevanja vseh oblik obnovljive energije, pametna energetska omrežja ter samooskrba.

Vsekakor lahko majhna skupina izvede trajnostno revolucijo, ki bi prinesla spremembe v odnosu človeka do okolja, gospodarstva in družbe kot celote (Arentsen in Bellekom 2014). Najpomembnejše in tudi najtežje je spremeniti mentaliteto ljudi v sedanjem kapitalističnem načinu razmišljanja, ko je količinsko zasnovana gospodarska rast še vedno prioriteta, ne glede na okoljske in socialne posledice. S primernimi pristopi in dobrimi praksami bo potrebno vztrajati pri že prej omenjeni sožitni nerasti. Čeprav se je pri tem potrebno zavedati, da je v revnih državah gospodarska rast materialnih dobrin pravzaprav nujno potrebna za izboljšanje kakovosti življenja in odpravljanje revščine.

Plut (2014a) opozarja, da lahko nenadna ničelna rast povzroči politično paniko, ogrozi podjetništvo in delovna mesta ter sproži recesijo, obenem pa zatrjuje, da trajna količinska rast in neskončna akumulacija dobrin na prostorsko omejenem planetu z omejenimi naravnimi viri nista več možni. Ali je torej možno doseči napredek brez rasti in pravično družbo brez spremembe obstoječega družbenoekonomskega sistema? Ekosocializem ("zeleni socializem") je civilizacijska alternativa in edina možna oblika socializma za 21. stoletje, ki se bori proti kapitalističnemu izkoriščanju človeka in uničevanju naravnih virov. Gre za okoljsko in medgeneracijsko odgovorno ter pravično organizacijo življenja človeške vrste. Ekosocializem zagovarja osnovne človekove pravice, kot so pravica do čistega zraka, vode in rodovitne prsti, univerzalni dostop do zdrave hrane in obnovljivih virov. Cilj je zaposlitev v dejavnostih, ki ne uničujejo okolja in ne povzročajo podnebnih sprememb (prav tam).

Zeleno gospodarstvo je na dobri poti, da pravočasno, postopoma in nenasilno spremeni način življenja. Zagotavlja stabilnost gospodarstva brez stalne rasti, uresničuje temelje trajnostnega razvoja, zelenega zaposlovanja, ohranja močan socialni sistem, skrbi za prehransko, vodno in energetska samooskrbo ter prispeva k zaščiti ekosistemske raznovrstnosti. Prebivalstvene, okoljske in družbene razmere so zrele za družbenoekološki obrat. Evropska unija ima dovolj znanja in virov ter razpolaga z vsemi naravnimi, človeškimi in finančnimi potenciali, da se razmeroma hitro usmeri v ekosocializem in gospodarski model šibke trajnosti. Celoten svet naj bi čimprej presegel horizonte kapitalizma, tako kot je kapitalizem presegel fevdalizem. Kakšen bo svet oz. Evropa leta 2030 (ekosocialistična ali kapitalistična skupnost), bo odvisno od hotenja, mišljenja in dejanj vsakega posameznika (Plut 2014a). Kirn (2004) pravi, da je takšna ekološka/okoljska paradigma primeren miselni in vrednotni okvir družbe 21. stoletja.

3. USTVARJANJE ZELENIH DELOVNIH MEST: PRIMER SOLČAVSKEGA

3.1. Oris Solčavskega

Solčavsko je geografsko zaokroženo območje v povirju reke Savinje v zgornjem delu Zgornje Savinjske doline, obdano s Kamniško-Savinjskimi Alpami in Karavankami. Spada med izjemne gorske krajine Slovenije s pripadajočo biotsko pestrostjo in krajinskimi posebnostmi. Izjemne krajine so zavarovana, manj razvita območja, kjer že dlje časa prevladuje tradicionalno kmetijstvo. Kmetje kot bistveni vzdrževalci krajine prispevajo k njeni edinstvenosti in vrednosti.

Specifični razvojni pogoji (naravna in kulturna dediščina) so pripomogli k neokrnjenosti treh vzporednih, ledeniško preoblikovanih, krajinsko slikovitih in biotsko raznovrstnih dolin, to so krajinska parka Robanov kot in Logarska dolina ter Matkov kot, ki uradno še ni obravnavan kot izjemna krajina (slika 7). Krajinski park spada med širše zavarovana območja in je rezultat dolgotrajnega prepleta človeka z naravo. Dopusčena je največja stopnja človekovega vpliva, ki skupaj z naravo soustvarja pokrajinsko raznovrstnost (Hribar in sod. 2011). S krajinskima parkoma Robanov kot in Logarska dolina ter z območji Natura 2000 je zavarovanega okoli 80 % ozemlja. Na Solčavskem najdemo več kot 100 registriranih naravnih vrednot.

Slika 7: Izjemne krajine na Solčavskem

(Vir: Logarska dolina)

Robanov kot je že od leta 1950 zavarovan kot naravna vrednota, status krajinskega parka pa je pridobil leta 1987. Robanov kot obsega dobro ohranjene kmetije v dolini in na sončnem pobočju (Lešnik Štuhec in sod. 2011).

Najbolj poznana ledeniška Logarska dolina sredi Kamniško-Savinjskih Alp je naravni amfiteater zelenih travnikov in gozdov, ekološko pomembno območje in del območja Nature 2000. Krajinski park Logarska dolina je bil ustanovljen leta 1987 z odlokom takratne občine Mozirje. Ker odlok o ustanovitvi ni urejal financiranja delovanja in razvoja parka z naravovarstvenim nadzorom, je gospodarski razvoj stagniral. To je motilo predvsem prebivalce Solčavskega, saj so spremljali škodo, ki so jo okolju povzročali izletniški turisti. Leta 1992 je bilo ustanovljeno podjetje Logarska dolina d.o.o. kot prvo javno-zasebno partnerstvo v Sloveniji pri upravljanju širšega zavarovanega območja. Podjetje vključuje vse tradicionalne kmetije Logarske doline in ostale, ki so z dolino poslovno povezani kot lastniki turističnih objektov. Status upravljavca parka je prebivalcem Solčavskega prinesel nove odgovornosti, a vendar tudi nadaljevanje stoletne tradicije (Lenar 2013).

Dolina Matkov kot je ožja in manj izrazito ledeniško preoblikovana kot sosednji Logarska dolina in Robanov kot. Po dnu doline ni poselitve, poznane pa so velike gorske kmetije na sončnem pobočju (Lešnik Štuhec in sod. 2011). Vse tri doline imajo podobne geografske prednosti – so izredne krajine s stabilno poseljenostjo in zaprtim dostopom.

Solčava je majhna alpska vasica oz. podeželska občina, kjer na površini 102,8 km² po podatkih iz leta 2015 živi 502 prebivalca. Najštevilčnejša starostna struktura je med 55 in 65 let, kar sovпада s slovenskim povprečjem. Zaskrbljujoče je dejstvo, da je starejših Solčavanov nad 65 let več kot mladih pod 15 let (preglednica 3), kar je značilno tudi za celotno Slovenijo (SURS 2015b). Po zadnjih dostopnih podatkih iz leta 2014 je bil naravni prirast v občini Solčava negativen (-7), medtem ko je za celotno Slovenijo od leta 2006 značilen pozitiven naravni prirast (SURS 2014).

Preglednica 3: Starostna struktura prebivalcev občine Solčava v letu 2015

Starostne skupine	Št. preb.		
0–14 let	75		
15–64 let	336	15–24 let	38
		25–34 let	70
		35–44 let	61
		45–54 let	74
		55–65 let	93
65+ let	91	66–74 let	43
		nad 75 let	48
Skupaj	502		

(Vir: SURS 2015b)

Solčava je hkrati osrednji kraj občine – razpotegnjeno naselje z gručastim jedrom v ozki in globoki dolini reke Savinje (slika 8). Občina je s petimi prebivalci na km² najredkeje naseljena v Sloveniji. Večina prebivalcev živi na visokogorskih kmetijah, ki so zaradi velikosti in zaokroženosti nekaj posebnega. Domačini so navezani na domači kraj, kar kaže podatek, da kar 76 % prebivalcev že od rojstva živi v občini Solčava, od tega 61 % znotraj istega naselja. Izobrazbena sestava sicer zaostaja za slovenskim povprečjem, predvsem pri strukturnih deležih višje in visoke izobrazbe, a je kljub temu relativno ugodna – 60 % prebivalstva ima več kot le osnovnošolsko izobrazbo (SURS 2002). Prednost nizke izobrazbene strukture je večji obseg zaposlovanja domačinov v industrijskih dejavnostih. Takšno okolje pa je nizko stimulatивно za višje izobraženo prebivalstvo, kar se odraža v njihovem odseljevanju ter tudi nestimuliranju mladih po nadaljevanju izobraževanja (Slapnik in sod. 2014).

Slika 8: Središče Solčave

(Foto: M. Borovnik 2014)

Domačin Lenar (2013) pravi, da je največji razvojni problem Solčave še vedno preveč opuščena vas z neugodno starostno strukturo prebivalcev. Vas bi oživela nova delovna mesta za mlade domačine, ki bi upravljali in tržili izjemne naravne vrednote državnega in lokalnega pomena, najbolj zgoščene ravno v tem delu Slovenije. Solčava se lahko pohvali z naravnimi znamenitostmi, kot so slap Rinka, izvir Črne, izvir kisle vode, Iгла, Potočka zijalka, Matkov škaf, tisočletna solčavska tisa, Logarjeva lipa ... V turistični ponudbi so tudi mnoge kulturne, rekreacijske in izobraževalne aktivnosti, bogata ponudba izdelkov domače obrti ter kulinarike.

V občini Solčava je vseh zemljišč v uporabi 5683 ha. Največ je gozda (3732 ha), nerodovitnih zemljišč je 1415 ha ter kmetijskih zemljišč 536 ha (največ je trajnih travnikov in pašnikov – 501, njiv je 1 ha) (SURS 2010b). Po statističnih podatkih iz leta 2010 (SURS 2010c) je v občini Solčava od skupno 55 kmetijskih gospodarstev 28 takšnih, ki beleži prodajo preko posrednika, 16 je namenjenih pretežno za lastno porabo, sedem izključno za lastno porabo, štiri pa prodajajo neposredno potrošnikom (preglednica 4). Največ, 45, je specializiranih rejcev pašne živine, šest se jih ukvarja z mešano rastlinsko pridelavo (živinoreja), štirje so specializirani pridelovalci poljščin (SURS 2010a).

Preglednica 4: Namen kmetijske pridelave v občini Solčava

Namen kmetijske pridelave	Št. kmet. gospodarstev
Prodaja preko posrednika	28
Pretežno za lastno porabo	16
Izključno za lastno porabo	7
Prodaja neposredno potrošnikom	4
Skupaj	55

(Vir: SURS 2010c)

V težko dostopnih dolinah sredi visokih gora je samooskrba že od nekdaj osnova za preživetje. Specifičnim naravnim pogojem se je človek prilagodil s svojim načinom življenja in dejavnostmi, predvsem kmetovanjem in rabo gozda. Solčavske kmetije sodijo med največje v alpskem prostoru (povprečno 145 ha). Kmetijske posesti so dobro vzdrževane. Na aktivnih gorskih kmetijah v obliki celkov dela 171 ljudi (družinskih članov ali redno zaposlenih na družinskih kmetijah). 17 kmetij je usmerjenih v ekološko pridelavo. Ukvarjanje zgolj s kmetijstvom ne zadostuje za preživetje solčavskih kmetij, zato je gozdarstvo pogosto primarni zaslužek (Lešnik Štuhec in sod. 2011, Občina Solčava, Kramar 2013).

O pestri in raznoliki ponudbi solčavskih kmetij pove podatek, da ima 24 kmetij skupno prijavljenih kar 94 dopolnilnih dejavnosti. Največ je predelave kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimentov, v sklopu katerih so na Solčavskem zabeleženi predvsem meso in mesni izdelki, izdelki iz sadja in lesa. Sledijo turizem na kmetiji (14 kmetij se ukvarja s turizmom, od tega jih 12 nudi prenočišča, kar je posebnost turizma na Solčavskem), storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo (vzdrževanje cest in pluženje snega, posek, spravilo in žaganje lesa) ter dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji (peka kruha, potic in peciva, unikatno kamnoseštvo, rezbarstvo, tesarstvo, ročno pletenje). Šest dejavnosti je povezanih s pridobivanjem in prodajo energije iz obnovljivih virov (predvsem vodni vir), prav tako šest s prehodnimi kmetijskimi dejavnostmi (zeliščarstvo, gobarstvo), ena kmetija ima zabeleženo pripravo testenin (preglednica 5) (Ministrstvo za kmetijstvo ... 2014).

Preglednica 5: Dopolnilne dejavnosti na kmetijah v občini Solčava

Dopolnilna dejavnost na kmetiji	Št. dopolnilnih dejavnosti
Predelava kmetijskih pridelkov, medu in čebeljih izdelkov, zelišč, gozdnih sadežev, gob in gozdnih sortimentov	27
Turizem na kmetiji	24
Storitve s kmetijsko ter gozdarsko mehanizacijo in opremo	17
Dejavnost, povezana s tradicionalnimi znanji na kmetiji	13

Pridobivanje in prodaja energije iz obnovljivih virov	6
Kmetijske dejavnosti, ki se v prehodnem obdobju lahko registrirajo kot dopolnilne dejavnosti na kmetiji	6
Priprava testenin	1
Skupaj	94

(Vir: Ministrstvo za kmetijstvo ... 2014)

Pri gorskih kmetijah prevladuje živinoreja, vendar ima skoraj vsak kmet tudi dohodek iz rabe gozda. Najbolj razširjena je govedoreja. V zadnjem času na pomenu dobiva tudi ovčjereja zaradi polstenja. Svinje gojijo le za lastno uporabo. Oddajo mleka so kmetije že skoraj v celoti opustile, večina pa doma pridelala mlečne izdelke zase ali obiskovalce. Proizvodnja hrane in ostalih živil je zaradi dolge zime, nadmorske višine in podnebnih značilnosti nizka. Predvsem stari posevki, kot so pšenica, žito, ajda, so redko prisotni (Lešnik Štuhec in sod. 2011).

Na Solčavskem je 76 % območja poraslega z gozdom. Največ je smreke, v višjih legah se ji pridruži macesen, v bolj vlažnih jelka, na suhih pa rdeči bor. Med listavci prevladuje bukev. Delež bukve se je z leti precej zmanjšal zaradi intenzivne sečnje za potrebe kuhanja oglja v 2. polovici 19. stoletja ter zaradi požiganja gozdov pri pridobivanju novih pašnih in obdelovalnih površin. Načrtno se je pospeševala rast smreke zaradi večje tržne vrednosti. Solčavski gorski les raste približno nad 800 m nadmorske višine. Les je zaradi značilnosti gorskega podnebja kakovosten in trpežen. Izdelki imajo dolgo obstojnost, kar še posebej velja za macesen (Lešnik Štuhec in sod. 2011, Kramar 2013).

Na Solčavskem težijo k predelavi kvalitetnega gorskega lesa v različne, oblikovno dovršene uporabne izdelke. Večina lesa se proda nepredelanega, v obliki hlodov in posledično brez dodane vrednosti. Potočnik Slavič (2010) ocenjuje, da so nabavni trg, odkup in predelava lesa v Zgornji Savinjski dolini razdrobljeni, kar prispeva k temu, da ni racionalne možnosti za oblikovanje močnega lesarskega središča, ki bi bil konkurenčen v okviru Evropske unije. Današnje izkoriščanje lesnega potenciala je nazadovanje v primerjavi z letom 1989, ko je bilo na območju Zgornje Savinjske doline predelanega več kot 70 % lesa, posekanega na tem območju.

Iz avtohtone jezersko-solčavske pasme ovac pridobijo kvalitetno volno, ki je posebej prilagojena razmeram okolja. Dolgo so jo uporabljali za pletene izdelke, danes pa obujajo stara znanja polstenja ali filcanja, obogatena z modernimi pristopi. Poleg lesa in volne za uporabne predmete uporabljajo tudi avtohtoni rožnati kamen logarski apnenec ali solčavski marmor (Občina Solčava).

Občina Solčava je s finančno podporo Norveškega finančnega mehanizma ustanovila javni zavod za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega. Center Rinka, večnamensko središče za trajnostni razvoj, je vrata odprl leta 2011. Uredili so turistično informacijsko točko za obiskovalce, večnamensko dvorano, prostor za razstave o življenju in naravi Solčavskega, pisarne za podeželski razvojni inkubator. Center Rinka je namenjen podjetniškemu in umetniškemu ustvarjanju, medgeneracijskemu druženju in ohranjanju dediščine (Solčavsko).

Izvajanje usklajene razvojne vizije je omogočilo povečan turistični obisk in nove možnosti pridobivanja dohodka na kmetijah. Solčavske gorske kmetije tako ostajajo ekonomsko in gospodarsko stabilne in vitalne ter imajo v večini zagotovljeno nasledstvo. Ekoturizem je najpomembnejša gospodarska dejavnost na Solčavskem in je za marsikaterega Solčavana nenadomestljiv. Skupaj z gozdarstvom in kmetijstvom (tudi ekološkim) predstavlja močno oporo ekonomski stabilnosti in socialni varnosti prebivalcev. Ekoturizem je povezal gorske kmetije v dolini v organizirano sodelovanje, kar je pripomoglo k medsebojnemu dopolnjevanju in reševanju razvojnih problemov (Lenar 2013, Kramar 2013). Solčavsko na leto obišče okoli 120.000 obiskovalcev, večinoma izletnikov. Destinacija Solčavsko – harmonija treh dolin je leta 2009 za turizem v varovanih območjih prejela naziv Evropska destinacija odličnosti (EDEN).

Solčavsko – harmonija treh dolin je tudi lep primer dobrega in participatornega načrtovanja ukrepov integralne ekonomije na lokalni ravni. Omogoča integracijo več sektorskih ciljev in zagotavlja družbeno, kulturno ter okoljsko trajnost (slika 9). V ospredju je proces načrtovanja lokalnega in regionalnega razvoja (trajnostni turizem), povezovanje kulturne in naravne dediščine (proizvodne verige: od drevesa do pohištva – Solčavski gorski les, od ovce do obleke – Jezersko-solčavska ovca, iz narave na krožnik – kulinarika, od kamna do vaze – solčavski marmor) ter vključevanje v nacionalne, mednarodne in EU programe (Piciga 2012).

Slika 9: Trajnostni razvoj Solčavskega kot model integralne zelene ekonomije

(Vir: Piciga in Slapnik 2015)

Sonaravni turizem prispeva k varovanju naravne in kulturne dediščine ter dviga kakovost življenja lokalni skupnosti. Tradicionalno kmetovanje z elementi ekološke pridelave/predelave, trženje nekaterih že dobro poznanih izdelkov iz volne in lesa in v zadnjem času ostale razvojne aktivnosti nakazujejo na nove priložnosti ustvarjanja zelenih delovnih mest. Zavarovana območja preko turizma omogočajo številne posredne zaposlitve. Načrtovan regijski park Kamniško-Savinjske Alpe lahko prispeva samo še k pospešitvi procesa zaposlovanja domačinov z visoko izobrazbo.

Študije o Solčavskem v letih 1932–2007 s strani Le Playeve družbe iz Velike Britanije prikazujejo razvoj Solčavskega skozi različna zgodovinska obdobja. “... izrazita osamljenost območja ga je pustila srečno svobodnega sporov, ki so jih poznali južnejši kraji” je leta 1933 zapisal Davies (v Anko in sod. 2007) iz prve skupine britanskih raziskovalcev. Stopnja socialne povezanosti na Solčavskem je bila že v tistem obdobju naravnost presenetljiva. Razloge so pripisovali cerkvi, odporu proti okupatorju, partizanski dejavnosti in podpori zaveznikom. Medsebojno povezanost sta požig in izgnanstvo s strani okupatorja leta 1944 le še bolj utrdila. Po besedah Patricka Geddesa (prav tam), ustanovitelja Le Playeve družbe, je Solčavsko mikrokozmos narave, bivališče ljudi, gledališče zgodovine in dobro mesto za prihodnje rodove.

“Večina so tk tradicionalni prvotni prebivalci, tk da majo zmerm oni vse prav, tud če nimajo. Čez leta pa vidiš, da koj majo prav, če ne, pa ne bi obstajali tk dougo, to je pa vsa tista modrost,” nas je poučila domačinka in nam dala vedeti, da so bili ljudje tukaj že od nekdanj primorani živeti v sožitju z naravo, zato jo spoštujejo in varujejo njene danosti ter lepote za naslednje generacije. Za Solčavane velja, da so vztrajni, ponosni, samosvoji, neposredni in gostoljubni. Na njihov značaj je vplivalo preživetje na odmaknjenih in strmih pobočjih gorske krajine. Še danes je čutiti močno navezanost na prostor, njegovo kulturo in tradicijo, ki pogosto zavira vstop nezaželenim elementom sodobnega mestnega vrveža.

3.2. Opredelitev raziskovalnega vprašanja

V uvodu smo nakazali, da bomo raziskovali obstoječa in še (ne)prepoznana zelena delovna mesta na Solčavskem. Osredotočamo se tudi na nadaljnji razvojni potencial zelenega zaposlovanja na odmaknjenih in varovanih podeželskih območjih, kakršno je Solčavsko. Na tovrstnih območjih je potrebno uspešno usklajevati varovanje krajine in nadaljnji razvoj ter upoštevati prednosti in slabosti vsakršne dejavnosti. Zavedati se je potrebno, da so kmetje že od nekdanj pomembni upravljavci s svojimi preizkušenimi tradicionalnimi metodami obdelovanja krajine.

Podeželje je v začetku 21. stoletja v središču svetovne ter tudi slovenske znanstvene, strokovne in laične znanosti. Za slovensko podeželje je značilno prepletanje dveh temeljnih razvojnih tendenc – ostaline dosedanjega razvoja in nove razvojne težnje. Večina raziskav označuje Zgornjo Savinjsko regijo kot “problemsko” v smislu manj intenzivnega in specifičnega gospodarskega razvoja, odmaknjenosti od razvojnih središč in zaradi naravne ogroženosti, medtem ko novejšje raziskave v ospredje postavljajo številne prednosti, kot so majhnost po obsegu, specifični naravni viri in znanja, še “živa” identiteta, ohranjenost naravnega okolja, prepoznavnost območja, medsebojno povezovanje prebivalstva. Predvsem Zgornja Savinjska dolina naj bi v prihodnje slonela na bolj povezani mreži srednjih in manjših podjetij, z večjo surovinsko, turistično-rekreacijsko in energetsko rabo endogenih naravnih virov (Potočnik Slavič 2010).

Kljub majhnosti občine Solčava so naravne danosti občinsko skupnost razdelile na nekaj območij, kot je vas Solčava, Robanov kot, Logarska dolina, Matkov kot, Panoramska cesta, Podolševa. Skupine se med seboj v marsičem razlikujejo, tako da v določeni meri potrebujejo lastne dolgoročne razvojne možnosti in načrte (Anko in sod. 2007).

Po zadnjih podatkih Statističnega urada RS je bilo v občini Solčava delovno aktivnih 150 oseb, od tega 83 zaposlenih in 67 samozaposlenih. 50 samozaposlenih oseb je kmetov (preglednica 6) (SURs 2015a).

Preglednica 6: Delovno aktivno prebivalstvo v občini Solčava

Delovna aktivnost preb.	Št. oseb		
Zaposlene osebe	83		
Samozaposlene osebe	67	Samozaposlene osebe brez kmetov	17
		Samozaposlene osebe – kmetje	50
Skupaj	150		

(Vir: SURs 2015a)

Največ delovno aktivnega prebivalstva je v starostnih skupinah 35–39 let in 50–54 let. Registriranih brezposelnih oseb je trenutno 42 (SURs 2015a). V občini je najpomembnejši zaposlitveni obrat Eltras d.o.o. (podjetje za proizvodnjo dvigalnih in transportnih naprav). Sledi mu hotel Plesnik. V turističnem sektorju je zaposlenih 70 občanov. Poleg namestitvenih obratov so zaposleni še v Centru Rinka, TIC Solčava in TIC Logarska dolina. Nekaj je zadolženih za organizacijo dogodkov, turističnih animacij ter vodenj ogledov po dolinah (Kramar 2013). Solčavsko je prijazno do zaposlenih glede mirnega, varnega in zelenega delovnega okolja.

Na Solčavskem je veliko možnosti za dodatni vir dohodka in nova ali vsaj ozelenjena delovna mesta. Lešnik Štuhec s sodelavci (2011) ter Slapnik in sodelavci (2014) so opredelili izhodišča za aktiviranje zelenih zaposlitev na območju Zgornje Savinjske doline. Pravijo, da so za aktiviranje zelenih delovnih mest potrebni posamezni podjetniki in mnenjski voditelji, ki razumejo trajnostni vidik razvoja ter se hkrati zavedajo, da varstvo okolja in trajnostni razvoj nista oviri za gospodarski napredek, ampak ravno nasprotno. Spodaj predstavljamo priložnosti, ki bi bile primerne za nadaljnji razvoj zelenega gospodarstva na Solčavskem:

- Dobra priložnost za pridobivanje dodatnega zasluga na kmetijah se kaže v razvoju podeželskega turizma. Možnosti so predvsem za **ekoturizem ali trajnostni turizem**, vendar bodo v prihodnje potrebna večja vlaganja na področju promocije (npr. pohodniški ali kolesarski paket, kartica ugodnosti) in pospeševanja prodaje kmetijskih pridelkov/izdelkov ter posebnih izdelkov iz gorskega lesa ali volne. Zavedati se je potrebno, da se mora ponudba prilagajati spremenjenemu povpraševanju. Še vedno je premalo aktivnega pristopa k povezanosti in trženju ponudbe. Ugotavljajo tudi, da je značilno pomanjkanje dobrih lokalnih turističnih vodnikov, animatorjev, gorskih vodnikov, interpretatorjev dediščine. Slaba je tudi promocija in povezovanje ponudnikov različnih storitev. Sezonski turizem (julij–september) bi bilo potrebno podaljšati na celoletne aktivnosti. Razvoj trajnostnega turizma mora vključevati premišljene posege v prostor. Najbolj primeren je za pridobivanje ekoturistov.

- Največ možnosti za registrirane dejavnosti pripisujejo **pridelavi in predelavi vrtnin ter sadja**. Za sadjarstvo so na primer značilni visokodebelni travniški sadovnjaki z veliko avtohtonimi sortami jabolk in hrušk. Na celotnem območju Zgornje Savinjske doline ni intenzivne pridelave zelenjave ali sadja. Kmetje pridelujejo zgolj za samooskrbo, vendar imajo nekateri kvaliteten višek pridelkov, ki bi jih lahko tržili. Problem predstavljajo cene izdelkov, ki so nekonkurenčne tistim iz tržnega kmetijstva (slabo trženje, promocija). Težava je tudi oddaljenost od dobro obiskanih tržnic v Velenju in Celju. Rešitev lahko predstavlja manjša lokalna tržnica v središču dogajanja Solčave.
- Visokogorski travniki, pašniki ter gozdovi ponujajo številna **zdravilna zelišča in gozdne sadeže**, ki so na voljo kot čaji, sokovi, namočeni v žganju ter tudi kot eterična olja. Iz njih lahko izdelujejo spominke in prispevajo k prepoznavnosti Solčavskega.
- Možnosti dodatnega zaslužka so na področju **predelave lesa v polizdelke ali izdelke**. Premalo je tovrstnih registriranih dejavnosti, predvsem predelovalcev končnih izdelkov višjega cenovnega razreda (npr. pohištvo, inovativno oblikovanje, okrasni predmeti, drobni izdelki). Lastnike gozdov in predelovalce lesa bo v prihodnje potrebno izobraževati za boljšo izkoriščenost naravnega vira.
- Tudi na področju **polstenja** so možnosti večjega medsebojnega sodelovanja. Na Solčavskem imajo svojo blagovno znamko polstene volne, ki se imenuje Bicka. Združuje približno 15 domačink, ki iz volne avtohtonih jezersko-solčavskih ovac ustvarjajo polstene izdelke. Delujejo predvsem individualno, med seboj se povežejo le ob večjih projektih ali naročilih.
- Možnosti za večje število registriranih dejavnosti so tudi na področju **obnovljivih virov energije**. Premalo je izkoriščena biomasa, čeprav se je izkoriščanje lesne biomase povečalo. To se posledično odraža v novih zaposlitvah. Nekaj objektov v Solčavi in osrednji turistični objekti v Logarski dolini se oskrbujejo s toploto z daljinskega ogrevanja na lesne sekance. Tudi vodna energija je kljub dobri vodnatosti območja še vedno premalo uporabljena. V občini Solčava je 12 hidroelektrarn z neto močjo 583,2 kW, od tega 9 malih hidroelektrarn, z neto močjo 297,2 kW. Sončna elektrarna je trenutno samo ena, in sicer z neto močjo 5,88 kW (Javna agencija RS za energijo, PV portal). Za več sončne energije je v vasi premalo sončnih dni. Tudi vetrna energija je zaenkrat neizkoriščen potencial. Posameznike je potrebno spodbujati in jim strokovno svetovati glede investicij ter pridobivanja potrebnih sredstev, kljub temu da je med domačini zaznati določeno nenaklonjenost sončnim elektrarnam in vetrnicam. Poudarek je namreč na neokrnjenosti naravnega okolja.
- Pomembno področje, ki bi prineslo nekaj zelenih zaposlitev in dodano vrednost v turizmu, je tudi **trajnostna mobilnost**. V Logarski dolini so že veliko naredili glede parkiranja in uvedbe vstopnine za vstop v krajinski park. Z evropskim projektom CAVEtours si z vidika pretoka turistov prizadevajo za povezavo s sosednjimi občinami. Prednost dajejo prometu, ki je do okolja prijazen (manj onesnaževanja z izpusti toplogrednih plinov in manjša poraba energije, manj hrupa, zmanjšanje stroškov potniškega in tovornega prevoza, povečana učinkovitost, varovanje okolja). V Solčavi so turistom na voljo gorska in električna kolesa ter tudi električno vozilo v Robanovem kotu. Logarska dolina ima polnilno točko za električna vozila.
- Na področju **socialnega podjetništva** so odprte možnosti. Tovrstno dejavnost v svoje delovanje vključuje Center Rinka, zavod za turizem in trajnostni razvoj Solčavskega. V nadaljevanju magistrskega dela predstavljamo konkretno idejo, ki se navezuje na življenje in delo prebivalcev Solčavskega in s katero bi lahko razvili model za ustanovitev socialnega podjetja, s tem pa omogočili zeleno zaposlitev.

Zaposlovanje mladih na demografsko ogroženih podeželskih območjih ostaja problem. Na Solčavskem oz. v celotni Zgornji Savinjski dolini z aktualnim projektom *Mladi veter – @evolucija za vas* spodbujajo pogoje za nova zelena delovna mesta. Projekt je namenjen predvsem mladim pri karierni orientaciji. S projektom želijo povezovati nevladne organizacije, namenjene mladim, ozaveščati o zelenem in trajnostnem pristopu k zaposlovanju ter izdelati platformo, ki bi lahko prišla prav tudi na drugih območjih Slovenije. O zelenih delovnih mestih izvajajo delavnice, na katerih ugotavljajo, kakšna znanja potrebujejo mladi, da bi lahko v domačem kraju opravljali delo, ki jih veseli in za katerega bodo pošteno plačani. Pripravljajo programe za usposabljanje, s katerimi skušajo aktivirati otroke in mladostnike (Solčavsko). Mladi imajo priložnost razvijati poslovne ideje in načrte, kar bi v končni fazi zmanjšalo odseljevanje in iskanje zaposlitve v večjih mestih. Pomembno je, da mladi prepoznajo ekonomske priložnosti, ki jih lahko nadalje motivirajo za nove izzive (npr. dopolnilne dejavnosti na kmetijah, doživljajske zgodbe za turiste) in s tem popestrijo dogajanje na Solčavskem.

3.3. Metode dela

S poudarjanjem bližnjega oz. poglobljenega empiričnega preučevanja je kvalitativna metoda dela zelo primerna za težko nalogo predstavljanja skupin, ki se izmikajo razumevanju drugih pristopov. Večinoma poteka kot študija enega primera ali majhnega števila primerov, zato se tudi raziskovalne ugotovitve nanašajo na enkratni raziskovalni primer. Kvalitativne tehnike omogočajo razkriti subtilne vidike in značilnosti določene skupine, raziskovalcu pa pomagajo oblikovati boljše prikaze njihovih izkušenj. Za tovrstno raziskovanje je značilno poudarjanje podatkov, na podlagi katerih raziskovalci o svojih subjektih vidijo stvari, ki jih sicer ne bi (Ragin 2007, Vogrinc 2008).

Za **metodo opazovanja** je značilno vživljanje raziskovalca v raziskovalno okolje in prizadevanje, da bi odkril pomen družbenih pojavov za ljudi v teh okoljih. Raziskovalec lahko v preučevani skupnosti prevzame eno izmed vlog, ki jih zavzemajo tudi drugi člani skupine, socialni svet skuša videti z očmi opazovanih oseb ter razumeti njihovo interpretacijo sveta. Zapiski so lahko podkrepljeni s slikovnim materialom ali videoposnetki (Ragin 2007, Vogrinc 2008).

Metoda poglobljenega intervjuja omogoča podrobnejši in poglobljen vpogled v dožemanje intervjuvanca o izbrani tematiki. Odgovori so odvisni od odnosa, ki se vzpostavi med vpraševalcem in spraševalcem, okolja, v katerem poteka intervju, metode intervjuvanja in neverbalne komunikacije (Vogrinc 2008).

Cilj kvalitativnega raziskovanja je dobiti čim bolj celovit vpogled v preučevani položaj, pri čemer je treba vedno upoštevati celoten kontekst, v katerem poteka opazovanje ali intervju. Zavedati se je potrebno nevarnosti poistovetenja z mnenji določenih oseb ali nenamernega vpliva na njihove odgovore oz. interpretiranja določenih pojavov na podlagi lastnih izkušenj.

3.4. Potek terenskega dela

Najprej smo si območje, ki ga obravnavamo, ogledali. Za strokovno vodenje in tudi siceršnjo podporo pri delu smo hvaležni predstavnikom lokalnega javnega zavoda Center Rinka, ki smo jih že pred ogledom seznanili z našim raziskovanjem. Spoznali smo, da se domačini zavedajo svojih razvojnih potencialov, v njihovi ponudbi pa želijo biti premišljeni. Razpoložljivost naravnih in družbenih virov izjemnih krajin je potrebno smotro usmerjati in načrtovati. Tudi naše delo je vodilo zavedanje o občutljivosti krajinskih sestavin, okoljskih učinkih morebitnih novih posegov in dejavnosti v prostoru, kakovosti izjemnega bivalnega okolja ter razvojnih možnosti podeželja in zavarovanih območij na drugi strani.

Med enim od terenskih obiskov območja smo obiskali ekološko turistično kmetijo na južnem pobočju Olševe, kjer se že skoraj desetletje trudijo vzdrževati pridelovalne površine po navodilih, ki jih zahteva certificiranje tovrstne obdelave kmetijskih tal. Poznani so po t. i. dobrotah iz domače shrambe, s katerimi ohranjajo tudi certifikat ekološkega jedilnika. Z gospodinjo (sogovornica 1) smo opravili intervju v aprilu 2014. Tako smo dobili prve ideje za zasnovo farovškega vrta kot vzorčnega primera in učnega poligona za širšo javnost vseh starostnih skupin domačinov in obiskovalcev. Pri intervjuju je sodeloval tudi predstavnik Centra Rinke (sogovornik 2).

V juniju 2015 smo opravili intervju s predstavnico Centra Rinke (sogovornica 3), ki realizira idejo farovškega vrta in pomaga pri aktivnostih, ki potekajo v vrtu in obrtnem prostoru. Spoznali smo, da predstavlja farovski vrt možnost za razvoj modela socialnega podjetja, ki bi v prihodnje zagotovilo zeleno zaposlitev.

Terensko raziskovanje smo dokumentirali s kratkim videoposnetkom, ki smo ga kombinirali z ostalimi metodami, kot so posneti in analizirani intervjuji, fotografije, skice, ilustracije, načrti in opisi vrta ter računalniška obdelava. Film o nastajanju farovškega vrta je na ogled kot del turistične ponudbe in se pridružuje bogatim zbirkam Centra Rinke, vsakodnevno dostopnim obiskovalcem. Film je tudi del gradiva projekta E-CLIC (Challenge, Learning, Innovative, Coopearative), pri katerem smo sodelovali leta 2014. Glavni namen projekta je bil narediti Evropsko krajinsko konvencijo preprosto in jasno za vse ljudi po trojnem principu – varuj, upravljaj, planiraj. Projekt je določal načine za večjo ozaveščenost ljudi, poseben poudarek pa je bil na uvajanju mladih v boljše razumevanje in vrednotenje te ključne politike. V našem primeru smo izbrali izziv izjemne krajine (Solčavsko), v sklopu katerega smo se osredotočili na obnovo farovškega vrta v središču Solčave.

3.5. Povzetki anket, izvedenih na Solčavskem

Najprej smo povzeli izsledke analize anket, ki so jih na Solčavskem izvedli Lešnik Štuhec in sodelavci (2011). Njihova analiza se nanaša na mnenja prebivalcev o okoljski trajnosti razvoja Solčavskega. Odgovarjalo je 64 prebivalcev Solčavskega (24 moških in 40 žensk, starih med 17 in 76 let). Izpostavljene iztočnice so nam prišle prav pri primerjavi z našimi intervjuji in terenskim opazovanjem:

- 49 % anketiranih Solčavanov je mnenja, da ima turizem na Solčavskem velik in predvsem pozitiven vpliv na naravno okolje (na ohranjenost biološke raznovrstnosti, kulturne krajine in kulturno dediščino).

- 67 % anketiranih meni, da je korist ohranjanja naravnih območij za turizem velika oz. zelo velika. Po njihovem mnenju sta za turizem zelo pomembna oz. imata velik ekološki pomen kmetijstvo in gozdarstvo. Velik pomen so pripisali ohranjanju tradicionalnega kmetijstva kot turistične zanimivosti na Solčavskem.
- Vprašani so mnenja, da turistični objekti ne vplivajo negativno na okolje, da je splošna trajnostna raba in izraba virov majhna, tudi pridobivanje energije iz obnovljivih virov energije je po njihovem mnenju majhno, a hkrati zelo pomembno. Velik pomen so pripisali ločevanju odpadkov in zmanjševanju odpadkov v turističnih objektih.
- Pozitivno so ocenili (67 % anketiranih) obstoječe vključevanje lokalnih dobaviteljev v turizem. Obstoječo ponudbo lokalnih ekološko pridelanih živil so ocenili kot zadovoljivo (70 % anketiranih). Pomembno se jim zdi ohranjanje prodaje domačih in zelenih proizvodov v kraju samem.
- Obstoječe osveščanje domačinov, gostov in zaposlenih v turističnih objektih o vplivih trajnostne rabe na okolje in zelenem informiranju so anketirani ocenili kot slabo. Enako so ocenili tudi obstoječo zeleno ponudbo in povezovanje ponudnikov v skupne zelene turistične produkte.
- 55 % anketiranih Solčavanov je mnenja, da je spoštovanje naravne in kulturne dediščine med domačini veliko. Pozitivno ocenjujejo kakovost in zmogljivost turističnih storitev. Zavedajo se pomena ohranjanja tradicionalnih dejavnosti, obrti in rokodelstva. Osveščanje in usposabljanje lokalnega prebivalstva za trajnostno naravnost Solčavskega je po njihovem mnenju izredno pomembno. Povezovanje ponudnikov storitev, medsebojno komuniciranje in prepoznavanje zelenih produktov bi lahko bilo boljše.

V sklopu projekta Načrtovanje zelenih delovnih mest in izjemne pokrajine je bilo Solčavsko obravnavano kot območje za ustvarjanje zelenih delovnih mest. Cilj projektnega dela je bil raziskati priložnosti oz. zelena delovna mesta ter njihov nadaljnji razvojni potencial na območju Solčavskega. Anketiranih je bilo 15 solčavskih kmetij in 18 lokalnih predstavnikov (Delovno gradivo 2015):

1. Povzetki analize anket, izvedenih na solčavskih kmetijah:

- Izmed 15 anketiranih solčavskih kmetij je šest samooskrbnih, štiri so usmerjene v ekološko kmetijstvo, prav tako štiri v intenzivno ali konvencionalno ter ena v integrirano pridelavo. Glavni pridelovalni usmeritvi sta živinoreja in proizvodnja lesa. Na tretjem mestu so zelenjava in poljski pridelki, sledita turizem in mlečni izdelki. Devet anketiranih kmetij se še dodatno ukvarja z dopolnilnimi dejavnostmi, pri katerih prevladuje predelava lesa. Izbrane kmetije prodajo največ lesnih in mesnih izdelkov. Na tretjem mestu so mlečni izdelki. Šest anketiranih kmetij beleži višek svojih proizvodov.
- Najbolj pogosta prodajna pot je neposredna prodaja na kmetiji (11 anketiranih kmetij). Anketirane kmetije vidijo dodatne priložnosti pri kakovosti pridelkov in živil ter njihovem trženju.
- Sedem anketiranih kmetij bi bilo pripravljenih odpreti turistične dejavnosti, če bi bila sprejeta pobuda za oblikovanje celovite ponudbe, ki bi povezovala več solčavskih kmetij v skupni turistični produkt.
- Največji potencial za odpiranje večjega števila novih delovnih mest vidijo v trajnostni uporabi lesa (13 anketiranih kmetij). Po njihovem mnenju je največ priložnosti za razvoj trajnostnega turizma v kulinariki in gorništvu.

2. Povzetki analize anket, izvedenih z lokalnimi predstavniki:

- 18 anketiranih oseb je enakomerno porazdeljenih v kmetijstvu, gostinstvu, občinski upravi, raznih društvih, gozdarstvu, turizmu, lastnem podjetništvu.
- 12 vprašanih meni, da možnosti za lokalno samooskrbo in trženje produktov na Solčavskem niso dobro izkoriščene. Potrebno bi bilo večje osveščanje, izobraževanje in usposabljanje, lokalne delavnice s predstavitvami že obstoječih uspešnih primerov, spodbujanje ljudi o prednostih lokalno pridelanih izdelkov, povezovanje in sodelovanje kmetij.
- Po njihovem mnenju obeta največji potencial za zelena delovna mesta zeleni turizem, sledita trajnostna uporaba lesa in ekološko kmetijstvo. Anketirani vidijo še neizkoriščen potencial za razvoj trajnostnega turizma v kulinariki in zelenem turizmu (gradnja zelenih objektov, povezanih z izobraževanjem) ter tudi v pohodništvu in kolesarstvu.
- Skoraj vsi anketirani (17) so mnenja, da bi bilo smiselno posamezne turistične ponudnike povezati v skupen, tematsko usmerjen turistični produkt, pri katerem bi bil vsak od sodelujočih ponudnikov udeležen s svojo specifično ponudbo.
- Deset anketiranih je mnenja, da bodo za razvoj socialnega podjetništva potrebovali veliko časa, štirje so mnenja, da bodo postavili model za uspešen razvoj socialnega podjetja, trije so mnenja, da socialno podjetništvo na Solčavskem nima prihodnosti.
- 15 vprašanih meni, da so zelena delovna mesta dober potencial za zadrževanje mladih v lokalnem okolju. Mladi bodo ostajali in iskali možnosti za zaposlitve v domačem okolju.
- 13 anketiranih je mnenja, da bo Solčavsko ostalo v dosedanem razvojnem obsegu, pet pa jih je zadržilo, da bo Solčavsko prepoznano po zelenih delovnih mestih. Večina jih je pripravljena stopiti skupaj in spremeniti stanje v lokalnem okolju s svetovanjem, izobraževanjem, finančno podporo, razširitvijo lastnega podjetja ali celo ustanovitvijo novega z zelenimi delovnimi mesti.

Maja 2015 so v Solčavi organizirali okroglo mizo za mlade domačine na temo trenutnega stanja zelenega turizma in ustvarjanja zelenih delovnih mest na Solčavskem. Spodaj so povzetki, ki so jih posredovale organizatorke okrogle mize (Delovno gradivo 2015):

- Mladi ocenjujejo, da je premalo ozaveščenosti o zelenem turizmu med kmeti in prebivalci ter tudi premalo trajnostnega razmišljanja. Še vedno naj bi prevladoval kapital. Izpostavili so, da morajo imeti turisti na Solčavskem boljše možnosti za ravnanje z odpadki. Zaradi uničene cestne infrastrukture je mobilnost slaba, predvsem kar se tiče uporabe trajnostnih mobilnih sredstev.
- Prebivalce je potrebno bolj informirati (npr. organizirane okrogle mize) in seznanjati z različnimi predlogi (npr. eko-hotel, inovativni objekti). Izboljšati je potrebno cestno infrastrukturo in krepiti marketing. Večji poudarek je potrebno dati na prehransko samooskrbo, kulturno in zgodovinsko dediščino, zagotoviti je treba konkurenčnost in zmanjšati onesnaženost.
- Trenutno stanje zelenih delovnih mest na Solčavskem so mladi ocenili kot slabo. Med njimi vlada nezadovoljstvo. Ocenjujejo, da so premalo upoštevanji in brez možnosti vpliva. Zaradi slabega finančnega stanja ne morejo ustvarjati lastnih zelenih zaposlitev. Trenutna delovna mesta so po njihovem mnenju brez trajnostnega vidika.
- Predlogi mladih za ustvarjanje zelenih delovnih mest na Solčavskem so naslednji: zaposlovanje oz. ustvarjanje delovnih mest v lesni industriji, iskanje potenciala v obnovljivih virih energije (vodna in sončna energija) in energetske sanacije stavb,

socialno podjetništvo, ekološko kmetijstvo, hiša zelišč, lesenih in volnenih izdelkov, hiša zelenega bivanja ali eko vas, kamp.

Odmaknjenost Solčavskega je v preteklosti pomenila razvojni zaostanek, danes pa se kaže v pristnosti, ohranjeni tradiciji in nedotaknjem naravnem okolju. Solčavani se do svojega okolja že od nekdaj vedejo trajnostno, čeprav temu ne posvečajo veliko pozornosti oz. se svojega odnosa do naravnega okolja niti ne zavedajo dobro. Vedo, da je treba za naravo primerno poskrbeti, jo ohranjati ter spoštovati. Trajnostno kmetovanje je za njih samoumevno. Zaupanje in določena povezanost med prebivalci se kaže v sodelovanju pri številnih prireditvah, na katerih oživljajo tradicijo. Še vedno pa je premalo pozitivnega mišljenja, ustvarjalnega druženja in povezovanja turističnih ponudnikov.

Solčavani pozitivno ocenjujejo turistično dejavnost. Domačini verjamejo, da koncept usmerjenega trajnostnega razvoja turizma pomeni priložnost, ki bo omogočila ohranitev in varovanje okolja ter večjo stabilnost ekonomskega stanja. S tem bodo ohranili edinstveno kulturno in socialno identiteto Solčavskega, potrebno pa bo večje povezovanje turistične ponudbe v skupne turistične programe (Lešnik Štuhec in sod. 2011). Socialno podjetništvo je trenutno še dokaj neprepoznano kot področje za zelene zaposlitve.

Mladim je potrebno prisluhniti, jih pritegniti k projektom, dejavnostim ter jih vključevati v oblikovanje trajnostnih razvojnih usmeritev Solčavskega.

3.6. Analiza intervjujev

*“Če želiš biti srečen en dan, se napij;
če želiš biti srečen eno leto, se oženi;
če želiš biti srečen vse življenje, si omisli vrt.”*
(kitajski pregovor)

Analizo intervjujev smo začeli s prepisovanjem snemanih intervjujev, pregledovanjem videoposnetkov, fotografij in ostalih zapiskov s terena. Pri dobesednem prepisovanju intervjujev smo gradivo reducirali po obsegu, tako da smo opustili zapise, ki so se nam zdeli irelevantni, in po obliki, tako da smo dobesedne zapise skrčili ter prepisali v povzetke. Pazili smo, da v takšnem selektivnem prepisu ne manjka nič, kar je zares pomembno. Pri analizi smo upoštevali vsa mnenja. Nekatere odgovore, pri katerih je vsebina skupna vsem intervjuvancem, smo povzeli in na kratko opisali, ostala mnenja pa navedli v značilnem solčavskem oz. zgornjesavinjskem narečju. V prilogi A so dodani vprašalniki.

3.6.1. Življenje in delo na solčavski ekološki kmetiji

V prvem sklopu analize opisujemo življenje in delo na eni izmed solčavskih ekoloških kmetij. Najprej je potrebno poudariti, da je solčavska krajina zelo občutljiva, sploh ko gre za

spomladansko cvetenje ali uspevanje vrtnin. Naravo in njene darove prebivalci cenijo, četudi obrodijo pozneje.

No, sej če že kr zdle pogledate tlele naravo. Dol povsod so že jabke odcvetavajo, tule še cvetijo ne. To človeku vse pove. Narava sama ti najbolj pove, kok smo vegetacije zadej, zravn pa po tlih visokih kmetijah gor, ko so še na pol v snegu, je pa še tok poznej vse. Ne mormo neki prisilt, neki drgač delat, kkr narava sama pove /.../ Ni se še vse nazaj zaraslo. Tud španski bezeg na naši kmetiji še ne cveti, ko drgje pa že cveti. Sam to 14 dni bo čist drgač že, ker zdle se hitr nardi. Tle smo zlo občutlivi (sogovornica 1).

Obiskana kmetija je v nekaterih pogledih predstavnica vseh ostalih solčavskih kmetij, ki imajo ekološki certifikat, pa tudi tistih, ki so samooskrbne. Pri tem ne smemo pozabiti, da je vsaka solčavska kmetija specifična in samosvoja s svojo ponudbo in dejavnostmi. Obravnavano kmetijo zaznamuje pestra kulinarika. Domače dobrote kombinirajo s tistimi, ki jih ponuja narava. Kot prvi v Sloveniji imajo certificiran ekološki krožnik. Trudijo se, da so na njem samo doma pridelana živila in izdelki. Sogovornica se je najprej razgovorila o ekološkem certificiranju. Zaznali smo, da gre za strogo spoštovanje vseh pravil in predpisov. Nismo spregledali, da z veseljem opravlja vse obveznosti.

Naj najprej povem, kdo sem, da prihajam z ekološke turistične kmetije. Ekološka je kmetija že od leta 99. Takrat smo šli v certificiranje. Ves cajt mam certifikat za celotno kmetijo. Je v glavnem živinorejska pa pol gozdarstvo, to tk tud zravn spada, ker sem tk tule gor v tti luknji notr in so tte goše gor pač naše. Pol, poleg tega smo pa vidli, da s temu se ne da preživet in mam en kup dopolnilnih dejavnosti registriranih. Če se greš ekologijo pa če pridobiš enkrat certifikat, je smiselno, da pol tiste izdelke, kar prideláš, pridelke, tud pol daš v končni izdelek. Končne izdelke pa nam certificirajo pa pustijo, da prodajamo ekološke samo tiste, za kar mam registrirano dopolnilno dejavnost. To se reče, če mam proizvodnjo mleka, mormo met pol, da lahko nardim sir, registrirano dopolnilno dejavnost, da tisti sir lahko pol tud prodam. Če ne, mi certifikata za sir ne dajo. Če, pejte se pol tržno na celi črti, a ne. Tud za, recimo za delanje čajev, tk ko ma ena domačinka, ma certificirano nabiranje zelišč in čaje. Čaje pol prodaja. V ozadju mre bit dopolnilna dejavnost registrirana, zato da se lahko pol ti tržiš. Zato, da ne delajo uni kontrolorji, ko nas kontrolirajo, tud kr tk neki vsakmu. Vsak bi pol hotu met certifikat (sogovornica 1).

/.../ Tisti, ko mam tud predelavo, ko smo bol v rizični skupini, mi mam celo ekološki krožnik. To se reče, prvi v Sloveniji smo si pridobili certifikat za popolni jedilnik, ko je vse od a do ž notri ekološko in je to na certifikatu tud napisano. In kakršnokoli spremembo hočmo na tistmu jedilniku, ne smem zamenjat ene sestavine v recepturi, brez da bi kontrolni organizaciji tega ne javla. Tk da tisti, ker smo malo rizični, mam pol dve kontroli redni, a ne, dvakrat na leto. Se najavjo, preden pridejo, ampak tisto ti nč ne pomaga, če ti sproti papirjev ne shranjuješ, če si sproti tega ne vodiš. Ena je pa taka štih proba. Pa sam pride na vrate pa reče: Dons boma šla pa pogledat v klet, kok mate še krompirja, pa če je to vaš, al pa kej tajga al pa žvino (sogovornica 1).

Ja, včasih tud ni na krožniku ene stvari iz trgovine, razen moke al pa cukor pa tega. Tud ene stvari ni kuplene. Tk da je dejansko vse iz naše kmetije. Sadje, mleko pridelujemo. Mlečna kmetija smo drgač (sogovornica 1).

Obraunavana kmetija je delno tudi samooskrbna, vendar prevladujejo ekološko certificirani pridelki, njihovo porabo sogovornica skrbno beleži. Ob komentarju smo zaznali, da pri ekološkem certifikatu ne gre samo za upoštevanje predpisov, ampak zahteva tovrstno obdelovanje zemlje človeka v celoti, kar pomeni, da je odnos solčavskih kmetov do narave zelo spoštljiv.

Mi za sebe ni potrebno, da mam vse ekološko. Je le prijetno, a ne. Eni obiski pridejo pa ti prinesejo paradajz poleti pa boš reku: Ne, tvoja paradajza ne bom jedu. Seveda ga ješ, a ne. Ampak tisto, kar je ekološko, mre bit na posebej označenih policah z dobavnicami, ko vstran vzemeš, poraba tega. To majo tk strogo. Vsa proizvodnja in vsa poraba ekoloških stvari. To mre bit /.../ Ekolog morš bt tud en tok po duši, da sam seb verjameš v to, da ne boš vrgu neki, kar ti nekdo da. Js tud ne kupujem zdle, recimo, v tti vrtnarijah semen. Nikol ne grem v vrtnarijo, niti za sebe ne. Mam predsodke pred njimi, ko vidim, da škropijo tam vse skupi rožice in semena z istim škropivom. Pa si mislim: Čaki, a je treba men to jest? Grem v tiste, ko so ekološka semena, ko se dajo odkupit pa raj tiste vzamem (sogovornica 1).

Njeni poudarki so dokaz, da ceni vsak pridelek, ki je označen kot ekološki, saj se zaveda, koliko truda je vloženega v vsakoletno potrjevanje statusa ekološkega certifikata.

/.../ tista ekološka semena, ko jih mi kupmo, to so samo zelo veliki stroški. Predvsem zelo veliki stroški. Pa še nekej je – strašno natančno vodenje vseh evidenc. Js tud ene solate v svojmu vrtu ne bi mogla dat, da bi un kontrolor, ko pride, ne razloču, a je tista solata bla res iz tistga semena ven vržena, ki jo uni točno poznajo, kere semene so dans v ekologiji pa kerih ni /.../ V končni fazi mam pa tud tk močne kontrole, štih probe, ko jih morjo delat, tk da vzeme vrečko, napuli tam po vrtu pa pošlje v laboratorij. Tam nardijo na vse ostanke, česarkoli ntr je in ti takoj certifikat vzamejo. To še malo zato govorim, da bote vidli, da je ekologija ... verjemte jim no, če kej ekološkega kupte, da je to tisto, kar na vrečki piše oziroma na temu gor (sogovornica 1).

Po mnenju sogovornice so si solčavske kmetije glede dela zelo podobne. Večina je samooskrbnih, sploh kar se tiče vrtnin. Solčavske kmečke žene so zelo aktivne ob vseh letnih časih. Zavedajo se pomena promocije svojih kmetij, izobraževanj in medsebojnih druženj, kjer pride do izmenjave mnenj ter izkušenj. Tudi pri organizaciji raznih kulturnih dogodkov so vedno pripravljene pomagati. Sogovornik je mnenja, da je z njimi vedno lepo sodelovati.

Nimamo dost, tri, štiri krave. Tk da je dela vsak dan. Sej solčavske kmetije so, kar se tega tiče, kar zlo podobne povsod. Kar se tiče dela, a ne. Vse se držijo še tega, a ne, tradicionalnega, že od predelave. Tud samooskrbni del je, a ne, kar se tiče povrtnin, a ne. Ni se nikol kosil pr nas (sogovornica 1).

Kmetice smo na Solčavskem kr aktivne. Gremo tud na organizirano predavanje v Avstriji. Tk da vsako leto gremo v Celovc. Takrat organizirajo konc novembra en tak božični sejem. Tu, dol v dolino, pa tud še kr hodimo, ker pridejo turisti (sogovornica 1).

Ko me tkle sprašujejo, kaj pozimi delam ... men se pa zdi, da mam tok dela. En mesec se mi zdi, da tk sam papirje pišem. Pol pa, ko tkle vse papirje uskladim, pa za Rinko

zalagam. Delam ene tte kekse pa energijske ploščice, tk da jih tule prodajajo. Kakih drugih ročnih ne delam, včasih sem pa tud to nardila. Pa ka pa vem. Kr naprej je neki. Izobražujem se pa hodim okrog. Je pa res, da pozimi ni tistga napora (sogovornica 1).

Lani smo meli eno otvoritev mesca kulture tole, pol smo pa kulturo na malo drugačn način predstavli, tud kot nabiranje zelišč, pa del z zdravilnimi zelišči je bil en sklop kulturnega udejstvovanja domačinov pa še druge stvari. In ko sem domačinko vprašal, če bi bla pripravljena kej na tto vižo nardit, ko se zlo spozna pa dosti ukvarja s temu, je rekla: To pa z veseljem. Biologinja je. In je tk fajn, to hočm povedat, tk fajn je delat z ludmi, k z veselom, brez kompliciranj neki nardijo al pa so pripravljene neki nardit. To je današn den že skor redkost (sogovornik 2).

“Kmečka vas, v kateri prebiva kmečki človek, se košati v prosti naravi, ki ima te in te pokrajinske kulturne in socialne vrednote. Iz njih raste kmečki človek. Najvažnejši del kmečkega okolja je narava, ki obsega podnebje, zemljo, pokrajino in ozračje. Iz zemlje raste svojstveni človek. Drugačen je tip človeka v goratem, drugačen v ravnem terenu” (Jeraj 1933). Sogovornica z veseljem opravlja različna dela na kmetiji, ne glede na količino vloženega truda in posledice, ki so pogosto povezane z zdravjem.

Je pa to, človek mre bit zadovoln, da lahko vsak dan gledaš naravo, pa vesel, da si tole, da nisi neki v enmu, eni luknji, enmu bloku, ka pa vem /.../ Pa ko se navelčaš neki po bajti delat, greš pa zelišča nabirat, pa te križ boli pa greš drugo delat. Nisi tam neki za enmu traku, ko morš osem ur. Pol je pa tu tisto delo, ko ga človek, tud če ni ne vem kaga učinka denarnega, pol morš tu tud gledat, da je zdravje, bogastvo, ki ga znaš čuvat na tak način (sogovornica 1).

3.6.2. Tradicionalnost in potencial zelenih delovnih mest na Solčavskem

Solčavske kmetije so velike in ohranjene. Iz središča Solčave so oddaljene približno 10 km. Prevladuje tradicionalnost. Novi pristopi in rešitve so bolj prisotni na manjših kmetijah. O pomenu zelenih delovnih mest bi bilo Solčavane potrebno predvsem dobro informirati.

/.../ večina so tk tradicionalni prvotni prebivalci, tk da majo zmerm oni vse prav, tud če nimajo. Čez leta pa vidiš, da koj majo prav, če ne, pa ne bi obstajali tk dougo (sogovornica 1).

Res je pa tud to, kar se je prej že med besedami dalo razbrat, da tiste velke kmetije, ko so ene res zlo velke, ene največjih v vsemu alpskem prostoru, se ukvarjajo v glavnem s tistim tradicionalnimi rečmi. Take inovativne rešitve, novi pristopi so pa praviloma rezervirani za take male kmetije pa za kreativne ljudi na malih kmetijah. In povsod, kjer dobro se grete turizm al pa kakšn tak, mal bol posebno ponudbo, majo na kmetijah. So tud take kmetije, k majo malo zemle, ko si ne morjo s tstmu nč kaj drugač (sogovornik 2).

Solčava je kr dost specifična, pretežno je prebivalstvo na kmetijah, većinoma fejest delajo, da nekot preživijo, a ne. Sej se da kombinirat s sečnjo pa to, pač da se preživijo, a ne. Jih je pa vseeno tud dost, ki se pa ne ukvarjajo s kakimi drugimi stvarmi (sogovornica 3).

Vodno energijo na Solčavskem dobro izkoriščajo. Imajo kar nekaj malih hidroelektrarn, kar je na kmetijah zabeleženo kot dopolnilna dejavnost. Nad sončnimi elektrarnami niso navdušeni, niti nimajo pogojev, da bi lahko to dobro izkoriščali, saj je sončnih žarkov zelo malo, sploh v dolini in zimskem času.

Hvalabogu, še ne. Ne, ni tk nujno, da bi mogli gledat (sogovornica 1).

Smo tk v lukni, da sonce ... tlele ntr, pravzaprav, če bi kej, bi mogli tlele gor na tt hrib en tak špegu, ogledalu, da bi nam sonce dol pošiljalo /.../ Ja, tri mesce, ene hiše so do tri mesce brez sonca pozimi. V Švici so celo mesto na nek tak način naredli pa na Norveškem tud neki /.../ Če grete po Avstriju gor al pa tlele gor po grebenu, Matkovmu kotu pa Logarsko, ko se zlo fajn vid ntr v Logarsko, tk vidiš, če zviška pogledaš na dolino, ka te zmoti. Ene take steklene površine bi razgled gotovo zelo zmotle. Zmoti že to, da je večina streh sivih, ena pa rdeča v sredini. In to vidiš pol, ko tk od deleč mal pogledaš. Dokler si tam, pač se ti zdi normalno. In dost ljudi, k hod gor po planinah, gleda zviška. In če bi v Logarski meli ene fotovoltaike že kr na strehi, bohvar še kr tam po travnikih, bi to estetsko blo zlo ... (sogovornik 2).

Tudi reklamnim tablam in panojem se na Solčavskem izogibajo. Sogovornica pravi, da tega resnično ne potrebujejo.

A ste opazli, da nimamo nobene reklamne table? Enkrat je edn vprašal, če smo tok butasti, da ne vemo, kok to dnarja prinese. Smo pa odgovoril, da nismo tok butasti, ampak tok zavedni, da vemo, da to taj ne sodi (sogovornica 1).

Sogovornica opaža, da na Solčavskem ni več toliko odseljevanja, predvsem s strani mladih. Mladi se po končanem šolanju kvečjemu vračajo na podeželje. Kot dober potencial za zelene zaposlitve je izpostavila predelavo solčavsko volne. Tudi les obeta zelena delovna mesta, vendar prinaša kar nekaj problemov, sploh v povezavi s slovenskim trgom in zakonodajo.

Zadnje lete ni tok nekak, ni izseljevanja. Nemara tud zato, ker je tud drugje težji službo dobt, da bolj otroc doma ostajajo. To je bil trend svoj cajt, ko je država čim bolj delala za to, da je šlo čim več ljudi iz kmetov, zdaj se pa trend nazaj seli. Zdaj se nazaj obrača, zdaj se čedalje več ljudi nazaj seli na vas. Nimajo pa dnarja, da bi si bloke privošli. Trend se ful zdaj obrača (sogovornica 3).

Mogoč predelava volne. Mislim, da je volna mogoč res večji potencial, ker za hrano se kr pozna, da je malo hladnejš klima. In tud če je slabo leto, je težko kej tule prdelat. Sadi se načeloma tam po ledenih možjeh, kar je 15. maja, vsaj tist, kar je preobčutljivo. Konc septembra je že lahk slana. Po moje volna, da je kr potencial /.../ Les tud. Čeprav, kje boš pa drobne izdelke prodajal? En ma na kmetiji tišlerski obrat. Je reku, da kokrkol nardi, lahko proda. Sam dela pač pohišstvo, ko ma tud prostore za to. Če bi se malo več tržu, bi lahka. Ma pa svoj les pa svojo gošo. Les je poceni. En kmet, ko ma les, če gremo tule eno delavnico postavt, a ne, maš spet problem. Dovoljenja ne boš dobu. Če že pa če nekoga dobiš za prodajo, maš problem z relacijo, ker so večinoma visoko. Problem je pa spet prodaja. Kam boš pa prodal? V Sloveniji je problem /.../ Avstrijci kupujejo naš les, Slovenci nazaj kupujemo žago pa nazaj kupujemo masivo. Slovenci ne znamo cenit tega in sploh

ni nekega tržišča okrog tega. Pol je pa še problem države. Ker še tisto, kar bi ti lahko kot kmet al pa predelovalec naredu, al te obdavi al ... (sogovornica 3).

3.6.3. Preteklost in sodobnost solčavskih vrtov in njiv

Med pogovorom z gospodinjjo smo zabeležili podatke o preteklih načinih vrtnarjenja ter jih ob izjemnem znanju na ekološki kmetiji lahko primerjali s sodobnimi zahtevami ekološkega kmetovanja. Spoznali smo, da je pri domačinih prisotna zavest o pomenu vzdrževanja in oblikovanja kulturne krajine, ohranjanja poseljenosti in kmetijske pridelave ter zagotavljanja delovnih mest. Zavedajo se vloge endogenih (naravnih in družbenih) potencialov regije, kajti zaradi odmaknjenosti je njihova ohranitev po načelih trajnostnega razvoja edina dolgoročna perspektiva.

Vrti so se zmerom na roke prekopavali, ni blo nobenih strojev ntre, a ne, se je preštihalo. Kere so pridne gospodinje, se je reklo, ga je kera že v jesen pripravla al preštihala. Preveč pridn pa nisi smel bit, ker na vrtu zmerom mre neki prezimit, da maš za spomlad peteršilj, por pa take reči. To pač ne sme bit preštihano, pač ostane tam v enmu kotu, a ne. Drgač gnojimo sveda s hlevskimu gnojem, ker je pač tega zadost, tk da drugih potreb ni blo. Aha, še to – v voglu vrta je bla ena posoda, ntre so ble pa namočene koprive pa še kej druga zravn, kaka preslica pa to, a ne, da se je to mal pol s tistmu polilo. Pa proti ušem smo nosli pepel na zelje, na zeljne sadike. Vsi smo posipali, to, kar dons spet priporočajo, da je primerno brez drugih stvari, tk da to je že od nekdej, pepel iz štedilnika, ko ni blo notri žreblav pa takih reči pa ko so bukove drve gorele, smo tud kr po vrti zmerom vrgli. Iz peči ne, ne vem, zaka ne. Verjetno zato, ker se je kurlo na pakle, to so pa smrekovi pacelni, ko vse pogori (sogovornica 1).

/.../ na Solčavskem ne morš met paradižnika ntr, tud fižole nimaš na vrtu, a ne. To je njiva za fižol, ker to veliko površino rabi. Paradižnik maš tud zmeram nek za eno steno. Tiste stvari, ko se morjo najbolj močno gnojiti, to so res tti paradižnik, bučke, tud zelje, vse to gre na njivo, ne na vrt. Vrt pravzaprav ne rabi tistga zlo močnega gnojenja letnega, a ne. Tk da kar je tako, da je bol pognojeno, je praktično sam solate (sogovornica 1).

Solčavski kmečki vrtovi so bili vedno bogato zasajeni z različnimi okrasnimi, dišavnimi, zeliščnimi in zelenjavnimi rastlinami, ki so kmetije prehranjevale skozi celotno sezono ter deloma tudi pozimi. Dobili smo občutek, da so zelišča na Solčavskem že od nekdej zelo cenjena.

Tte solate, ko so preizkušene, lublanska ledenka, logično, a ne, da je tsta, ko je zmerom maš. Fižol mam tud, ves cajt mam neke svoje sorte, ne vem, kk se mu reče. Ves cajt tistga sadimo naprej, a ne. Pol, krompir pa res da kupmo, semenski krompir, ko je ekološki. To je pa glih tk nareto, čist odvisno je od letine, a je mokro al suho leto, al ti to uspeva al ne. Pol, ka so še druge take tradicionalne. Ttle, nove sorte mam zdej ttga vijolčnega, fižol, tist fajn raste, al pa eni zlo široki zeleni stroki, pozn pa čudovito nardi vsako leto. Sicer ga pa mam, mislim, da 12 vrst. Edn je za tisto juho, edn je za tisto omako, a ne, tk (sogovornica 1).

Ja, zlo so bli nekdej vrtovi, bol ko so dons, prerašeni z rožami oziroma kak pušpan, da je biu zravn, vrtnice, najgelčki, klinčki, to je skor obvezno moglo bit al pa tiste za pušcl, da so mele. Mislim, da so to šparglji, da so kr tk raslo, da so pustil, da sploh poznali niso, da bi take male jedli, ampak so pustil, da je raslo. Šparglji prezimijo, ko je korenika. Pol asparagus. Tk da to je blo zmerm al pa ob poti kake vijolice /.../ Šmarnice, recimo kot divja roža, so zmerm ble tam neki v bližini. Ja, potonke tud, obvezno, v vseh barvah, roza, bele, temno rdeče, vse (sogovornica 1).

Za brajde je absolutno tole previsoko, ker je prehladno, ne rodi, ne dozori /.../ ribez ja. Sam ne vem, kolk deleč nazaj, takrat v 70-ih letih je prešu bol na šroko, da so ga začeli sadit, da so ga po kmetijah prav na veliko gojili in pol obirali za prodajo. Pol, ko so pa to že kr vstran vrgli, so ga pa še vsaka kmetija obdržala kak grm malo za pozobkat. Tud jagod ne spomnem se, da bi ble v vrtu. To je bol moderna stvar, da bi ble recimo pred 50 leti, mislim, da ne. Maline pa ja, maline pa so že od nekdej (sogovornica 1).

Mene je presenetlo, ko sem bral o tstmu seznamu iz diplomske, da je bla boraga ntre pa en kup takih rastlin, ko jih js nism poznal iz našga domačga vrta. V kmečkih vrtovih, takih tradicionalnih, je pa mela svoj prostor. Se zlo razraste, ampak so vedli, zaka. Zlo je zdravilna za jetre (sogovornik 2).

Ja, od zelišč pa mislim, da so kr vse gospodinje zlo skrbno čuvale na svojih vrtovih. To so bli pa tisti kak šetraj, pol od nekdej je biu že na vrtu tt drobnjak, to je bil zmeram, pol so mel tisto vinsko rutico že od nekdej, pol rožmarin je biu zmeram, ne glede na to, da smo čisto kontra. Keri so še taki ... /.../ Ja, pelin je biu, seveda. Ja, al pa za juhe luštrek, medtem ko tega včasih niso poznali, ko ga dons bol uporabljamo, gomolna zelena pa to. Peteršilj, to vse. Žajbelj, pehtran tud, to vse skoz. Pehtranova potica sploh je nadomestila orehovo (sogovornica 1).

Znano je tudi, da so že v preteklosti poznali koristnost mešanih posevkov, ki so jih tudi na Solčavskem s pridom uporabljali.

Ja, ja. Drgač pa kr zlo. Sicer ne tko ko dons, ena vrsta tega, ena vrsta tega. Vem pa, da so že od nekdej: Lansk leto je blo na tti gredi, tam to že ne smem tega dat. Sicer niso se šle kakega pisnega kolobarja, ampak mislim, da je blo to vse kr v glavi, a ne /.../ Ne, pri nas smo meli zmerm vse zmešano. Moja mama je vsjala solato tk pa ko sem šla plet je rekla: Pa sej ti ne boš znala oplet, ker je ntr vmes kamilca pa je tam en peteršilj nt pa je tisto ntr. Js še oplet nism znala, ker nism vedla, ka še lahk potegnem vn pa ka ne. Tti vrtovi, ko so tk lepo urejeni, tti so kr tam ob cesti, v mestih pa to, ko mre bt vse tk lepo urejeno. Pr nas ni blo tk fino, je blo zmeri vse tk skrižano. Mene je pol kr ... jo, js sm misla: Pa sej pri nas ne sme nobena gospodinja moj vrt pogledat, ko majo doma take, a ne. Pol pa hodiš mimo kaga taga vrta, vidiš, ko jim tam ena zlomljena solata raste pa je pol tam ena čist prazna greda, pol tam je en, ne vem ... (sogovornica 1).

Sogovornica je poudarila, da slame kot zastirke v preteklosti na solčavskih vrtovih niso uporabljali.

Pr nas slame nismo uporabljali. Prvič, ker je ni v ttih koncih, to je od nekod drugod prenešeno. Zmerm je biu tam na konci vrta en kup, ko je biu star gnoj pa še malo zravn,

ko si plevel metu, a ne. Tiste smo pol uporabli za, kr za pognojiti, malo po gredi kot kompost. Da bi pa tkle delali take zastirke, to pa js ne bi vedla. Niti iz trave ne (sogovornica 1).

Žito so na Solčavskem okoli 60. leta prejšnjega stoletja opustili. Vprašljiv je bil predvsem pridelek, saj ga je bilo bolj malo. Solčavske ženske so zato skupaj z otroki hodile na žetev v druge kraje.

Žito so predelvali tk deleč nazaj, da se jaz ne spomnem, kam so tisto slamo dajali. Vem, da so tam v 60-ih letih še sjali, ampak šla je za stil, verjetno je bla pol zraven v kakmu gnoju, a ne. Js se to ne spomnem /.../ Zato, ker stroji niso mogli več kamine orat, tk ko so ga prej na konje pa to. Ni blo donosno in s tem, ko se je začel odkup mleka, je blo to bistveno bolj donosno pa kupiti tistih par žaklov moke za preživetje družine, kkr pa še zmerem njive orat. Kukr se js spomnem, ne od tlele, ampak od tam, kjer sem bla doma, je blo pol katastrofa ene lete, ko je blo mokro in nč ni dozorelo in pol še vse poležano, ko so prešle ene nove sorte pšenice in so prehitr rasle in tto podnebje ni blo za njo. Mokrota in veter in vse, tk da ... so pol zato opustil čist. Pa donosnost, to je blo glavno /.../ Tud ajde dons ni tuki, ničesar. Zemlja je preplitva, preskopa, premalo da. Ne splača se nam tega. Niti pol se ne splača stroja kupiti, da bi pol ... Nimaš strojne linije. Še tistih par krompirčkov, ko posadimo, preorjemo še njivo, pol pa vse to na roke delamo. Tk da to je zlo eno tako ekstenzivno kmetijstvo, kokr ga je še na Solčavskem, kmetijstvo, poljedelstvo, no (sogovornica 1).

/.../ Robanov Joža piše, kk so sjali rž pa ajdo pa še kej, no, pa repo. Piše, da kar se je pridelalo, se je tam tud snedlo /.../ Je zanimiv podatek, da so solčavske ženske hodle žet v Železno Kapljo, da so ble menda ene čisle ženice, spretne pa da so pelale vse otroke s seboj, da so se tam najedli. Na tak način so se preživeli. Moški so bol u goši delali, ženske so ble pa nosačke pa ženičke, sam v Solčavi ni blo kej za žet, da so v glavnem drugod hodle (sogovornik 2).

Po mnenju sogovornikov je komunikacija glede vrtnarjenja in ostale pridelave med Solčavani bolj šibka, sploh v dolini. Več druženj in pogovorov o vrtninah poteka v višjih predelih, kjer ima vsaka hiša svoj vrt ali manjšo njivo.

Bol gledamo to, kera ma več, kera ma lepše flance (sogovornica 1).

Se mi zdi, da je tega še zlo premal. Vsaj js mam tak občutek, da se tlele, vsaj v tistih krogih, kokr jih js poznam, zlo premalo pogovarjajo ženske, vsaj tte, ko so zdle v tti ekipi, ko delamo (sogovornik 2).

Sogovornici smo postavili nekaj vprašanj o njenem domačem vrtu. Njene gredice niso nikoli prazne. Stalni obiskovalci so predvsem gozdne živali, ki pa sogovornice ne motijo, kvečjemu ceni koristno delo, ki ga v njenem vrtu opravljajo.

Poglejte ttle vrt tu gor, so gredice tok široke, ker je bil mišljen za sprehajalce. Ko maš pa ti doma vrt pa nardiš gredice tokle al pa tok na gosto, pa nč teh umetnih po sredini, niti križnega nimamo, sam po sredini ga mam razdeljenga. Tud dokaj majhen je. Tk da ko

pridejo kaki turisti pa rečejo: Ja, pa mam js doma večji vrt, ko ga maš ti, a ne. Dobr, sej mam še njivo odzadi, a ne. Tk da še to je tista razlika, ne, da vsako ped zemlje pol izkoristiš. Tud nimamo ntr nasajenih ttih okrasnih stvari. Dobr, sej tam neka gredica, neka trajnica, ognjič, kapucinka tu ntr sodi, a ne, ko je fina za to, kamilce so navadno pa ob robu je še ena potonka. Drgač pa, ko maš čim več ttih stvari, da izkoristiš, da ko eno gredico pospraviš, da takoj drugo vržeš, da nikol ni prazna, da maš čim več pridelka, ker je pač bliže hiše. Tak kmečki vrt je nč kaj lep za zagledat, tud kak plevel kje raste. Celo tud tk nimamo nareto, da bi blo, glede na to, da je lesena ograja, da bi bla fizično ločena s kako prečko in s tisto travo zunaj ntr sili malo, a ne. Po drugi strani pa silijo ntr zravn tudi, recimo, kaka žaba pride ntr, ki je pa dobrodošla, a ne. Lansko leto smo meli rednega gosta jazbeca. Kr čez dan je bil na vrtu. Sam je skoz ntr ril pa je vse tste žužke pojedu, nč ni motu, a ne. Tud čez dan, js sm na eni strani plela, on pa na drugi. Bi blo zanj kr težko, če bi vrt bil ograjen s tstim lesenimi ... In pol, ko so tam hodli otroci, tsti turisti, je bil največja zanimivost kmetije (sogovornica 1).

Med drugim je sogovornica poudarila več možnosti za preizkušanje določenih rastlin. Ni bistveno to, da je v vrtu vse urejeno, ampak da najdeš prostor, kjer rastline dobro uspevajo in rodijo. Danes v svoj vrt posadi tudi cvetačo, brokoli, komarček, jedilne bučke.

Poglejte, na kmetijah tud nismo omejeni, ker je pač vse okrog tko, a ne. Tud tam, kjer sm že rekla, paradajz mam na južni strani hleva, pol tiste ... luštrek, a ne, raste tam. Večkrat sm ga že zasadila v vrtu in mi ni hotel rasti, ker je premočvirn. In pol sm našla en tak prostor v topli gredi, da je dost suho in tam je raslo. Luštrek raste tam in žajbelj, zato ker to so rastline. Mi smo zlo naivni, a ne, ko rabjo met bol suha tla, a ne. In ko maš ti prostor neomejen, pravzaprav pol iščeš, kje kaka rastlina laže raste. Če boš pa ti v enmu naselju, ko maš samo tisti vrt tam, morš pa tistmu vrtu, al ti uspeva al ti pa ne uspeva. Tle maš pa več možnosti pol. Tk da ko gremo pol s tistmu kontrolorju po kmetiji pa še reče: Lej, pa še tam sem neki vidu. Vse mi morš pokazat, za kermu vogalu vam še kaj raste. Plevel je tud tam čist v enmu svojmu, ni to tk, da bi ena stvar bla tk v enmu (sogovornica 1).

Mislim, da tisto, kar prej včasih niso sadili, da so to bol cvetače, kak brokoli, ko ga tud zdle vržemo pa celo fajn nam rata komarček, a ne, tistga včasih nismo poznali. To so tte stvari, ko jih dans kr damo. Pa tud tte jedilne bučke, tega včasih ni blo. So ble sam one svinjske buče, kumare so ble zmeram. Paradižnik, pa kar se spomnem, smo jedli zmeram, ampak je bil en strašno dobr, tak debel (sogovornica 1).

Sogovornica je razlagala o pogumu in optimizmu, ki ga premorejo na kmetiji, saj posadijo skoraj vse, kar je možno in nato čakajo, kaj bo čez čas uspelo. Zadovoljni so z vsem, kar jim narava povrne. Semena se jim bolj splača kupiti, kot pa da bi jih sami pridelali. Marsikaj se tudi samo zaseje. Povrtnine imajo večinoma zase in za turiste.

Pr nas smo zlo optimisti in vsako pomlad posejemo kr vse, pol pa polovico tstga grata, polovico pa ne. Lani, ko je blo suho leto, nam je ratalo paradižniki, krompir je bil čudovit, fižol je dozorel, ko ga po drugod niso meli, ko je vse se izsušilo. Naslednje leto, ko bo močvirno, bojo pa ratalo sam solate take lepe, drugo bo pa vse zgnilo. Tk da pač reskiraš, a ne. Glede na to, da je tk zaprta dolina in ni sonca, je tisto visoko sonce, sam ne kmalu zjutraj pa pozno zvečer, no (sogovornica 1).

A če bi sami pridelali? Ja, to pa nisem šla delat, zato ker mi mam vrt komaj eno polovico tega pa eno malo njivco, tk da to ne delamo za trg, a ne. Ne delamo povrtnin za trg. Sam za samooskrbo oziroma za naše goste čez poletje, k jih mam. Poglejte, take stvari, kot so paradižnik, kumare, grah, solate, peteršilj, vse to so nezahtevne predelave semen. To sam pustiš nt tk malo pa ti rata. Medtem ko, ka je pa druga že, ka js vem, kak čebulček je že malo bol zahtevno. To je pa malo problem. To pa pol morš kupit. Včasih se kr samo semeni pa kr pustiš pa raste naprej (sogovornica 1).

Na kmetiji jih obišejo tudi vegetarijanci in vegani. Sprejmejo in cenijo vsakega gosta.

Je bil pa tak vegan. Je reku, da je šou na solato pa da še je ntr v vrtu, ne vem kok drugih stvari naših. Sej so čiste, a ne. Je reku: Tk sem se vsega tega najedu. Pol si je še cel kup sadja tam dal pa je še vse tiste pomalcal. Pol je pa reku, da že deset let ne je druga kot presno hrano. Sploh je hotu it v hribe, tud kruha sploh nč ni hotu, a ne. In je pol šou po koprivo, jo posmukal, naredu kroglico in pol pojedu. Je reku, da se odlično počuti in tud sploh ni bil suh, je bil tak mišičast (smeh). Je reku, da je zato preš na našo kmetijo, ker je vedel, da če je ekološka, da se bo lahk okrog pasel. In dejansko se je (smeh) (sogovornica 1).

3.6.4. Farovski vrt v Solčavi: začetki in prenova

Farovski vrt je nastal približno v 19. stoletju. Velikost vrta se je z leti malo spreminjala, tudi razdelitev gred so v preteklih nekaj letih preuredili, ampak prvotna oblika ostaja ohranjena. V bližnji okolici vrta sta sadovnjak in hlev z značilnimi jezersko-solčavskimi ovcmi.

19. stoletje. Ja, jaz sem zdaj glih brala v knjigi o Solčavi. Prej je blo župnišče tam, kjer je Rinka, a ne. Pa tam, druga polovica, sej letnica je gor na farofu, so ga pa gor nardili, tam, ko je zdej, tk da verjetno je vrt pol tud. Na katastru župnišče še tud ni blo, ja. Ja, jaz mislim, da takrat, k je župnišče. Sej tk je bil župnik pa kuharca (sogovornica 3).

Je blo tlele gor, neki starih dreves je tk, je še župnik pred 40 leti mel svoj sadovnjak, k se je skrču, zdej smo pa na novo posadili (sogovornik 2).

Še zmerm tk je bil, ko zdle zgleda. In ko se je tist podrl čist, pol smo študiral, ka s temu vrtom naredit. In js sm bla tk navdušena nad temu in še dons mislim, da naj bi enkrat tule, to je pač moja želja, da naj bi s tega ven ratu prav ekološki vrt. Ne samo kmečki vrt, ampak prav ekološki vrt s certifikatom. To zato, ker ma to dans eno težo in tud tisti, ko jim neki predstavlaš, če je v ozadju pol prav potrdilo pa certifikat, temu verjamejo (sogovornica 1).

Zdej prav tk ko so gredice razdeljene, to smo mi nardili. So ble prej ravne v bistvu. Velikost pa mislim, da je, zdej verjetno se je malenkost že spreminjala, sam bistveno pa najbrž ne. Jaz sem že pol, sem lani ene stare slike najdla in se vidi še, da so ble ene velka drevesa tud zravn, a veš. Mislim, ne dljih velka, neka sadna verjetno, tk na rob /.../ Ograja je delna macesnova, delna je pa s hrastom kombinirana, zato ker so bli v bistvu ostanki hrasta, če tud dljih preveč se ne poglobljamo v to. Drugač pa ti stebri so macesnovi pa

mislim, da neki desk /.../ Bolj ko lani je porihtan. Tte gredice smo v bistvu razdelili, tk da se ne hod po gredi. Lahko z obeh strani obdeluješ. Pa zdaj čist še ni posajena zelenjava. Sem misla dans it, pa je dež. Malo jo bomo še posadili. Zdej se pa neki tud same sadijo semena tle. Por pa koriander se je sam zasadil, ognjič (sogovornica 3).

Ob našem obisku vrt še ni ponujal veliko živil za uporabo. Zaradi podnebja je uspevanje vrtnin na Solčavskem malo bolj pozno.

/.../ Melisa je ena taka stvar. A je še kej drugega? Trenutno regratova solata /.../ Kak por bi se našu. Pa melisa, da se nabere pa namoč pa da se sok nardi. Pa kak drobnjak se nareže pa vrže gor po skutu pa je namaz. To bi blo tud za otroke, da si nardijo kak sok pa ga pol popijejo, a ne (sogovornica 1).

Farovski vrt trenutno ureja nekaj domačink. Velikih stroškov z vrtom zaenkrat še ni, razen delovne sile, ki pa je tudi primanjkuje. Potrebovali bi nekoga, ki bi se ukvarjal samo z vrtom, to je z urejanjem in vsemi ostalimi dogodki ob vrtu ali v župnišču.

Neki sem jaz pa neki je punca, ki jo mamu na javnih delih, pol nam je še ena študentka malo pomagala, to še prek drugega projekta. Ja, pa ena ma ti dve gredici. Se je še ena mlada punca zanimala, da bi še ta drugi dve zelenjavni vzela, kar bi blo super, sam je pol pogruntala, da nima časa (sogovornica 3).

Teh kakih posebnih, razen da se delovna sila vključuje, jih ni. Neki sadik smo letos kupli za otroke, a ne, da so mel sadike. Okrog 30 evrov in to je to. Prvo leto smo neki sadik tule po okoliških vrtovih dobil, lahk bi jih še več. Nekdo bi se mogu malo več s temu ukvarjat (sogovornica 3).

3.6.5. Vloga farovškega vrta v prihodnje

Sogovornica zagovarja prvotno obliko farovškega vrta. Razmišlja o ekovrtu ali vsaj nekakšnem preprostem domačem vrtu, ki bi ga lahko vsi uporabljali za različne namene. Predlagala je sodelovanje z vrtcem in šolo.

No, js mislim, da to ni najbolj posrečeno, kar je, tti kamni okrog, čigava vizija je bla, ko so bli tti kamni. Bistveno bolj všeč mi je, če že mre kaj bit za obrobo, da je, tk ko je tam, tista slama. Tud kokr prvotno se spominjam, je blo rečeno, da naj bi na sredini blo neki, a bezeg, ne vem, celo to smo rekli, bezgov grm al neki taga. Mislim pa, da če je že to kot srednjeveški vrt, da k naši cerkvi pa k ttim poslopjem, da naj bi bla taka oblika, da to paše, da bi mogu tak ostat /.../ Kmečki, samostanski, pač oskrbovalni vrt, al ga mamu kot oskrbovalni vrt al ga mamu kot za promocijo al ga mamu za počitek. To je zdej vprašanje, kk. Js mislim, da bi ga mogli tk zapelet, da bo čim manj dela z njemu pa da bo čim bolj vizualno lep za pogledat. Ker to na vrtu naredit, je pa kr težko /.../ Js, če se še na tto kamenje nazaj vrnem, mene mogoče tok moti, ker so trije različni elementi zdej tlele notr, to je les, kamen pa tiste šibe tam, a ne. Men se zdi, da je že preveč moteče, da so trije različni v takmu majhnemu (sogovornica 1).

Sm pa ves cajt rekla, da v Solčavi, ko mam še k sreči še šolo in vrtec in vrt bi blo treba v povezavi s šolo ponucat, da bi mela tista tlele eno, ni treba, da ma vse gredice, vsej ena naj bi bla od šole. Moderno je dans šolski ekovrtovi, da bi vsej neki tlele prdelali, potem pa s pomočjo tlih, ko že dons tole delajo, da bi šole pol vsej začimbe ven s tega vrta potegniti pa v svoj pisker dat. Zdej za ostale dele pa mislim, da je idealna priložnost, da bi nekeji dali zelišč gor pa da bi se ena s tem ukvarjala pa da bi v Rinki, ko majo že prodajni prostor, da bi to lahko pol naprej prodali, kot bomo rekli zaenkrat še kr domači vrt, domača zelišča (sogovornica 1).

Sogovornik vidi farovski vrt kot vzorec vseh solčavskih kmetij in preteklega obdelovanja vrtov na Solčavskem. Z njim bi vzpodbudili domačine in obiskovalce k urejanju lastnih vrtov ali zasaditvi kakšne že pozabljene rastline. Vrt bi vključili v turistične ogleda in ga povezali z načrtovanimi razstavami v župnišču. Ob vrtu bodo lahko domačinke izmenjavale semena, sadike, predvsem pa izkušnje, kar bi pripomoglo tudi k večji medsebojni povezanosti.

Js gledam vas kot eno celoto in vrt bi naj bil sam eden od elementov tega, kar hočmo, ne sam obiskovalcem, tud domačinom pokazat kkr en vzorc, kakršnega si želimo v širšem okolju. Ko smo že rekli prej, ta vrt bi naj bi tak vzorčni, mogoče tud ekološki vrt v nadaljevanju. Tud zasnova tega prostora okrog, vključno z razstavami, naj bi bla taka, da bi delovala kot en vzorc, kkr ena iniciacija, iniciativa za vnaprej, da si ljudje razmislijo, kaj pa lahka mi v svojem okolju nardimo, v svoji kmetiji, v svojmu gartlcu, v svoji hiši s temu, kar mam, tradicijo. In to smo pri tradicionalni zasaditvi vrta, pri tradicionalnih načinih gradnje ograje, pr tistmu, kar se okrog hiše dela. In js vidim ta vrt v tej funkciji. Pogovarjali smo se že, da bi se gredice zožale, da bo lažje delat, da se vmes še ena potka nardi. Drgač bi se pa zlo pridružu mnenju, da ntr prikažemo več različnih rastlin, ko so se včasih uporabljale /.../ Najbrž oblika pa tud izgled vrta je zlo odvisen od funkcije, ko bi jo vrt mel. In vrt bi naj bil kot ena od razstav v okviru centra Rinka. Al je to v Rinki al je to v župnišču, zato bi naj ble tud tule okrog kakšne tablice, mogoče kake nizke, ne da bi zapirale pogled na vrt, pač pa tkle ob vrtu, recimo pod kotom, da lahko gledaš vrt pa si prebereš kej o namenu vrta, o rastlinah, ko so tam. Tele potke so za nalašč s peskom narejene zato, da se tud v mokrem cajtu bi lahko skupine sprehajale. Sicer zdaj še ni v tej funkciji, samo namen je, da šolske skupine, ko bojo prešle gor, ko bojo prešle pogledat tto razstavo, da se tud ntre po vrtu lahko sprehodijo, da bo tud tablica z napisom imena kakšne rastline tam. Pol na razstavi bo pa uporabnost tste rastline, ampak to mormo še vse zgruntat. Se pravi, kot en podaljšek razstave je vrt al pa obratno – podaljšek vrta je ntre na razstavi. Tk da tta gre dica bo po moje en delovni poligon za šolske otroke, podobno kot hlev z ovcami, pa še en del tmle gor. Po drugi stran bo to tud en poligon za razmišljanje domačink: Ka pa zdej hočmo v našmu vrtu. Tlele bojo testirale, tlele bojo seme izmejevale (sogovornik 2).

/.../ neki bi se konkretno zasajalo v vrtu. Pa un bi naj s svoje perspektive pogledu na širš prostor, ne sam na vrt, kokr smo se že prej pogovarjali. Pa bo vidu, ka se nej nardi smiselno, ka bi kje zasadili. Zdej tole se mi zdi zlo fajn, če bi lohko bil dialog. En predavanje je že mel pa mini delavnico, no. Zdej tta delavnica pa naj bi bla čist konkretna za gor, za tist prostor, prej je blo pa bol uvodno o permakulturi (sogovornik 2).

Farovski vrt bo vključen v širšo okolico središča Solčave, ki jo bo potrebno dodatno urediti. V prihodnje bi ga lahko povezali tudi s solčavskimi prireditvami.

V glavnem, en tak integralni pristop bi radi uporabili in js tlele ne mejim vrta tam, kjer je plot, pač pa bi rad tud tamle dol, ko se sprehodiš po ttile poti gor, da simpatično zgleda.

Na drugi strani je zdej takoj cesta in zdej mam tlele dve asfaltni površini sred Solčave, k ni treba, da sta tk zlo očitni. Zato se mi zdi, da je zlo fajn, če tud tamle dol razmislimo o eni zasaditvi, mogoče kakšnih grmovnic, k bi malo bol intimen prostor nardile tole po tej sprehajalni poti. To, recimo, je ena taka meja tegale dela okol župnišča. Tist, se pravi na drugi strani te poti, pol vsa ta pot gor, vključno s tistim hlevom, pa tamle gor s tistimi sadikami sadnega drevja pa pol da zaključmo (sogovornik 2).

Ja, bi se dalo na nek način verjetno vrt povezat s prireditvami, s hrano v bistvu (sogovornica 3).

Zanimalo nas je, ali so razmišljali o poimenovanju gredic po solčavskih kmetijah ali kakšnih posebnih lokalnih jedeh.

Nismo, sej blo bi pa zanimivo. Če bi bil interes, bi lahka, sam to je zdej tk zlo efektivno. Če bi, ne vem, kake gospe, ki majo dopolnilne dejavnosti z zelišči, a ne, da bi si na nek način en del grede uredili pa se še zravno predstavljali gor. Ker smo se menli še tk malo, da bi bil to učni vrt za predstavitve pa skupine. Ljudem je tud zanimivo tist, kar mam zdej, pa da hodijo v župnišče (sogovornica 3).

Glede na veliko število obiskovalcev Solčavskega nas je zanimalo, koliko vhodov bo imel farovski vrt oz. kako veliko število ljudi se bo lahko sprehodilo po vrtu. Sogovornik je med drugim poudaril, da morajo biti potke dovolj široke za lažji dostop invalidskih vozičkov.

Vhod se mi pa zdi, da je zadost samo edn, ker bi pol tako krožno pot nardili pa nkol mislim, da ne bo več ko enih 20 ljudi notri, ker bi skupino razdelili na dva dela. Ena gre noter na razstavo, druga okol, pol se pa zamenjata. Mislim, da zravn k temu paše tud žužkhotel pa še mogoče kakšna reč, skalnik tam odzada al kkr kol, čeprav takih hotelov v Solčavi ne nucamo, ker mam zadost trhlega lesa okol pa zadost blizu je, ampak bol kot vzgojni element /.../ Ko si omenla šroke potke, mi smo mel tud interes od začetka pa najbrž bomo tud spelal pol tud v eni fazi al pa poznej, da bi tte potke ble tok široke, da se lahko z invalidskim vozičkom peljejo ntr, pa ne tok utrjene. V Logarski je zdej en del, pravzaprav dva dela, naravoslovne etnografske poti že urejena za invalidske vozičke. Tule je zlo malo takih možnosti. In zakaj jim ne bi omogočili dostop do razstav in ntr po vrtu, da se zapelejo pa kakšno meliso povohajo. Tk da to bi mogoče tud velalo vključit v zasnovo. Šroke so, mislim, da so 90 šroke, tist minimalno, da se lahko zapelejo (sogovornik 2).

Sogovorniki so mnenja, da pridelek farovškega vrta v kratkem še ne bo za prodajo. Zaenkrat bodo iz vrtnih rož izdelovali šopke, nabirali bodo tudi zelišča, sušili sadje z bližnjih dreves. Z izdelki bodo goste usmerjali na solčavske turistične in ekološke kmetije, ki se s tovrstno prodajo ukvarjajo v večjem obsegu. V prihodnje bi bila možna prodaja pridelkov s farovškega vrta na majhni tržnici, vendar je veliko odvisno od kupne moči.

Mislim, da tlele količina ne bo taka, da bi to lahko tk prodajali, pač pa bolj kot vzorc, da prodajamo tiste stvari, k jih od drugod s kmetij, recimo, dobimo /.../ kokr smo meli od lani izkušenj, smo ene trikrat najbrž šopke nardili za v Rinki za na mize pa z melise smo kuhali tist sok pa še par stvari smo uporabli /.../ Ja, zelišča lohko. Fajn je, če rečemo: Tle sok je pa naret s tistga vrta. Pejte si še v vrt pogledat. Mislim pa, da bol kot da bi sami naše stvari prodajal, je tole priložnost, da ljudi zmotiviraš, da kupijo kej tistih na kmetijah, da bi

kej tistih zelišč prdelali pa da še kakšno drugo reč se proda, suho sadje, če bo tlele gor tud sadno drevje. Sej tto še ne bo tok rodilo, samo suho sadje, tst ko majo certifikat pa lahko pa še kdo drug (sogovornik 2).

Vse si lahko privoščiš, dokler neki ne zaračunaš, a ne. Lahko že nekomu, ko mu vstopnino zaračunaš za neki pa na koncu daš ene vrečke z meliso al pa neki taga, da diši, da jim dodatno ne zaračunaš. Kar pa prodajaš, je pa vse podvrženo vsem pravilom trga, karkoli. Js sm prej govorila o ekologiji, ampak čim greš na trg, velja za vse enako pravilo, tud za tiste, ker niso dljih ekološki, a ne (sogovornica 1).

Koker jaz vidim zde j zaenkrat, je to, da se pač z vodenjem s skupinam pač kaže, da je za ogled /.../ Ja, drgač, lahk bi zelenjavo v Rinki prodajal, a ne, recimo, al pa ne vem, če bi mel dost zelenjave, na tržnici. Mislím, štante mamó, recimo. Dejansk do tega ni prišlo. Js mislim, da dejansk ni take kupne moči. Veš, ko so prireditve, pol je prodaja na štantih. So take luštne, s strehci /.../ Tud ob vrtu bi lahka, ja. S tem, da kupna moč je zlo mala, a ne. V bistvu domačini imajo vsi bolj ko ne svoje vrtove (sogovornica 3).

Sogovornica je izpostavila resnost in odgovornost do dela v farovškem vrtu. Resnično si želi, da bi vrt zaživel v vsej svoji vlogi, za kar pa bo potrebna delovna sila oz. nekdo, ki bo zanj in okolico redno skrbel.

Js se bojím, da pri ttih projektih pol zmerom ostane tk enga dela, da nobedn ni sposoben vzdržovat, a ne, da je to pol res všečno. Zato ker to je, v taki zasnovi, kot je vrt, to ogromno dela rabi in vidmo pol, kk je zmerom, da zmerom ljudi zmanjka za to. Če je človek neki lastnik, bo že poskrbu, da bo doma tisto kokr tok urejeno. Tkle, ko se je pa na tte službe treba zanašat, da je nekdo tam v službi pa to, pa samo, ko gremo mimo kritiziramo: Lej, tam plevel raste, puli ga pa nobeden (sogovornica 1).

Po mnenju sogovornice so zametki socialnega podjetništva na Solčavskem možni. Pri socialnem podjetju Farovski vrt se lahko problemi pojavijo predvsem pri zagotovitvi delovne sile, kar je v končni fazi povezano s plačilom delavca, ki bi skrbel za vrt. Najprej bi bilo potrebno pritegniti lokalne kmetije, po možnosti samooskrbne, ki bi svoj višek pridelkov prodajale na tržnici ob samem vrtu. Pomembna je dobra zgodba, ki bi ljudi motivirala in jim zagotovila, da bo sistem deloval. Tudi zgornji del župnišča bi se dalo urediti za bivalne namene.

Če bi pridobil kake vire financiranja. Za eno delovno mesto rabiš ti vsaj ene 12 jurjov oziroma za minimalka rabiš 9 pa pol. V končni fazi bi lahka več različnih stvari glede vrta povezal. Župnišče bi mogli dat v najem, pol bi pa zravn najema prišla skrb za okolico pa za vrt. To bi blo po moje kr zanimivo /.../ Lahk bi se vrt deval v najem tistim Solčavanom, ki nimajo zemlje, čeprav ma vsak bolj ko ne /.../ V Solčavi mamó en mejhen blok, ki niti ni blok. Vsi majo vrtove okol hiš. Okolje je tk specifično. Solčava mene še zmeri preseneča včas pa tu že dolgo živim /.../ Predvsem je problem trenutno pr delovni sili pa pr času, ki je namenjen za vrt, a ne. Pr hrani in vrtu bi lahko na kak način. To bi mogli eno zgodbico prvo naredit, da bi kmetje, kar majo višek, tja devali, prodajali. Js mislim, da bi lahka, da bi bil zlo dobr retorik pa bi mel podobno varjanto, ko jo ma tt holcer, a veš, da bi ti nardil učni vrt al pa kaj tajga, al pa kmetijo pa bi pol to prodajal še znanje zravno. Al pa bi vsi kmetje, ko majo višek, pripelali hrano pa prodajal. Važn je sistem, kako to deluje. Če mam js letos

100 kil koreja viška pa ne vem, ka bi z njemu pa ga dam tja pa mi ga prodajo. Pa če dobim 100 evrov, je pa 100 evrov (sogovornica 3).

Finančna sredstva so pol tud pogojena z delovni sili. Sadike al pa semena, to ni tak problem. 50 do 100 evrov na leto, odvisno, kk velkega maš. Če bi hotli nekih planinskih rož kupt pa nasadit, pol pa kr pride finančno. Planinske rože so ful drage. Za Solčavo je pa značilno blo tud včasih, da so meli planinske rože po vrtovih. Sam ljudje jih niso kupli, so šli v brege pa so jih nakopali. Sam zdej ne morš it gor, ko je vse zavarovano. Razn če plazovi vse prenesejo dol (sogovornica 3).

3.7. Revitalizacija farovškega vrta v Solčavi

V uvodu smo sektor socialnega podjetništva ocenili kot perspektivnega za Solčavsko, sploh glede vzpostavitve novih zelenih zaposlitev. Karba in sod. (2014) opozarjajo, da bo brezposelnost v Sloveniji težko zmanjšati z zaposlovanjem v starih sektorjih. Predlagajo strukturne spremembe v smeri krepitve lokalne ekonomije z ustvarjanjem zelenih delovnih mest. Socialna podjetja ponujajo poslovni model, ki vključuje finančne, socialne, kulturne in okoljske potrebe ter vire za razvoj trajnostnih dejavnosti. V nadaljevanju se osredotočamo na idejo implementacije modela socialnega podjetja na primeru farovškega vrta v Solčavi.

3.7.1. Opis farovškega vrta

Naši predniki so dobro vedeli, da v vrtu doživljamo enost s stvarstvom, pozdravimo duše in obnovimo radost do življenja. Starodavnim zamislim je sledil Carl G. Jung (v Komat 2014), ki je trdil, da bi moral imeti vsak svoj košček vrta, s čimer bi lahko ohranjal stik z zemljo in s tem tudi nečim globljim v sebi. Vrt in človekovo nezavedno imata mnogo skupnega.

V preteklosti je bila samooskrba osnova za preživetje in vrt je imel pri tem zelo pomembno vlogo. Bil je del vsake kmetije, najpogosteje je bil urejen v bližini hiše pravokotne oblike in s preprosto leseno ograjo, znotraj pa s potmi razdeljen na posamezne gredice. Na večjih in bogatejših kmečkih posestih so posnemali renesančno in baročno zasnovo, za katero sta značilna štiridelna delitev in osrednji krožni motiv ali kakšen okrasni element (rožni lok, vrtna uta).

V osrčju Solčave, tj. ob nekdanjem župnišču ali "farovžu" (tudi "farofu"), si lahko še danes ogledamo pravi kmečki vrt, ki ga domačini imenujejo farovski vrt (slika 10).

Slika 10: Farovski vrt v Solčavi v preurejanju

(Foto: M. Borovnik 2014)

Na franciscejskem katastru iz leta 1825 stavbe župnišča in vrta ne zaznamo (Ministrstvo za kulturo). Sklepamo lahko, da je vrt nastal po izgradnji stavbe župnišča, torej v drugi polovici 19. stoletja ali v začetku 20. stoletja.

Solčavski farovski vrt je oblikovan v duhu kmečkih vrtov, ki so formalno urejenost povzeli po ureditvi samostanskih vrtov. Kaže se v značilni pravokotni obliki, kjer so štiri simetrične grede med seboj ločene s potmi v obliki križa. V središču vrta je okrogla greda, zasajena z zelišči. V podobnih vrtovih se kot središčni motiv pojavlja tudi vodnjak, sončna ura ali manjše drevo. Vsak kmečki vrt je omejevala ograja, ki je preprečevala vstop živalim in zaustavljala sunke vetra iz okolice. Farovski vrt še danes obdaja ograja iz tradicionalnega visokogorskega macesna. Vhod na vrt je ob pročelju stavbe "farofa".

Kmečki vrtovi so bili namenjeni predvsem oskrbi z zelenjavo, zato so večji del vrta zajemale zelenjavne gredice, ob robu pa so zasadili okrasne rastline, zelišča in dišavnice. Ker ni točno znano, katere rastline so rastle na farovškem vrtu, smo poiskali še ohranjen vrt iz Robanovega kota ter naredili seznam zelenjadnic, zelišč in začimbnic, ki so jih tam gojili. To so rman, turska preobjeda, ajbiš, koper, kumina, arnika, pelin, pehtran, navadni repinec, hren, čebula, por, česen, drobnjak, oves, rdeča pesa, zelje. Domačini so k seznamu rastlin dodali še belo repo, kumare, buče, korenje, solato, visoki in nizki fižol, grah, peteršilj, redkvico, paradižnik, krompir, špinačo in rabarbaro, navadni slez, rožlin, zeleno, ognjič, kordabenedikta, janež, sončnico, veliki oman, sivko, luštrek, navadni lan, majaron, kamilico, meliso, poprovo meto, polaj, baziliko, mak, rožni koren, rožmarin, vinsko rutico, žajbelj, šetraj, navadni netresk, pegasti badelj, timijan, hermeliko. Ob kmečkem vrtu so lahko bile zasajene tudi slive ali/in hruške, črni ali/in rdeči ribez, kosmulje ter pušpan in mnoge okrasne rastline (npr. potonike, vrtnice).

3.7.2. Idejna zasnova farovškega vrta

Naš predlog je, da pri urejanju sledimo oblikovni zasnovi, kot jo je vrt že imel, in uporabimo zasaditev s tistimi rastlinskimi sortami, ki so omogočale preživetje prebivalcem Solčavskega v preteklosti. Zamisel o revitalizaciji farovškega vrta se je popolnoma vključila v obstoječe razvojne turistične in trajnostne vsebine, ki jih na Solčavskem izvajajo ali šele pripravljajo (Delovno gradivo 2014).

Krajinski arhitektki (Flis in Sušec 2014) sta za začetek revitalizacije farovškega vrta podali svojo idejno zasnovo (priloga B), ki se opira na zgodovino, naravne in družbene značilnosti izbranega območja, predvsem pa sledi značilnostim kmečkega vrta:

- Načrt ohranja prvotno strukturo vrta, torej križno zasnovo s središčnim motivom. S pravokotnimi potmi je celotna površina vrta deljena na več zasaditvenih segmentov. Vsak segment je namenjen določeni zasaditvi.
- Gorski les je izbran material za ograjo in pohodne površine v vrtu. Poti so oblikovane kot korita, narejene so iz manjših prečnih lesenih deščic. Izhodišče za leseno pohodno površino je tudi želja, da bi farovski vrt v prihodnje postal atrakcija za obiskovalce. Zemlja se ob preveliki obremenitvi, ki jo predstavlja hoja skupine ljudi po njej, zbije, po deževnih dneh pa nastaja blato, ki prav tako ni zaželeno. Deščice so nanizane ena zraven druge, zaradi svoje grobe obdelave pa preprečujejo drsenje v deževnih dneh. Koritasta oblika poti prestavi grede na nekoliko višji nivo. Dvignjene grede so primerne z vidika lažjega celoletnega obdelovanja vrta kot tudi opazovanja pridelka. V sredini vrta so deščice žarkasto razporejene, kar poudari središčni motiv. Tega predstavlja okrogla greda s hotelom za žuželke – votel štor ali hlod, ki ga obraščajo zelišča in dišavnice. Žuželke so ključne pri oprraševanju rastlin in so zato v takem okolju zelo zaželene. Cvetlične grede se razprostirajo vzdolž ograje po celotnem robu vrta in predstavljajo okrasni del vrta. Zasajene so predvsem s cvetnicami in dišavnicami. Zasaditev je gosta in pestra, in sicer z rastlinami, ki so vedno spremljale kmečke zelenjavne vrtove.
- Osrednji del gred je namenjen zelenjadnicam. Štiri enako velike grede so namenjene pestri zasaditvi zelenjave, ki so jo v preteklosti sadili na solčavskih kmečkih vrtovih. Večje dimenzije gred zahtevajo dodatne poti na gredah, ki omogočajo lažji in hkrati čistejši dostop do pridelka. Rešitev so neobdelane lesene deske, položene na sredino vsake od štirih zelenjavnih gred.
- Kmečke vrtove je ob vhodu velikokrat spremljal pušpan. Ta je v idejni zasnovi znanilec glavnega vstopa na vrt s tlakovanega dvorišča župnišča. V vrtovih so bile nepogrešljive tudi vrtnice (gartrože), ki so služile barvni predstavitvi vrta, zato so umeščene tudi v zasnovo farovškega vrta. Vrt je na zunanji strani ograje na zahodnem delu zasajen s cvetočimi grmovnicami, ki na severni strani preidejo v sadno grmičevje.
- Pot do stranskega vhoda pelje mimo manjšega sadovnjaka z avtohtonimi vrstami sadnih dreves. Ob vhodu se nahaja tudi kompostnik, ob katerem je prostor za buče, ki se ob kompostih rade razraščajo in so bile pri vseh kmečkih hišah na Solčavskem.
- Skalnjak je umeščen za župnišče, na brežino ceste. Tako ga je mogoče opazovati ob obisku župnišča kot tudi ob vzpenjanju k cerkvi in pokopališču.

3.7.3. Socialno podjetje Farovski vrt

Socialno podjetništvo odgovarja na premajhno vključenost (ranljivih skupin) na trg dela ter vključuje pomemben element družbene odgovornosti. Delovanje kot prioriteto poslovanja zajema doseganje pozitivnega socialnega učinka, ne pa dobičkonosnosti. Koristi tovrstnega poslovanja niso namenjene zgolj posamezniku, ampak družbi kot celoti:

- višja gospodarska rast,
- produktivnost,
- konkurenčnost,
- usmerjenost k družbenim ciljem,
- prispevek k družbi blagostanja, vključenosti in aktivnosti državljanov,
- krepitev sposobnosti reševanja lokalnih problemov,
- usmerjenost k inovativnosti, iskanju novih, boljših rešitev, ustvarjanju novih dobrin ter
- povezovanje zasebnega, javnega in nevladnega sektorja (Lužar in sod. 2005).

Pri nas sprejeti Zakon o socialnem podjetništvu (2011) predvideva možnost registracije dveh oblik socialnega podjetja. Socialno podjetje tipa A predvideva možnost pridobitve statusa pod pogojem trajnega opravljanja dejavnosti ter zaposlitve vsaj enega delavca v prvem letu poslovanja in najmanj dveh v nadaljnjih letih. Preko socialnega podjetja tipa A lahko občina spodbuja razvoj dejavnosti, pomembnih za lokalno in regionalno območje, kot so ohranjanje tradicionalnih obrti, spodbujanje tradicionalne kulinarike, ohranjanje naravne in kulturne dediščine, skrb za zelene površine in druge komunalne storitve (ravnanje z odpadki), oživljanje mestnih centrov in podeželskih skupnosti, socialno varstvene storitve, izobraževanje, rekreacija ipd. V Sloveniji predstavljajo B tip socialnega podjetja invalidska podjetja, v katerih so dejavnosti zelo različne. Pri tem mora biti zagotovljen določen odstotek težje zaposljivih oz. ranljivih skupin ljudi (najmanj tretjina). Še posebej je spodbujanje nastajanja takih podjetij pomembno v času, ko pride do propada večjega in pomembnejšega delodajalca (Strategija razvoja ... 2011).

Za razvoj socialnega podjetja mora lokalna skupnost v sodelovanju z resornimi ministrstvi in vladnimi službami načrtovati ukrepe za:

- pomoč pri ustanavljanju, financiranju in rasti socialnega podjetja,
- pomoč pri promociji, vzpostavljanju skupnega sistema trženja produktov,
- usposabljanje in izobraževanje odgovornih oseb ter
- podporo pri iniciativah za socialno podjetništvo in podporo pilotnim projektom (prav tam).

Država ima kot zakonodajalec možnost ustvarjanja pogojev, ki lahko za socialna podjetja pomenijo osnovno možnost izvajanja dejavnosti. Z ukrepi in olajšavami naj bi zagotavljala primerne spodbude ter omogočala, da je socialno podjetje na trgu konkurenčno z ostalimi podjetji. Občine lahko načrtujejo, financirajo in izvajajo politike razvoja socialnega podjetništva na območju občine oz. na ravni razvojne regije (ZsocP 2011, 31. člen). Z zagotavljanjem primerne infrastrukture lahko lokalna skupnost socialnim podjetjem olajša predvsem začetke delovanja ter obenem ustvarja široko podporno mrežo.

Temeljni motiv delovanja socialnega podjetja je neprofitnost. Delitev dobička in presežkov prihodkov ni dovoljena, razen izjemoma, a se še v tem primeru porazdeli med delavce. Delitev mora biti izvedena hkrati z delitvijo članom in upravi v skupnem deležu, ki ne sme presegati 20 % vsega ustvarjenega dobička ali presežka prihodka v določenem letu (ZsocP 2011, 11. člen).

Za financiranja kadrov iz osnovnih organizacijskih sistemov po principu normativov in subvencij v okviru možnosti zakonodaje (koordinator, strokovni delavec ali vodja programa oz. oskrbnik) je potrebno biti pozoren na enkratno razpisane projekte, ki lahko zagotovijo subvencije in investicije v človeške vire Evropskega socialnega sklada, programov pristopa vseživljenjskega učenja, politike po Programu ukrepov aktivne politike zaposlovanja, shem državnih pomoči (sheme za brezposelne), tistih, ki jih odobri država in tistih, ki jih potrди Evropska unija. Zaposlovanje in aktivno vključevanje uporabnikov, ki so težje zaposljive skupine, uporabnikov socialnih storitev ter dveh skupin ostalih ne vključenih na trg dela (ostali neinvalidi in delavci, konkurenčni na trgu dela) se lahko financira v skladu z obstoječo zakonodajo in to po različnih zakonskih podlagah, npr. invalidov v delo po Zakonu o rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, v nove oblike zaposlovanja v skladu z v Pravilniku opredeljenimi normativi in po zakonu možnimi subvencijami (Petek in sod.)

Za zaostala, razvojno nedinamična območja slovenskega podeželja pogosto iščemo rešitve in odgovore v merljivem, jasno vidnem stvarnem kapitalu (fizični, gospodarski, naravni). Pozabljamo, da je eden ključnih elementov za uspešen razvoj podeželja težje merljivi, nestvarni kapital (socialni, organizacijski, kulturni, delno človeški kapital). Socialni kapital označuje vključenost posameznika ali kolektivnih akterjev v družbene vezi in omrežja ter s tem omogoča razvoj posameznika in skupnosti, povečuje se občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti. V Zgornji Savinjski dolini je pri socialnem kapitalu opaziti določen napredek, ki pa je v izhodiščih še vedno precej nedorečen. Pomembno je, da prebivalci sami najprej prepoznajo, vrednotijo, aktivirajo in razvijajo obstoječe endogene (notranje) potencialne na lokalni ali regionalni ravni. Tako bodo krepili samozavest, podjetnost in socialni kapital (Potočnik Slavič 2010).

Za uspeh socialnega podjetja na trgu sta bistveni motiviranost in dobra poslovna ideja, njen potencial je potrebno predhodno preveriti, poiskati primere dobrih praks, narediti različne analize lokalnega okolja in upoštevati lokalno skupnost. Predvsem pa je za ustanovitev socialnega podjetja potrebno pregledati zakonodajo, postopek pridobitve statusa, pravilnik o poslovanju, pogoje delovanja, računovodske rešitve ... Za zagon je potrebno načrtovati sredstva (zunanjjo finančno podporo) in določene materialne storitve (prostori, shrambe, prevozno sredstvo ipd.). Realno ocenjevanje in načrtovanje je bistvenega pomena. Smiselna je tudi izdelava kakovostnega poslovnega načrta (realni prihodki in odhodki podjetja), ki je nekakšno varovalo pred morebitnim neuspehom. Poleg skrbi za zaposlene so potrebne dobre poslovne sposobnosti.

Namen revitalizacije farovškega vrta v Solčavi je med drugim sprožiti zametke socialnega podjetništva ali vsaj oblikovati začetni model za ustanovitev socialnega podjetja na Solčavskem. S predlogom revitalizacije vrta v prvi vrsti sledimo več družbenoekonomskim ciljem:

- ohranitev razvojno dejavne izjemne gorske krajine na trajnosten način,
- z zasaditvijo vrta bi obudili uporabo starih (morda avtohtonih) kulturnih rastlin tradicionalnega obdelovanja zemlje na Solčavskem,

- vključenost domačinov in širše javnosti (obiskovalcev), ki bi se z vrtom izobraževali za kvaliteten način življenja,
- možnost študentom in dijakom za izdelavo raziskovalnih in diplomskih nalog ter opravljanje praktičnega dela (namenjeno tudi dejavnostim predšolskih otrok in osnovnošolske mladine),
- ureditev vrta z izdelano poslovno usmeritvijo, ki lahko v nadaljevanju pomeni možnost zelenih zaposlitev.

Po besedah domačinke predstavlja farovski vrt tradicionalni kmečki vrt, ki bo temeljil na ekoloških principih, hkrati pa se bodo poskusile vnesti metode biodinamičnega vrtnarjenja. Domačini želijo farovski kmečki vrt preurediti z avtohtonimi materiali (les iz bližnjih gozdov, kamenje iz Savinje, slama iz bližnjih njiv) v ekološki vrt s certifikatom, s katerim bi pridobili večje zaupanje obiskovalcev o kvaliteti pridelkov z vrta ter domačine poučili o sodobnih pristopih ekološkega vrtnarjenja. Vrt bi obdelovali tudi s pomočjo šole in vrtca, s čimer bi mladim približali delo na vrtu.

Temeljno vodilo našega dela je ohranitev snovnega in nesnovnega bogastva solčavske kulturne krajine, kar ima v primeru izjemnih krajin toliko večji pomen. Izhajali smo iz obstoječega stanja osrednjega vaškega vrta, ki je bil na začetku raziskovanja le delno negovan in oskrbljen. Želeli smo mu dati podobo in pomen, ki ju zasluži (v prilogi C sta fotografiji urejenega in polno zasajenega farovškega vrta iz leta 2015). Prepoznali smo možnosti, da bi vrt zaživel svojo večfunkcionalnost. Z ureditvijo njegove in okoliške zasaditve ter obrvnega prostora lahko opravlja več sočasnih in popolnoma kompatibilnih (tudi trajnostnih) vlog:

- Estetsko (pejsažno) se ustrezno vključuje v prostorsko strukturo naselja.
- Predstavlja pretekli način življenja, ki je zahteval prehransko samopreskrbo prebivalcev Solčavskega.
- Kot razstavišče na prostem kakovostno vsebinsko dopolnjuje etnološko in druge naravoslovne zbirke Centra Rinke.
- Z interpretacijskimi tablami izobražuje in poučuje o značilnostih vrtov na Solčavskem.
- Nudi bogate priložnosti za izobraževalno delo in programe, namenjene različnim ciljnim skupinam (delavnice na prostem).
- Nudi možnost praktičnih izkušenj sonaravnega vrtnarjenja, h kateremu vedno bolj težimo.
- Možna je uporaba zelenih (rastlinskih) odpadkov.
- Zelišča, rože in nekatere ostale pridelke z vrta bodo predelovali in prodajali v Centru Rinke. Zelenjavo bo pridelala in uporabljala vaščanka za lastne potrebe.
- Pridelavo vzorčnih pridelkov farovškega vrta lahko obravnavamo kot nadaljnji potencial v zvezi z ohranjanjem slovenske knjižnice (avtohtonih ali vsaj starih sort) semen. S pripravo Semenske knjižnice bi dopolnili nacionalno bazo semen avtohtonih sort, ki jo hrani Kmetijski inštitut Slovenije in se obenem vključili med Varuhe semen – skrbnike biotske pestrosti kulturnih rastlin.
- Obstaja možnost majhne tržnice, postavljene tik ob vrtu, na kateri bi poleg živil in izdelkov iz vrta ponujali tudi sadje ali sadne izdelke iz bližnjega sadovnjaka ter tudi ostalih solčavskih kmetij. Izdelke različnih kmetij bi združili v "zeleno paketke ali zabožke". S tem bi jim omogočili promocijo in tudi boljše povezovanje.

- V župnišču je v povezavi z vrtom urejena razstava metuljev (na Solčavskem je več kot 1000 vrst metuljev) ter razstava fosilov in jam Zgodbe, zapisane v kamnu.
- Možna je ureditev majhne čajnice ali kuhinje v župnišču, kjer bi prodajali pecivo, sveže ali suho sadje ter čaj. Prav tako obstaja možnost ureditve zgornjega dela župnišča v bivalne prostore za obiskovalce Solčavskega (npr. hiša zelenega bivanja).
- S postavitvijo treh klopi je ob vrtu možna sprostitev ali miren počitek s pogledom na bližnje vrhove in gozd.
- Ob revitalizirani podobi ponuja vrt še neizrečene priložnosti za lokalni podjetniško-turistični razvoj, ki bi pomenil tudi nove zelene delovne možnosti.

V socialnem podjetju Farovski vrt bi se lahko zaposlovali:

- mladi brez izobrazbe na usposabljanju ali praksi za pridobitev poklica (npr. prodajalec, turistični vodnik),
- mladi iskalci prve zaposlitve do 25 let,
- starejši brezposelni,
- delavci invalidi z oceno delazmožnosti in s subvencijo,
- invalidi z oceno nezaposljivosti in upravičenosti vključevanja v programe socialnega vključevanja,
- delavci iz drugih težje zaposljivih ciljnih skupin – z delovnim razmerjem,
- strokovni delavci, mentorji, koordinatorji, ki nudijo usposabljanje in izobraževanje.

Za začetek bi oblikovali naslednja zelena delovna mesta, ki bi jih lahko združili ali dodatno razčlenili:

1. urejanje vrta, pridelava, tudi predelava ekoživil v ekoizdelke in poraba nekaj pridelkov za samooskrbo, priprava Semenske knjižnice, Varuhi semen,
2. izobraževanje, seminarji, delavnice in tečaji na prostem, vodenje obiskovalcev in promocija,
3. prodaja pridelkov/izdelkov, skrb za čajnico, organiziranje delavnic kuhanja ter
4. skrb za razstave in bivalne prostore (urejanje, namestitve).

Končni uporabniki rezultatov socialnega podjetja Farovski vrt so zelo raznovrstni: lokalno okolje, ranljive ciljne skupine, osebe z upadom delovnih sposobnosti kot zaposleni in osebe v programih usposabljanj, mladi brez zaposlitve ali formalne izobrazbe ali z nižjo stopnjo izobrazbe, učenci in dijaki, družine z otroki, starejši, ljubitelji ekologije in kulture, pridelovalci in predelovalci ekološke prehrane, tuji turisti, planinci, popotniki, izletniki.

Socialno podjetje Farovski vrt predstavlja hierarhična struktura možnih nadaljnjih aktivnosti oz. zelenih delovnih mest (preglednica 7). Prvi nivo predstavlja vodstvo (strokovni delavci, mentorji, koordinatorji), drugi nivo so osnovne enote delovanja ter tretji nivo aktivnosti socialnega vključevanja in učenja (npr. proizvodnja produktov in storitev, razne možnosti za zelena delovna mesta).

Preglednica 7: Organigram možne organiziranosti socialnega podjetja Farovski vrt

4. OBRAVNAVA HIPOTEZ

V tem poglavju obravnavamo dve glavni hipotezi, ki smo si ju zastavili v uvodu. Prva hipoteza se nanaša na teoretični in druga na empirični del:

1. V Sloveniji so zelena delovna mesta v porastu.

Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj, med zelena delovna mesta prišteva katerokoli dostojno delo, ki prispeva k ohranjanju ali obnavljanju kakovosti okolja, tj. ali v kmetijstvu, industriji, storitvenih sektorjih ali upravi. Tovrstna delovna mesta so produktivna, zagotavljajo ustrezne dohodke, varnost na delovnem mestu, spoštovanje pravic delavcev, socialno varstvo in socialni dialog (International Labour ... 2013, Karba in sod. 2014).

Za izbrana področja, ki zajemajo zelena delovna mesta, smo poiskali pretekle podatke. Ocenili smo, da je stanje prioriternih področij za zelena delovna mesta v Sloveniji obetajoče, predvsem na področju ekološkega kmetijstva, ravnanja z odpadki in obnovljivih virov energije (preglednica 8). Tudi na področju turizma so opazne pozitivne spremembe, vendar moramo pri tem poudariti, da smo v turizmu zajeli vsa delovna mesta in ne samo zelenih, kajti potencial neposrednih zelenih delovnih mest, ki izhaja iz ozelenitve turistične infrastrukture, je enak številu dejansko zaposlenih v sektorju. Zaradi neurejene in celo prekinjene gozdno-lesne verige slovenskega lesa ne izkoriščamo v zadostni meri. Slovenski les izvažamo, domača lesnopredelovalna panoga pa propada (Ministrstvo za kmetijstvo ... 2012). Kljub temu predstavlja gozdno-lesna veriga v prihodnje velik potencial za nova zelena delovna mesta. Sektor socialnega podjetništva je v Sloveniji razdrobljen po ostalih sektorjih, prav tako ni točnih statističnih podatkov. Možno je podati zgolj bolj ali manj kvalitativne ocene (Karba in sod. 2014).

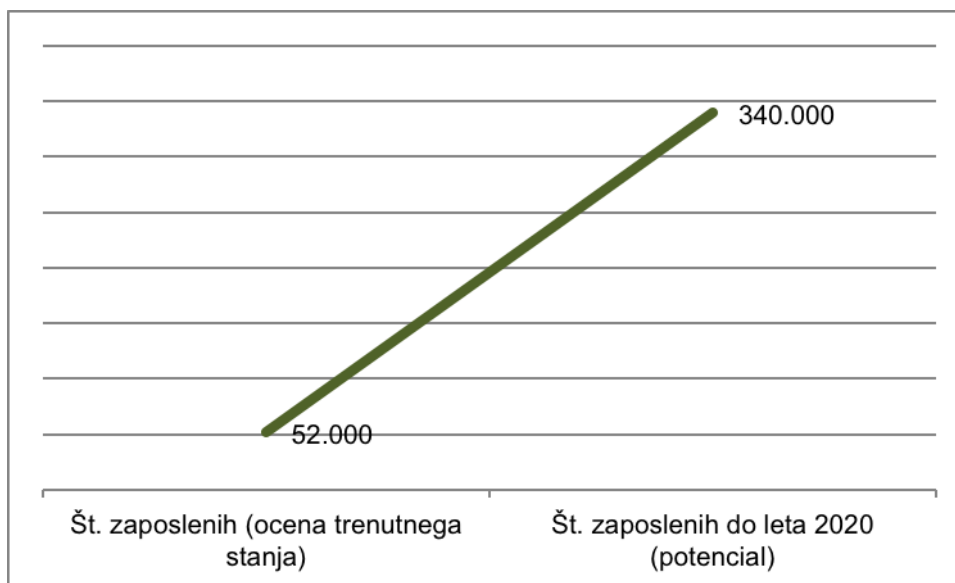
Preglednica 8: Stanje prioriternih področij za zelena delovna mesta v Sloveniji

Sektor	Pretekli podatki	Stanje po letu 2010
Ekološko kmetijstvo	<i>1876 ekoloških kmetij (vključno s kmetijami v preusmerjanju) leta 2006</i>	<i>3298 ekoloških kmetij leta 2014</i>
Gozdno-lesna veriga	<i>32.356 delovnih mest (gozdarstvo + lesnopredelovalna industrija) leta 2004</i>	<i>pribl. 21.000 delovnih mest leta 2012</i>
Turizem	<i>28.066 delovnih mest leta 1999</i>	<i>105.500 delovnih mest leta 2012</i>
Ravnanje z odpadki	<i>4600 delovnih mest leta 2010</i>	<i>4889 delovnih mest v letu 2012</i>
OVE	<i>1800 delovnih mest leta 2008</i>	<i>3600 delovnih mest leta 2011</i>

(Vir: Ministrstvo za kmetijstvo ... 2012a, 2015b, Statistični urad RS 2012, Vlada RS 2012, Karba in sod. 2014)

Zelena delovna mesta so zaradi naravnih danosti, dobrih možnosti uporabe obnovljivih virov energije in obrtniškega ter strokovno tehničnega znanja ena izmed razvojnih priložnosti Slovenije. Koncepti, kot so zeleno gospodarstvo, zelena delovna mesta, socialno podjetništvo, so že poznani in ponekod dobro uveljavljeni. Omenjali smo dejavnosti, ki obetajo največ zelenih zaposlitev. Do leta 2020 je razviden potencial za 260.000 delovnih mest iz ekološkega kmetijstva, učinkovite rabe naravnih virov, gozdno-lesne verige, proizvodnje energije iz obnovljivih virov, povečanja energetske učinkovitosti in trajnostnega turizma. Socialno podjetništvo kot presečno področje obeta 80.000 zelenih delovnih mest.

Nadaljnje naraščanje zelenih delovnih mest v Sloveniji je obetajoče (slika 11). Obstaja vrsta sektorjev in tehnologij, ki so že ali pa bi se še lahko vključili v zeleno rast ali "ozelenitev". To potrjuje našo hipotezo, vendar je ne moremo z gotovostjo potrditi, saj je prepoznavnost zelenega zaposlovanja trenutno premajhna. Marsikje še ni vzpostavljenega ustreznega podpornega okolja za širši razmah. Nemogoče je oceniti kvaliteto in kvantiteto že obstoječih in nastajajočih zelenih delovnih mest. S celovito analizo in primernim pristopom bi bilo najprej potrebno zagotoviti skupne statistične standarde za merjenje in razvrščanje zelenih delovnih mest. Potrebni bodo dobro načrtovanje, namenski politični ukrepi in ambiciozna zelena podjetja, predvsem pa bo treba okrepiti zavedanje, da prinašajo spremembe na poti v zeleno gospodarstvo vrsto sinergijskih učinkov.

Slika 11: Ocena trenutnega stanja in prihodnjega potenciala zelenih delovnih mest v Sloveniji (Vir: Karba in sod. 2014)

2. Razvoj Solčavskega temelji na strategiji zelenega gospodarstva in trajnostnih principih.

Raziskovali smo obstoječa in še (ne)prepoznana zelena delovna mesta na Solčavskem. Najpomembnejša gospodarska dejavnost je ekoturizem ali trajnostni turizem, ki skupaj z gozdarstvom in kmetijstvom (tudi ekološkim) predstavlja močno oporo ekonomski stabilnosti in socialni varnosti prebivalcev Solčavskega. Poleg zelenega turizma predstavljajo velik potencial za nova zelena delovna mesta predelava lesa, trženje izdelkov iz lesa ter volne in lokalna proizvodnja hrane. Možnosti za zelene zaposlitve so tudi na področju obnovljivih virov energije, ravnanja z odpadki, trajnostne mobilnosti in socialnega podjetništva (preglednica 9).

Preglednica 9: Zelena delovna mesta (ZDM) na Solčavskem

Sektor	ZDM	Priložnosti za Solčavsko
Trajnostni turizem	<p>Na kmetijah</p> <p>Kampi, hoteli, gostišča, apartmaji, planinske kočice</p> <p>Ponudba lokalne hrane</p> <p>Športne aktivnosti</p> <p>Wellness</p> <p>Lokalno vodenje, animacija, interpretacija dediščine</p> <p>Prireditve</p> <p>Dejavnost turističnih agencij, organizacija izletov</p>	<ul style="list-style-type: none"> - pridobivanje EU znaka za okolje za nastanitvene objekte - osveščanje o trajnosti, varstvu okolja in tradiciji - ohranjanje tradicije in kulturne dediščine - prenos tradicije na obiskovalce - organizacija rekreacije in športnih dejavnosti na primernih lokacijah (izven zavarovanih območij) - ponudba izven sezone - priložnost za dodatni zaslužek dijakov, študentov, upokojencev - oblikovanje nove ponudbe, ki temelji na trajnosti in promociji lokalnega okolja
Gozdno-lesna veriga	<p>Lesna pridelava</p> <p>Lokalna proizvodnja lesnih izdelkov</p> <p>Nabiranje, predelava in trženje gozdnih proizvodov</p> <p>Žagarstvo, mizarstvo, lesena gradnja, inovativno oblikovanje lesa</p> <p>Vzgoja in izobraževanje za sobivanje z naravo</p>	<ul style="list-style-type: none"> - trajnostna nega gozda - večji prirastek lesa za sečnjo v prihodnosti - delo v naravnem okolju - več dopolnilnih dejavnosti na kmetijah - nove poslovne priložnosti - trženje gozdno-lesnih proizvodov (pohištvo, spominki, drobni lesni izdelki) - pridobivanje in uporaba naravnih dobrin lokalnega izvora - novogradnje v stilu tradicionalnih - koriščenje lesnih ostankov za biomaso - osveščanje o trajnostnem gozdarjenju
Kmetijstvo	<p>Živinoreja</p> <p>Čebelarstvo</p> <p>Upravljanje planinskih pašnikov</p> <p>Kmetijsko svetovanje</p> <p>Lokalna proizvodnja hrane</p> <p>Agroturizem</p> <p>Ekološko kmetijstvo</p>	<ul style="list-style-type: none"> - povečanje obsega v skladu z okoljskimi omejitvami - širjenje pašništva na opuščene in zaraščene travnike - ohranjanje avtohtone jezersko-solčavske pasme ovac in polstenja - prenos specializiranih znanj na podeželje - specializacija kmetij za večji donos - vključitev v enotno blagovno znamko - večja usklajenost med posameznimi kmetijami - širjenje trenutne ponudbe - povečanje obsega ekoloških (turističnih) kmetij
OVE	<p>Hydroenergija</p> <p>Sončna energija</p>	<ul style="list-style-type: none"> - možnosti za male hidroelektrarne na Savinji in ostalih manjših potokih

	Vetrna energija Biomasa Trajnosten način transporta	- fotovoltaika in kolektorji na visokogorskih sončnih območjih - vetrne elektrarne na višjih nadmorskih območjih - poraba ostankov za biomaso (ogrevanje) - možnosti za pohodništvo in kolesarjenje - večja osveščenost domačinov in obiskovalcev o pomenu OVE
Ravnanje z odpadki	Ločevanje odpadkov Recikliranje Ponovna uporaba Kompostiranje	- izobraževalni vodeni ogledi - osveščanje domačinov in obiskovalcev - 3R (<i>reduce, reuse, recycle</i>) - raziskave in razvoj
Trajnostna mobilnost	Kolesarstvo Javni prevoz Energetsko varčna in učinkovita vožnja	- zadovoljevanje potreb po mobilnosti ob nižjih stroških in manjših stranskih učinkih (prevoz oseb in materiala) - zmanjšanje prometa, onesnaževanja zraka in okolja s hrupom, emisijami toplogrednih plinov - razvoj lokalnega gospodarstva - izboljšanje privlačnosti in kakovosti lokalnega okolja
Socialno podjetništvo	Lahko del vsake dejavnosti na Solčavskem ali kot samostojno socialno podjetje	- trajnostno vključevanje domačinov in obiskovalcev - nova zelena delovna mesta za mlade domačine in ostale brezposelne ali ranljive družbene skupine ljudi - nove podjetniško turistične priložnosti

(Vir: Delovno gradivo 2015)

Solčavsko je lep primer načrtovanja ukrepov integralne ekonomije na lokalni ravni. Mladi imajo v sklopu različnih projektov priložnost razvijati poslovne ideje in načrte ter si zagotoviti zeleno delovno mesto v domačem okolju, čeprav zatrjujejo, da so še vedno premalo upoštevani. Nova ali ozelenjena delovna mesta bodo dober razlog za zadrževanje mladih na Solčavskem. Menimo, da razvoj Solčavskega temelji na usklajeni razvojni viziji oz. strategiji zelenega gospodarstva in z njim povezanih trajnostnih principih. Postavljeno hipotezo potrjujemo, obenem pa opozarjamo, da je na Solčavskem še vedno premalo aktivnega pristopa, ki bi zagotovil večje povezovanje in ustvarjanje zelenih delovnih mest. Večina domačinov je mnenja, da bo Solčavsko ostalo v dosedanjem razvojnem obsegu, ne smemo pa pozabiti na tiste, ki menijo, da bo Solčavsko prepoznano po zelenih delovnih mestih. Pripravljeni so stopiti skupaj in korenito spremeniti stanje v lokalnem okolju.

2.1. Na Solčavskem največ zelenih delovnih mest zagotavljajo predelava lesa, izdelki iz volne in lokalna pridelava hrane.

Solčavske gorske kmetije so zelo aktivne. Ker ukvarjanje s kmetijstvom ne zadostuje za preživetje, je gozdarstvo pogosto primarni zaslužek. Anketirani solčavski kmetje vidijo največji potencial za odpiranje večjega števila novih delovnih mest v trajnostni uporabi lesa. Tudi med predlogi, ki so jih podali mladi domačini, je na prvem mestu zaposlovanje oz. ustvarjanje delovnih mest v lesni industriji. Zagovarjajo predelavo kvalitetnega gorskega lesa v različne uporabne polizdelke in izdelke, obenem pa se večina lesa proda nepredelanega, tj. v obliki hlodov in posledično brez dodane vrednosti. Še vedno je premalo predelovalcev

končnih izdelkov višjega cenovnega razreda. Lastnike gozdov in predelovalce lesa bo v prihodnje potrebno izobraževati za boljšo izkoriščenost naravnega vira.

Ovčjereja dobiva na pomenu zaradi polstenja. Kvalitetna volna, ki jo pridobijo iz avtohtone jezersko-solčavske pasme ovac, je posebej prilagojena razmeram okolja. Proizvodnja hrane in ostalih živil je zaradi dolge zime, nadmorske višine in podnebni značilnosti nizka. Solčavani so mnenja, da možnosti za lokalno samooskrbo in trženje produktov niso dobro izkoriščene. Največ možnosti za registrirane dejavnosti pripisujejo pridelavi in predelavi vrtnin ter sadja, vendar na celotnem območju Zgornje Savinjske doline ni intenzivne pridelave zelenjave ali sadja. Kmetje pridelujejo zgoj za samooskrbo, obenem pa večini ostaja kvaliteten višek pridelkov, ki bi jih lahko tržili.

Predelava lesa, izdelki iz volne in lokalna pridelava hrane predstavljajo na Solčavskem možnost dodatnega dohodka in novih zelenih delovnih mest. Hipotezo potrjujemo, vendar se zavedamo, da bo potrebno večje osveščanje, izobraževanje in usposabljanje, organiziranje delavnic s predstavitvami že obstoječih uspešnih slovenskih in tujih primerov, spodbujanje ljudi o prednostih lokalnih izdelkov, predvsem pa povezovanje in sodelovanje kmetij. Solčavski kmetje so pripravljeni odpreti turistične dejavnosti, če bi bila sprejeta pobuda za oblikovanje celovite ponudbe, ki bi povezovala več solčavskih kmetij v skupni turistični produkt.

2.2. Sektor socialnega podjetništva je na Solčavskem perspektiven glede vzpostavljanja novih zelenih in trajnih delovnih mest ter glede razvojnih produktov, ki prispevajo h kvaliteti bivanja v lokalnem okolju.

Na Solčavskem so na področju socialnega podjetništva in z njim povezane zelene zaposlitve odprte možnosti, čeprav anketirani Solčavani v večini menijo, da bodo za razvoj socialnega podjetništva potrebovali še precej časa. Izpostavili smo konkreten primer možnega socialnega podjetja, ki se navezuje na življenje in delo prebivalcev Solčavskega. Izoblikovali smo smernice za prvo pravo socialno podjetje na Solčavskem, in sicer na primeru farovškega vrta v središču Solčave. S terensko raziskavo in opravljanjem intervjujev smo spoznali, da je našo idejo v prihodnje možno izvesti ob dodatni strokovni pomoči. Postavljeno hipotezo kljub začetnemu nepoznavanju pomena in prednostih socialnega podjetja s strani domačinov potrjujemo. Menimo, da je na območju Solčavskega možno načrtovanje razvojne strategije za trajnostno in zeleno zaposlovanje človeških virov na področju socialnega podjetništva. K temu dodatno prispeva majhnost skupnosti, raznolika in kakovostna ponudba ter mirno, varno in zeleno delovno okolje.

Postavljeni hipotezi smo v teoretskem in empiričnem delu dobro obravnavali ter z izbranimi metodološkimi pristopi dosegli osnovni namen magistrske naloge. Ponudili smo interpretacijo poglobljenega poznavanja različnih vidikov in značilnosti raziskovanega območja ter z vsebinsko ustreznimi odgovori na raziskovane hipoteze uresničili glavni cilj naloge.

5. SKLEP

Sodobna družba je na začetku prehoda iz kapitalistične družbe proti novemu sistemu, za katerega ne moremo natančno vedeti, kakšen bo. Wallerstein (1999) je eden izmed tistih znanstvenikov, ki daje upanje, poudarja pa tudi odgovornost slehernega posameznika, ko pravi, da bo svet leta 2050 takšen, kakršnega bomo ustvarili sami. Prosto pot daje človekovi spretnosti, predanosti in moralni presoji, obenem pa opozarja, da bo to obdobje strašnih političnih bojov. Ekosocialistična Slovenija bi lahko bila rezultat demokratičnega ekološkega socializma, trajnostnega sonaravnega gospodarskega razvoja, visoke kakovosti življenja, medgeneracijsko in medvrstno odgovornega materialnega standarda za vse prebivalce v vseh slovenskih pokrajinah zaradi številnih prednosti domačih potencialov (Plut 2014a). Drenovec (2013) pravi, da so pomembne investicije v trajnostno rabo sonaravnih virov Slovenije, ki naj bi po njegovem mnenju zagotavljala več deset tisoč delovnih mest (od 50.000 do 60.000 – največ predelava lesa in prehranska samooskrba). Slovenija je bogata z gozdom, vodnimi viri, naravnimi in kulturnimi krajinami ter biološko raznovrstnostjo. Ima ugodno geografsko in podnebno lego ter zato velik potencial na področju naravnih in drugih virov. Za prehod v zeleno gospodarstvo in ustvarjanje zelenih delovnih mest bo potrebno družbo spreminjati iz najglobljih temeljev – od spodaj navzgor. Na vseh ravneh bo potrebno globoko strukturno spreminjanje. Ključne bodo investicije v ljudi, na prvem mestu so predvsem mladi.

Odmaknjeno in razvojno dejavno gorsko območje Solčavsko smo obravnavali kot priložnost za ustvarjanje zelenih delovnih mest. V ospredje smo postavili solčavske kmete kot pomembne upravljavce obdelovanja krajine. Z življenjem na gorskih kmetijah in s preizkušenim tradicionalnim načinom kmetovanja prispevajo k varovanju lokalne in globalne ekološke stabilnosti, ki jo ogrožajo pretirana poraba, pritisk na koriščenje naravnih virov in obseg ekoloških posledic. Varovanje narave je njihov primarni cilj, vendar je dolgoročno hkrati tudi varovanje človeka, ki živi v naravi in od nje. Trudijo se vzdrževati strukturalno-funkcionalne lastnosti gorske krajine, s tem pa si zagotavljajo tudi lastno trajno eksistenco.

Koncept socialnega podjetništva vključuje različnost, daje mnogotere možnosti in priložnosti. Obravnavan model socialnega podjetja Farovski vrt je dobro strukturiran, izvedljiv in lahko postane v praksi zelo uspešen. Farovski vrt kot možno obliko socialnega podjetja smo do sedaj raziskali samo v okviru študija oz. magistrske naloge, za dejansko izvedbo pa bodo v prihodnje potrebne dodatne strokovne usmeritve. Naš model služi kot začetna idejna zasnova, ki se lahko razvija dalje. Glavni cilj je razvoj in zagon modela podeželskega socialnega podjetništva oz. izdelava študije primera izobraževalne ekonomije na podeželju.

S farovškim vrtom kot socialnim podjetjem bi vpeljali nove priložnosti in oblike zelenega zaposlovanja v domačem okolju. Obenem bi spodbujali inovativne pristope poslovanja z ozirom na preteklo izročilo Solčavskega. Prispevali bi k lokalnemu razvoju, vključno z razvojem in pozitivitvijo podeželja ter dejavnostmi, povezane s kmetijstvom. Podpirali bi socialno vključenost mladih in ostalih brezposelnih ali težje zaposljivih skupin ljudi ter pristop k vseživljenjskemu učenju. Pri načrtovanju socialnega podjetja je bistvenega pomena izdelava kakovostnega poslovnega načrta. Potrebno se je zavedati prednosti, slabosti, vseh nadaljnjih priložnosti in tudi nevarnosti, zato za konec dodajamo swot analizo (preglednica 10).

Preglednica 10: SWOT analiza socialnega podjetja Farovski vrt v Solčavi

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - udejanjenje in širjenje ideje o zeleni ekonomiji na lokalni ravni, ki jo zaznamujejo specifični razvojni pogoji (naravna in kulturna dediščina) - prispevek k trajnostnemu in gospodarskemu razvoju Solčavskega - ohranjanje tradicionalnih znanj (raba prostora, obdelovanje vrtov na Solčavskem), veščin in obrti, značilnih za regijo, z nastavki za trženje in ustvarjanje zelenih delovnih mest - upoštevanje režima varovanja in ohranjanja narave kot razvojne priložnosti - opozarjanje na cilje nizkoogljične družbe - majhnost in fleksibilnost skupnosti - večfunkcionalna vloga farovškega vrta - raznolika in kakovostna ponudba - specifično usmerjena promocija - mirno, varno in zeleno delovno okolje - doseganje pozitivnega socialnega učinka - kvaliteten višek sadja in zelenjave solčavskih kmetij - vseživljenjsko učenje 	<ul style="list-style-type: none"> - birokracija pri ustanovitvi socialnega podjetja - šibka zagotovitev finančnih sredstev - pomanjkljiva infrastruktura - zakonodajne omejitve (pogoji za urejanje bivalnega prostora, kuhinje ali čajnice) - malo zaposlitvenih možnosti zaradi majhnosti socialnega podjetja - šibka promocija in povezovanje Solčavanov - slabo trženje ekoizdelkov - slab obisk izven sezone - pomanjkljivo organizirano usmerjanje turistov k farovškemu vrtu - malo pozitivnega mišljenja in ustvarjalnega druženja - šibka podjetniška iniciativa - opuščena vas z neugodno starostno strukturo prebivalcev - problem parkirišč
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> - prvo socialno podjetje na Solčavskem - načrtovanje razvojne strategije za trajnostno in zeleno zaposlovanje človeških virov na območju Solčavskega - oživitve vasi z novimi delovnimi mesti za mlade domačine, ki bi upravljali in tržili izjemne naravne vrednote lokalnega in državnega pomena - zaposlitve za ostale brezposelne in ranljive družbene skupine ljudi - nadaljnje lokalno podjetniško turistične usmeritve - povpraševanje po avtohtonih in kakovostnih pridelkih/izdelkih ter "zelenih" prenočiščih - povpraševanje novih ciljnih skupin ter širjenje turistične sezone čez vse leto - majhnost skupnosti omogoča lažje in uspešno povezovanje ter skupni nastop domačinov - možnosti medregionalnega ali mednarodnega povezovanja - porast spletnega informiranja in trženja 	<ul style="list-style-type: none"> - neaktivno osveščanje ali promocija - premalo aktivnega pristopa k povezanosti in trženju ponudbe - odziv prebivalcev Solčavskega na vnos novih vzorcev poslovanja - razumevanje trajnostnega vidika razvoja in socialnega podjetništva kot oviro za gospodarski napredek - premajhna pomoč pri ustanavljanju, financiranju in rasti socialnega podjetja - postopno zmanjšanje inovativnih pristopov poslovanja - množičnost obiska (nenadzorovanost) in vpliv na okolje farovškega vrta - konkurenca podobnih, že uveljavljenih primerov

6. POVZETEK

Teoretski del magistrskega dela je temeljil na kvantitativni metodi dela, natančneje na analizi virov in literature ter analizi statističnih podatkov. Osredotočili smo se na vzpon zelenega gospodarstva. Omenili smo zeleno politiko, ki se je začela oblikovati v zahodnih državah v 70-ih letih 20. stoletja, toda njeni pravi začetki segajo v obdobje razsvetljenstva. Kot glavni razlog za "zelena" srečanja na mednarodni ravni smo navedli racionalno reflektivnost, ki se je pojavila kot posledica družbene zaznave okoljskih in industrijskih tveganj. Predvsem s konceptom trajnostnega razvoja so javno in znanstveno potrdili okoljske probleme. Sledila je razprava o modri ekonomiji in biogospodarstvu, ki spodbujata zelena delovna mesta. Nova družbenoekološka gibanja obljublajo stabilno gospodarstvo in podjetništvo, zeleno zaposlovanje, močan socialni sistem, zadostno prehransko, vodno in energetsko samooskrbo ter zaščito ekosistemske raznovrstnosti.

V empiričnem delu je bila uporabljena kvalitativna metoda dela, in sicer terenska raziskava (metoda opazovanja in metoda poglobljenega intervjuja). Solčavsko smo obravnavali kot odmaknjeno in razvojno dejavno gorsko območje, ki predstavlja lep primer trajnostnega razvoja. V težko dostopnih dolinah sredi visokih gora je samooskrba že od nekdaj osnova za preživetje. Specifični naravni pogoji so pripomogli k neokrnjenosti treh dolin: Robanov kot, Logarska dolina in Matkov kot. Naravnim pogojem se je človek prilagodil s svojim načinom življenja in dejavnostmi, predvsem kmetovanjem in rabo gozda. Solčavske kmetije sodijo med največje v alpskem prostoru, so ekonomsko in gospodarsko stabilne in vitalne ter imajo v večini zagotovljeno nasledstvo.

Solčavsko smo obravnavali kot območje za ustvarjanje zelenih delovnih mest na področju trajnostnega turizma, ekološkega kmetijstva in sonaravnega gozdarstva. Poleg zelenega turizma predstavljajo velik potencial za nova zelena delovna mesta predelava lesa, trženje izdelkov iz lesa ter volne in lokalna proizvodnja hrane. Možnosti za zelene zaposlitve so tudi na področju obnovljivih virov energije, ravnanja z odpadki, trajnostne mobilnosti in socialnega podjetništva. Odmaknjeno Solčavskega je v preteklosti pomenila razvojni zaostanek, danes pa se kaže v pristnosti, ohranjeni tradiciji in nedotaknjem naravnem okolju. Solčavani se do svojega okolja že od nekdaj vedejo trajnostno, še vedno pa je premalo pozitivnega mišljenja, ustvarjalnega druženja in povezovanja turističnih ponudnikov.

Na Solčavskem je veliko možnosti za dodatni vir dohodka in nova ali vsaj ozelenjena delovna mesta. Socialno podjetništvo obeta zelene zaposlitve, vendar je to področje na Solčavskem trenutno še dokaj nepoznano. Izpostavljeni model socialnega podjetja Farovski vrt je dobro strukturiran, izvedljiv in lahko postane v praksi zelo uspešen. Temeljno vodilo našega raziskovalnega dela je bilo ohranitev snovnega in nesnovnega bogastva solčavske kulturne krajine, kar ima v primeru izjemnih krajin toliko večji pomen. S socialnim podjetjem Farovski vrt bi udeležili ideje o zeleni ekonomiji ter prispevali k trajnostnemu razvoju Solčavskega. Prepoznali smo možnosti, da bi vrt zaživel svojo večfunkcionalnost in postal prvo socialno podjetje na Solčavskem, ki bi zagotovilo zelene zaposlitve in nadaljnje lokalno podjetniško turistične usmeritve. Za ustanovitev socialnega podjetja Farovski vrt bo potrebno pregledati zakonodajo, zagotoviti finančna sredstva, urediti infrastrukturo, aktivno osveščati in povezovati solčavske kmetije, izboljšati trženje in pritegniti mlade ter ostale brezposelne.

7. SUMMARY

The theoretical part of the master thesis was based on quantitative method works, specifically the analysis of sources and literature and statistics. We focused on the rise of the green economy. We mentioned a green policy, which began to form in the Western countries in the 70`s of the 20th century, but its real origins date back to the period of the Enlightenment. The main reason for “green” meetings at the international level we cited rational reflection, which occurred as a result of societal perceptions of environmental and industrial risks. In particular, with the concept of sustainable development they publicly and scientifically validated environmental problems. Below was a discussion of the blue economy and the bio-economy, which promote green jobs. New socialecological movements are promising stable economy and entrepreneurship, green employment, strong social systems, adequate food, water and energy self-sufficiency and the protection of ecosystem diversity.

The empirical part was based on qualitative method of working through field research (the method of observation and method of in-depth interview). Solčavsko was considered as a remote and development active mountain area, which presents fine example of sustainable development. In hardly accessible valleys in the middle of high mountains sustainable agriculture has always been the basis for survival. The specific natural conditions have contributed to the integrity of three valleys: Robanov kot, Logarska dolina and Matkov kot. Man has adapted natural conditions with his lifestyle and activities, especially farming and use of forests. Farms of Solčavsko are among the largest in the Alpine region, economically stable and vital, most of them have assured successor.

Solčavsko was seen as an area for creating green jobs through sustainable tourism, organic farming and sustainable forestry. In addition to green tourism a large potential for creating green jobs represents wood processing, marketing of wood and wool products and local food production. The potentials for green jobs are also in the field of renewable energy, waste management, sustainable mobility and social entrepreneurship. In the past the remoteness of Solčavsko meant the development gap, but today is reflected in the authenticity, preserved tradition and protected natural surroundings. Environmental behavior has always been sustainable among the population of Solčavsko, but still there is not enough positive thinking, creative socializing and networking of tourism providers.

Solčavsko has lots of options for additional sources of income and new or at least greener jobs. Social entrepreneurship promises green jobs, but this area is currently still quite unknown in Solčavsko. Highlighted model social enterprise Farovski vrt is well structured, achievable and may become in practice very successful. The guiding principle of our research was to preserve the material and immaterial wealth of cultural landscape of Solčavsko, which is of great importance in the case of exceptional landscapes. The social enterprise Farovski vrt would give effect to the idea of green economy and contribute to the sustainable development of Solčavsko. We identified opportunities to its multifunctionality and the establishment of first social enterprise in Solčavsko that would ensure green jobs and further local business tourism policies. For the establishment of social enterprise Farovski vrt will be need to review legislation, ensure financial resources, arrange the infrastructure, actively raise awareness and connect farms of Solčavsko, improve marketing and engage young people and other unemployed.

8. SEZNAM LITERATURE IN VIROV

1. Allen, C. (2012). *A guidebook to the Green Economy. Issue 3: exploring green economy policies and international experience with national strategies*. UNDESA, Division for Sustainable Development, 64 str.
2. Anko, B., Anteric, M., Clarke, R., Koščak, M., Lenar, A., Mitchell, I. (2007). *Študija o Solčavskem: Poročilo o skupnem terenskem delu Univerze v Ljubljani in Univerze v Londonu 1932-2007*. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, University of London, Centre for European Protected Area Research, 119 str.
3. Aretsen, M., Bellekom, S. (2014). Power to the people: local energy initiatives as seedbeds of innovation? *Energy, Sustainability and Society* 2014, 4:2.
4. Barbič, A. (2005). *Izzivi in priložnosti podeželja*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 343 str.
5. Beck, U. (2001). *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana, Krtina, 364 str.
6. Beck, U. (2003). *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana, Krtina, 213 str.
7. Bogdan, A., Istudor, N., Gruia, R., Toba, G. F., Bulz, N., Gaf-Deac, I., Chelmu, S., Gavan, C., Prica, I., Paşalău, C. (2014). New holistic approach of bioeconomics and ecoeconomics theories, practical bridging from the green economy to blue economy, trough new integrated and innovative paradigm about "bio-eco-geo-economy". *Procedia Economics and Finance*, 8 (2014), str. 83-90.
8. Borovnik, M. (2014). Foto: Središče Solčave, Farovski vrt v Solčavi v preurejanju.
9. Bowen, A., Kuralbayeva, K. 2015: Looking for green jobs: the impact of green growth on employment. Medmrežje: http://www.lse.ac.uk/GranthamInstitute/wp-content/uploads/2015/03/Looking-for-green-jobs_the-impact-of-green-growth-on-employment.pdf (15.04.2015).
10. Delovno gradivo. (2014). *E-CLIC - CLIC Completion For Landscapes//CLIC natečaj za krajine*. Visoka šola za varstvo okolja Velenje.
11. Delovno gradivo. (2015). *Načrtovanje zelenih delovnih mest in izjemne krajine*. Visoka šola za varstvo okolja Velenje.

12. Drenovec, F. (2013). *Kolaps elite: iskanje normalnosti in naprednosti v majhni evropski državi*. Ljubljana, Založba/*cf, 234 str.
13. Drevenšek, M. (2002). O socioloških izhodiščih okoljskih odnosov z javnostmi. *Teorija in praksa: družboslovna revija*. Ljubljana, 39, št. 5, str. 827-838.
14. European Commission. 2012: Commission staff working document: Accompanying the document: Communication on Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe. Medmrežje: http://ec.europa.eu/research/bioeconomy/pdf/201202_commission_staff_working.pdf (14.11.2014).
15. European Green Party. Bündnis 90/Die Grünen. Medmrežje: <http://europeangreens.eu/parties/b%C3%BCndnis-90die-gr%C3%BCnen> (20.11.2014).
16. Evropska komisija. Cilji strategije Evropa 2020. Medmrežje: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_sl.htm (25.11.2014).
17. Evropska komisija. 2010: Sporočilo Komisije: Evropa 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. Medmrežje: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf (25.11.2014).
18. Flis, K., Sušec, L. (2014). *Idejna zasnova farovškega vrta*. Delovno gradivo 2014.
19. Global Greens. Looking backwards and forwards. Medmrežje: <http://www.globalgreens.org/news/looking-backwards-and-forwards> (23.11.2014).
20. Hannigan, J. A. (2005). *Environmental sociology: a social constructionist perspective*. London, New York, Routledge, 236 str.
21. Hannigan, J. A. (2006). *Environmental sociology: second edition*. London, New York, Routledge, 194 str.
22. Hribar, M., Šmid Hribar, M., Erhartič, B. (2011). Premislek o razvoju in zavarovanih območjih. V: *Regionalni razvoj 3: Razvoj zavarovanih območij v Sloveniji*. Ljubljana, Založba ZRC, str. 11-23.
23. Hughes, G. 2011: The myth of green jobs. Medmrežje: http://www.thegwppf.org/images/stories/gwppf-reports/hughes-green_jobs.pdf (26.11.2014).

24. International Labour Conference. 2013: Sustainable development, decent work and green jobs. Medmrežje: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_207370.pdf (25.11.2014).
25. Javna agencija RS za energijo. Register deklaracij za proizvodne naprave električne energije iz obnovljivih virov in soproizvodnje z visokim izkoristkom. Medmrežje: <http://www.agen-rs.si/porocila/RegisterDeklaracij.aspx#technology12> (15.01.2015).
26. Jeraj, J. (1933). *Naša vas: oris vede o vasi*. Ljubljana, Slovenska šolska matica, 207 str.
27. Jordan, R. 2010: Bioekonomija – nov koncept in priložnost za Evropo. Medmrežje: <http://www.romanajordan.si/bioekonomija-nov-koncept-in-priloznost-za-evropo> (15.11.2014).
28. Karba, R., Sonnenschein, J., Milošević, G., Rantaša, B., Slabe, A., Vovk, M., Žnidaršič, B. 2014: Zelena delovna mesta: Stanje, potenciali, dobre prakse. Medmrežje: http://www.zelenadelovnamesta.si/upload/Zelena_delovna_mesta_analiza.pdf (06.09.2014).
29. King-chi Chan, C., Ching Lam, M. 2012: The reality and challenges of green jobs in China: An exploration. Medmrežje: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/publication/wcms_207887.pdf (26.11.2014).
30. Kirn, A. (1992). *Ekološka (okoljska) etika*. Maribor, Aram, 43 str.
31. Kirn, A. (2011). Heidegger in naraščajoča sodobna družbeno–ekološka kriza. *Teorija in praksa: družboslovna revija*. Ljubljana, 48, jubilejna št. (okt. 2011), str. 1095-1137.
32. Kirn, A. (2012). *Družbenoekološki obrat ali propad*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 239 str.
33. Komat, A. 2014: Vrtovi življenja. Medmrežje: <http://www.publishwall.si/anton.komat/post/98521/vrtovi-zivljenja> (20.01.2015).
34. Kos, D. (1997). Refleks(iv)no dojetanje ne-varnosti. *Časopis za kritiko znanosti*. Ljubljana, 25, št. 183, str. 93-106.
35. Kos, D. (2011). Narava, modernost, urbanost. *Teorija in praksa: družboslovna revija*. Ljubljana, 48, jubilejna št. (okt. 2011), str. 1156-1166.
36. Kovač, B. 2009: Alternativa. Medmrežje: <http://www.mladina.si/tehdnik/200941/alternativa> (13.12.2014).

37. Kovač, Z. (2010). Smo po dvajsetletnem prehodu iz enega enoumja v drugo sposobni preseči obstoječi model razvoja v Sloveniji. V: *Strokovno tematska konferenca Socialno podjetništvo – izzivi in perspektive*. Murska Sobota, Pribinovina, str. 8-13.
38. Kramar, N. (2013). *Zasnova tematske turistične poti v občini Solčava*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
39. Latouche, S. (2009). *Preživeti razvoj*. Ljubljana, Založba/*cf, 116 str.
40. Lenar, A. (2013). Solčavsko, primer upravljanja lokalne skupnosti s krajinskim parkom. V: *Znamenje trajnosti*. Ljubljana, Andrigoški center Slovenije, str. 123-128.
41. Lessem, R., Schieffer, A. 2012: Integral Economics: Releasing the Economic Genius of Your Society. Medmrežje: http://www.gowerpublishing.com/default.aspx?page=637&calcTitle=1&title_id=9399&editon_id=24583 (05.02.2015).
42. Lešnik Štuhec, T., Slapnik, M., Firšt, J., Knez, D. (2011). *Strategija trajnostnega razvoja turističnega območja Solčavsko 2011-2015: Analiza TO Solčavsko 2010*. Solčava, Občina Solčava, Šentilj, Provital d.o.o.
43. Logarska dolina. Medmrežje: <http://www.logarska-dolina.si/index.php?id=120> (05.01.2015).
44. Lukšič, A. (1999). *Rizična tehnologija: izziv demokraciji: k politični ekologiji*. Ljubljana, Študentska organizacija Univerze v Ljubljani: Inštitut za ekologijo, 335 str.
45. Lužar, D., Gavez, S., Hazl, V., Marošek, J., Zagorc, St., Zagorc, Si., Gorjanc, M., Kovač, Z., Branco, D. (2005). *Študija obstoječega stanja na področju socialne ekonomije v Sloveniji*. Ljubljana, Javna agencija RS za podjetništvo in tuje investicije.
46. Malnar, B. (2002). Ekološke orientacije – trajne vrednote ali prehodni preplahi? *Družboslovne razprave*. Ljubljana, 18, št. 39, str. 11-34.
47. Martell, L. 1994: Ecology and Society. Medmrežje: <http://www.sussex.ac.uk/Users/ssfa2/greenmovement.pdf> (20.11.2014).
48. Meadows, D. H., Club of Rome. (1972). *The limits to growth: a report for the Club of Rome's Project on the predicament of mankind*. New York, New American Library, 207 str.
49. Meadows, D. H., Randers, J., Meadows, D. L. (2004). *The limits to growth: the 30-year update*. Chelsea Green, White River Junction, 338 str.

50. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. 2016: Evidenca socialnih podjetij. Medmrežje: http://www.mgrt.gov.si/si/delovna_podrocja/regionalni_razvoj/socialno_podjetnistvo/evidenca_so_p/ (26.02.2016).
51. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. 2012: Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020. "Les je lep". Medmrežje: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/3_Les_je_lep_naslovnica_kazalo_novo_pdf.pdf (22.07.2015).
52. Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. 2013: Slovenija in zeleno gospodarstvo. Medmrežje: http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/svo/58seja_izhodisca.pdf (06.09.2014).
53. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 2014. Register dopolnilnih dejavnosti na kmetiji.
54. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 2015: Analiza stanja ekološkega kmetovanja. Medmrežje: http://www.mkgp.gov.si/si/delovna_podrocja/kmetijstvo/ekolosko_kmetovanje/analiza_stanja_ekoloskega_kmetovanja/ (22.07.2015).
55. Ministrstvo za kulturo. Arhiv Republike Slovenije. Medmrežje: <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=217906> (15.01.2015).
56. Mol, A. P. J., Spaargaren, G. (1994). Konec narave – narava v okolju reflektivne moderne. *Časopis za kritiko znanosti*. Ljubljana, 22, št. 168/169, str. 199-218.
57. Občina Solčava. Solčavsko. Medmrežje: <http://www.solcava.si/prikazi.php?pid=53> (05.01.2015).
58. Ošlaj, B. (2000). *Človek in narava*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče, 261 str.
59. Paradigm Publications. The Blue Economy: 10 Years, 100 Innovations, 100 Million Jobs. Medmrežje: <http://www.paradigm-pubs.com/catalog/detail/blueco> (14.11.2014).
60. Pauli, G. A. (2010). *The blue economy: 10 years, 100 innovations, 100 million jobs: report to the Club of Rome*. Taos (New Mexico), Paradigm Publications, 308 str.

61. Petek, S., Lujić, A., Maher, N: Strateški načrt: izobraževanje za zagon in delo v okviru socialnega podjetništva – ekonomije na kmetiji in podeželju. Medmrežje: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.happy-farm.si%2FdokumentiHappyFarm%2F2008-9%2Fstrateski%2520nacrt%2520SLO%252023.9.08%2520zadnji%2520s%2520priloga%20mi.doc&ei=ma6fVZCiK4HTygOVuZeQBQ&usq=AFQjCNGZFO9GWRx2HrgRhunZ_a-rjctxw&bvm=bv.97653015,d.bGQ (05.05.2015).
62. Piciga, D. 2012: Integralna ekonomija in trajnostna, zelena Slovenija: UPANJE za prihodnost in POMOČ pri izhodu iz krize. Medmrežje: http://www.dpiciga.com/Integralni%20pristop%20in%20Slovenija_3dec12.pdf (05.02.2015).
63. Piciga, D., Slapnik, M. 2015: Integralna zelena ekonomija – nov, celosten pristop za trajnostni razvoj. Medmrežje: <http://skupnostobcin.si/wp-content/uploads/2015/04/izs-za-gorisko.pdf> (01.05.2015).
64. Plut, D. (2011). Planetarni ekosistem in Slovenija kot žrtveni ovci razvojnega modela trajne rasti. *Teorija in praksa: družboslovna revija*. Ljubljana, 48, jubilejna št. (okt. 2011), str. 1139-1155.
65. Plut, D. (2014). *Ekosocializem ali barbarstvo: demokratični ekološki socializem in trajnostni sonaravni razvoj*. Ljubljana, Društvo Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije-TRS, 296 str.
66. Plut, D. (2014). *Sonaravni razvoj Slovenije – priložnosti in pasti*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 244 str.
67. Potočnik Slavič, I. 2010: Endogeni razvojni potenciali slovenskega podeželja. Medmrežje: http://geo.ff.uni-lj.si/sites/default/files/geograff_7.pdf (15.12.2015).
68. PVportal. Sončne elektrarne v Sloveniji. Medmrežje: <http://pv.fe.uni-lj.si/Seseznam.aspx> (15.01.2015).
69. Ragin, C. C. (2007). *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 218 str.
70. Slabe, A., Kuhar, A., Juvančič, L., Tratar-Supan, A. L., Lampič, B., Pohar, J., Gorečan, M., Kodelja, U. (2010). *Analiza stanja in potencialov za rast ponudbe ekoloških proizvodov v luči doseganja ciljev Akcijskega načrta za razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji do leta 2015*. Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Inštitut za trajnostni razvoj, 74 str.
71. Slapnik, M., Stradovnik, K., Čretnik, R., Prodnik, B., Lipnik, A. (2014). *Izhodišča za aktiviranje zelenih delovnih mest in "ozelenjevanje" običajnih delovnih mest: Osnova za*

delavnice z mladimi v projektu "Mladi veter – @evolucija za vas". KZSŠ, Občina Solčava, Center Rinka, Zlata leta, 36 str.

72. Solčavsko. Center Rinka. Medmrežje: <http://www.solcavsko.info/index.php?id=16> (15.01.2015).
73. Stalni sekretariat Alpske konvencije. 2013: Trajnostni turizem v Alpah: Poročilo o stanju Alp. Alpska konvencija: Alpski signali – posebna izdaja 4. Medmrežje: <http://www.alpconv.org/si/AlpineKnowledge/RSA/tourism/Documents/RSA4%20sl%20WEB.pdf> (06.09.2014).
74. Statistični Urad Republike Slovenije. 2002: Zadnja selitev prebivalstva po tipu selitve in spolu, občine, Slovenija, Popis 2002. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15.01.2015).
75. Statistični Urad Republike Slovenije. 2010: Kmetijska gospodarstva po glavnih tipih kmetovanja in občinah, Slovenija, 2010. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (16.01.2015).
76. Statistični Urad Republike Slovenije. 2010: Kmetijska gospodarstva po rabi vseh in kmetijskih zemljišč v uporabi, po občinah, Slovenija 2000 in 2010. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15.01.2016).
77. Statistični Urad Republike Slovenije. 2010: Namen kmetijske pridelave, po občinah, Slovenija, 2010. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15.01.2016).
78. Statistični Urad Republike Slovenije. 2012: Evropski teden zmanjševanja odpadkov 2012. Medmrežje: <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?ldNovice=5162> (22.07.2015).
79. Statistični Urad Republike Slovenije. 2014: Skupni prirast prebivalstva, občine, Slovenija, letno. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15.01.2016).
80. Statistični Urad Republike Slovenije. 2015: Delovno aktivno prebivalstvo po občinah delovnega mesta, Slovenija, mesečno. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (20.05.2015).
81. Statistični Urad Republike Slovenije. 2015: Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno. Medmrežje: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (15.01.2016).

82. Strategija razvoja socialnega podjetništva za obdobje 2012-2015. 2011. Medmrežje: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCQQFjAB&url=http%3A%2F%2Fsp.si%2Fwp-content%2Fuploads%2FStrategija-ZSocP_osnutek_16.12.2011.doc&ei=RMJJVffBCIH-UlzngegK&usq=AFQjCNFEQ8LMCXJq1_Zb_uXb3YtyWjH7Mw&bvm=bv.92291466.d.d24 (28.11.2014).
83. Strietska-Ilina, O., Hofmann, C., Duran Haro, M., Jeon, S. 2011: Skills for green jobs: a global view: synthesis report based on 21 country studies. Medmrežje: http://www.uncsd2012.org/content/documents/wcms_159585.pdf (25.11.2014).
84. Studio 12. 2014: Luigi Bistagnino: Modra ekonomija. Medmrežje: <http://studio12.si/clovek-druzba/luigi-bistagnino-modra-ekonomija/> (12.12.2014).
85. Trans4m Center for Integral Development. Medmrežje: <http://www.trans-4m.com/index.php?link2=TRANS4M:%20Who%20we%20are&link=who&lang=de&unav2=1> (05.02.2015).
86. Tretji člen. 2012: Vsebina poziva: Poziv Vladi Republike Slovenije. Medmrežje: <http://www.tretjiclen.si/slo/zrp/> (15.01.2016).
87. Vlada Republike Slovenije. 2012: Strategija razvoja slovenskega turizma 2012-2016: Partnerstvo za trajnostni razvoj slovenskega turizma. Medmrežje: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/turizem/Turizem-strategije_politike/Strategija_turizem_sprejeto_7.6.2012.pdf (22.07.2015).
88. Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju*. Ljubljana, Pedagoška fakulteta, 228 str.
89. Wall, D. 2010: Global green politics. Medmrežje: <https://docs.google.com/viewer?url=http://www.newint.org/books/no-nonsense-guides/green-politics-chapter-one.pdf> (22.11.2014).
90. Wallerstein, I. M. (1999). *Utopistike ali Izbira zgodovinskih možnosti 21. stoletja: Dediščina sociologije: obljuba družbenih ved*. Ljubljana, Založba/* cf, 155 str.
91. White, M. A. 2013: Sustainability: I know it when I see it. Medmrežje: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0921800912005034> (15.12.2014).
92. World Commission on Environment and Development. 1987: Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common future. Medmrežje: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf (28.11.2014).
93. Zakon o socialnem podjetništvu. *Ur. l. RS*, št. 20/2011, str. 2667.

94. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. 2015: Ob koncu leta 2015 brezposelnost nižja kot leto pred tem. Medmrežje: http://www.ess.gov.si/trg_dela/aktualno_o_trgu_dela (15.01.2016).
95. Zavrl, D. (2015). Foto: Zasajen farovski vrt, Obiskovalci ob farovškem vrtu.
96. Žakelj, V. (2011). Čas je za ekosocializem? *Teorija in praksa*: družboslovna revija. Ljubljana, 48, jubilejna št. (okt. 2011), str. 1312-1325.
97. Žerjavič, P. 2011: Nemčija: od zelenih upornikov do piratov digitalne dobe. Medmrežje: <http://www.delo.si/novice/svet/nemcija-od-zelenih-upornikov-do-piratov-digitalne-dobe.html> (21.11.2014).

9. PRILOGE

Priloga A: Vprašalnik

VPRAŠALNIK 1

I. SKLOP: SOLČAVSKE KMETIJE

1. Predstavite nam na kratko vašo kmetijo.
2. Na kateri nadmorski višini je vaša kmetija?
3. Kaj je posebnost vaše kmetije, ponudbe, kulinarike?
4. Ali je na vaši kmetiji poudarek samo na prehrani ali je še kaj drugega posebej izpostavljenega?
5. Koliko dela imate v hlevu? Koliko glav živine imate?
6. Kaj vse počnete na kmetiji v zimskem času?
7. Kako bi ocenili aktivnost Solčavank in Solčavanov?
8. Ali na Solčavskem še vedno prevladuje tradicionalnost, originalnost?
9. Koliko je na Solčavskem malih hidroelektrarn?
10. Kako je na Solčavskem s fotovoltaiiko?

II. SKLOP: SOLČAVSKI VRTOVI

1. Kako ste v preteklosti obdelovali vrt in kako ga danes?
2. Kaj vse je v preteklosti uspevalo v vrtovih na Solčavskem?
3. Katere so tiste avtohtone sorte, ki na Solčavskem že od nekdaj uspevajo?
4. Ali ste v preteklosti kombinirali vrtnine?
5. Katere so bile še ostale vrtno rastline?
6. Katere so bile obvrtno rastline (vinska trta, drevesa)?
7. Ali je bil kompostnik včasih del vrta?
8. Ali je bilo v preteklosti prisotno zastiranje?
9. Ali so v preteklosti pridelovali žito?
10. Ali je bilo v vrtovih še kaj posebnega, drugačnega?
11. Kje stoji vaš vrt (npr. v strmini)?
12. Kako imate svoj domači vrt organiziran?
13. Kaj ste vi dodatno prinesli v svoj vrt?
14. Ali pri vas na vrtu kombinirate zelenjadnice?

15. Katera zelišča danes prevladujejo v vrtovih na Solčavskem?
16. Ali lahko samo iz enega vrta (lastnega, farovškega) sestavite npr. zelenjavni krožnik, ki bi ga ponudili gostom?
17. Ali imate kaj povrtnin tudi za samooskrbo?
18. Koliko ste odvisni od nakupa semen oz. koliko jih proizvedete sami?
19. Ali imate glede na nadmorsko višino kakšne težave z izbiro semen?
20. Koliko med seboj komunicirate glede vrtnarjenja in ostale pridelave?

III. SKLOP: FAROVŠKI VRT

1. Kdaj približno je nastal farovski vrt?
2. Kdo ga je urejal? Kaj vse je v vrtu pridelal?
3. Ali je farovski vrt ohranil prvotno obliko?
4. Kaj v farovškem vrtu bi se glede na trenutni letni čas že dalo uporabiti za prehrano?
5. Kako so zasnovane delavnice, izobraževanja ob farovškem vrtu?
6. Kako vi vidite prenovo farovškega vrta?
7. Koliko vhodov bo imel farovski vrt glede na število obiskovalcev?
8. Koliko želite vašo preteklo kulturo prenesti v farovski vrt?
9. Ali menite, da bi farovski vrt lahko proizvedel pridelek za prodajo na tržnici?

VPRAŠALNIK 2

I. SKLOP: PRETEKLOST FAROVŠKEGA VRTA

1. Kdaj približno je nastal farovski vrt?
2. Komu je bil prvotno namenjen?
3. Ali je imel zgolj samooskrben namen?
4. Ali je ohranil prvotno obliko?

II. SKLOP: PRENOVA FAROVŠKEGA VRTA

1. Kako ste farovski vrt oblikovno zasnovali?
2. Kakšne materiale ste pri prenovi uporabili?
3. Kaj vse ste do sedaj glede aktivnosti, projektov uresničili? (npr. v enem letu)
4. Ali ste morda poimenovali gredice po solčavskih kmetijah, posebnih jedeh ipd.?
5. Kaj vse bo na interpretacijskih tablah, ki bodo ob farovškem vrtu?
6. Kdo bo skrbel za farovski vrt in njegovo izročilo?
7. Kakšna je vaša vloga pri farovškem vrtu?
8. Kakšni so stroški z vrtom?

III. SKLOP: TRŽENJE IN PROMOCIJA FAROVŠKEGA VRTA

1. Kako boste farovski vrt promovirali in razvijali v tržnem smislu?
2. Kako boste tržili pridelke/izdelke? Kje jih boste prodajali?
3. Ali je možna postavitev manjše tržnice ob samem vrtu? (npr. prodaja zelenih paketov dobrot iz različnih solčavskih kmetij)
4. Kako boste farovski vrt vključili v turistično ponudbo?
5. Ali boste farovski vrt povezovali s krajevnimi prireditvami, sonaravnim vrtnarjenjem?
6. Kako je z bližnjim hlevom (občinske ovce)? Ali bi ga lahko povezali s farovškim vrtom (npr. kot možnost dodatnega ogleda)?

IV. SKLOP: FAROVŠKI VRT KOT SOCIALNO PODJETJE

1. Kakšno je po vašem mnenju stanje socialnega podjetništva na Solčavskem?
2. Kje so prednosti in slabosti socialnega podjetništva na Solčavskem?
3. Ali bi po vašem mnenju lahko bil farovski vrt model za ustanovitev socialnega podjetja?
4. Komu bi lahko farovski vrt omogočil zeleno zaposlitev?
5. Kaj vse bi lahko ta oseba počela na in ob vrtu ter tudi v župnišču?
6. Kje bi se lahko pojavili problemi?
7. Katere dejavnosti po vašem mnenju zagotavljajo največ zelenih delovnih mest na Solčavskem?

V. SKLOP: PRIHODNOST FAROVŠKEGA VRTA

1. Kakšen je nadaljnji možni razvoj farovškega vrta?
2. Kako se bo vključevala lokalna skupnost, šola?
3. Ali je v prihodnje možna ureditev zgornjega nadstropja župnišča v bivalne namene (npr. hiša zelenega bivanja)?

Priloga B: Idejna zasnova farovškega vrta v Solčavi

IDEJNA ZASNOVA FAROVŠKEGA VRTA V SOLČAVI

MEBILLO 1:100

Priloga C: Urejen in zasajen farovski vrt

Slika 12: Zasajen farovski vrt

(Foto: D. Zavrl 2015)

Slika 13: Obiskovalci ob farovškem vrtu
(Foto: D. Zavrl 2015)